

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EV YÖNETİMİ EĞİTİMİ ANABİLİM

DALI ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

BOŞANMIŞ VE TAM AİLEDEN GELEN OKUL ÖNCESİ

ÇOCUKLARIN SOSYAL BECERİ VE AKRAN

TEPKİLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK

İNCELENMESİ

ŞENAY PIRTIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Zarife SEÇER

KONYA - 2013

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı	ŞENAY PIRTIK
Numarası	104238031010
Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Şenay PIRTIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	ŞENAY PIRTIK		
	Numarası	104238031010		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Doç Dr. Zarife SEÇER		
Tezin Adı	Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi			

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi” başlıklı bu çalışma 04/09/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Doç. Dr. Zarife SEÇER

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Kezban TEPELİ

Üye

Yrd. Doç. Dr. S. Barbaros
YALÇIN

Üye

ÖNSÖZ

Bana bu konuda çalışma olanağı sağlayarak desteklerini esirgemeyen danışman hocam Sayın Doç Dr. Zarife Seçer'e teşekkür ediyorum.

Araştırmamda veri toplama aracı olarak kullandığım "Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği"ni geliştiren ve kullanmama izin veren Sayın Yrd Doç . Dr. Hasan Avcıoğlu'na ve aynı zamanda ATT' nin Türkçe uyarlamasını yaparak literatürümüze kazandıran ve ölçeğin kullanım iznini veren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Kezban Tepeli'ye desteğinden dolayı teşekkür ediyorum.

Çalışma sürecim boyunca beni yardımları ve fikirleriyle destekleyen sevgili arkadaşım Yasemin Kuyucu Yüzbaşıoğlu'na değerli dostluğu dolayısıyla teşekkür ediyorum. Bu çalışma esnasında her türlü zorluğu birlikte aştığımız değerli arkadaşım Ebru DOĞAN'a teşekkür ediyorum.

Bugünlere gelmemde benden daha büyük pay sahibi olduklarına inandığım, her zaman bana inanan, güvenen, sevgiyle destekleyen, çalışma sürecimde hep yanımda olarak bu çalışmanın en yorucu dönemlerinde en yakın arkadaşım olan canım babacığım Muhammet Ali PIRTIK ve anneciğime maddi ve manevi tüm destekleri için sonsuz teşekkürler... Ayrıca bu çalışma esnasında bana destek olan, ağabeylerime, sevgili kardeşlerime ve yeğenime teşekkür ediyorum. Beni seven ve varlığının yaşamımda bir sebebi olduğuna inandığım herkese de çok teşekkür ediyorum...Ve son olarak "Küçük Prens'e " teşekkür ediyorum...

"Asıl görülmesi gerekeni gözler göremez" diye yineledi küçük prens; unutmamalıydı bunu. " Gülünü senin için önemli kılan, onun için harcamış olduğun zamandır" "Onun için harcamış olduğum zaman..." diye yineledi Küçük Prens. Unutmamalıydı bunu."İnsanlar unuttular bunu "dedi tilki. "Ama sen unutmamalısın. Evcilleştirdiğimiz şeyden sorumlu oluruz. Sen gülünden sorumlusun ..." "Ben gülümden sorumluyum" diye yineledi Küçük Prens." Bunu da unutmamalıydı.

Antoine De Saint –Exupery

Şenay PIRTIK
Eylül, 2013

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şenay PIRTIK	Numarası 104238031010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı	
	Danışmanı	Doç Dr. Zarife SEÇER	
Tezin Adı		Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Okul Öncesi Çocukların Sosyal Beceri ve Akran Tepkilerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi	

ÖZET

Bu çalışma, boşanmış ve tam aileden gelen okul öncesi çocukların sosyal beceri ve akranlarına gösterdikleri davranışsal tepkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırma Konya ilinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 120 çocuk (60–72 ay) ile yürütülmüştür. Araştırmaya alınan 60 çocuk boşanmış aileden 60'ı ise tam aileden gelmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların anne - babasının boşanması üzerinden geçen süre 3 ay ila 5,5 yıl arasında değişmektedir. Örneklem grubunu oluşturan çocukların sosyal beceri düzeylerini belirleyebilmek amacıyla Avcıoğlu (2007) tarafından geliştirilen “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ) ” kullanılmış, akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepkileri değerlendirebilmek için ise Denham, Bouril ve Belouad (1994) tarafından geliştirilen, Türkçe uyarlaması ve geçerlik güvenirlik çalışması Tepeli ve Kuyucu (2012) tarafından yapılan “Akran Tepki Testi–ATT (Challenging Situation Task-CST) “ kullanılmıştır.

Araştırmada toplanan veriler SPSS kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler için “t testi” ve “Pearson Chi-Square” testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda boşanmış ve tam aileden gelen çocukların sosyal beceri puanlarının farklılaştığı belirlenmiştir. Buna ilaveten boşanma ve tam aileden gelme durumuna göre çocukların akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepkilerinde anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır

Anahtar kelimeler: Boşanma, Okul Öncesi, Akran ilişkileri, Sosyal Beceri, Davranışsal tepkiler

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şenay PIRTIK	Numarası104238031010
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı	
	Danışmanı	Doç Dr. Zarife SEÇER	
Tezin İngilizce Adı		Comparative Examination of the Social Skills of Children from Divorced and Whole Family attending Preschool Education and Their Reactions to Their Peers	

SUMMARY

This study was conducted to comparatively examine the social skills of preschool children from divorced and whole families and their emotional and behavioral responses to their peers.

Study was conducted with 120 children (60-72 months old) attending preschool education institutions in Konya City. 60 of children studied came from the divorced families and 60 of them from the whole families. Time passed over the divorce of parents of children coming from divorced families ranges from 3 months to 5,5 years. “Social Skills Evaluation Scale (SSES)” developed by Avcıoğlu (2007) was used to determine social skill levels of children of sample group, and “Challenging Situation Task-CST” developed by Denham, Bouril and Belouad (1994) and adapted in Turkish and studied in respect of validity and reliability by Tepeli and Kuyucu (2012) was used to be able to evaluate behavioral responses to their peers. Data collected in study was analyzed by using SPSS. Two-sample T Test and Pearson Chi-Square test were used for analysis.

As a result of study, it was determined that social skill points of children from divorced and whole families differed. In addition to this, a significant difference was determined in behavioral responses of children to their peers according to the coming status from divorced or whole families

Keywords: Divorce, preschool, Peer relationships, Social Skills, Behavioral Responses

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	I
Yüksek Lisans Tez Kabul Formu	II
Önsöz	III
Özet.....	IV
Summary.....	V
İçindekiler	VI
Tablolar Listesi	IX
Kısaltmalar	XII

Bölüm I

1.Giriş	1
1.1.Problem.....	1
1.2.Araştırmanın Amacı	4
1.3.Alt Amaçlar	4
1.4.Araştırmanın Önemi	6
1.5.Sınırlılıklar	7
1.6.Tanımlar.....	7

Bölüm II

2.İlgili Literatür ve Araştırmalar	9
2.1 Aile Kavramı ve İlgili Kuramsal Açıklamalar.....	9
2.1.1Ailenin İşlevi.....	11
2.2 Ailede Parçalanma	13

2.3 Boşanma.....	14
2.3.1 Boşanmanın Nedenleri.....	16
2.3.2 Dünyada ve Türkiye’de Boşanma İstatistikleri	20
2.4 Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri	23
2.5 Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Sosyal Beceri	31
2.6 Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Akran İlişkileri	37
2.6.1 Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Akranlarına Gösterdikleri Olumlu ve Olumsuz Davranış Türleri	41
2.7 İlgili Araştırmalar	43
2.7.1 Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	43
2.7.2 Yurtdışında Yapılan Araştırmalar	48

Bölüm III

3.Yöntem	52
3.1.Araştırma Modeli	52
3.2.Çalışma Grubu	52
3.3.Veriler Toplama Araçları	62
3.3.1 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (4-6 Yaş)	62
3.3.2 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Güvenirlik Analiz Değerleri	65
3.3.3.Akran Tepki Testi	66
3.3.4.Akran Tepki Testi’nin Geçerliliği	67
3.4.Verilerin Toplanması	68
3.5.Verilerin Analizi	68

Bölüm IV

4. Bulgular	70
--------------------------	-----------

Bölüm V

5.Tartışma ve Yorum	85
Bölüm VI	
6. Sonuç ve Öneriler	99
6.1.Eğitimcilere ve Ebeveynlere Öneriler.....	101
6.2.Araştırmacılara Öneriler	102
Kaynakça	103
Ekler	115
Ek.1 Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği	116
Ek.2. Kişisel Bilgi Formu	117
Ek.3. Akran Tepki Testi Olay Örneği	118
Ek.4. Akran Tepki Testi Duygusal Tepki Örneği	119
Ek.5. Akran Tepki Testi Davranışsal Tepki Örneği	120
Ek.6. Okullar Listesi	121
Ek.7. Özgeçmiş	123

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelme Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	53
Tablo 3.2. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Cinsiyet Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımı	53
Tablo 3.3. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Kardeş Sayısı Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımı	54
Tablo 3.4. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Annelerine Ait Yaş Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	55
Tablo 3.5. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Annelerine Ait Öğrenim Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	56
Tablo 3.6. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Anne Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı	57
Tablo 3.7. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Babalarına Ait Yaş Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımı	58
Tablo 3.8. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Babalarına Ait Öğrenim Düzeyi Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımı	59
Tablo 3.9. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Baba Mesleği Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımı	60
Tablo 3.10. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Birlikte Yaşadığı Kişi ya da Kişiler Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımı	61
Tablo 3.11. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Güvenilirlik Analiz Değerleri	65

Tablo 4.1. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Kişiler Arası Beceriler Alt Boyutu Puanları	70
Tablo 4.2. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri Alt Boyutu Puanları	71
Tablo 4.3. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Akran Baskısı ile Başa Çıkma Becerileri Alt Boyutu Puanları	72
Tablo 4.4. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Kendini Kontrol Etme Becerileri Alt Boyutu Puanları	73
Tablo 4.5. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Sözel Açıklama Becerileri Alt Boyutu Puanları	74
Tablo 4.6. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Sonuçları Kabul Etme Becerileri Alt Boyutu Puanları	75
Tablo 4.7. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Dinleme Becerileri Alt Boyutu Puanları.....	76
Tablo 4.8. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Amaç Oluşturma Becerileri Alt Boyutu Puanları	77
Tablo 4.9. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Görevleri Tamamlama Becerileri Alt Boyutu Puanları	78
Tablo 4.10. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Tüm Alt Boyutlarından Alınan Toplam Puanlar ..	79
Tablo 4.11. Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Çocukların Akran Tepki Testi 1. Olaya İlişkin Davranışsal Tepki Tercihlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı ...	80
Tablo 4.12. Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Çocukların Akran Tepki Testi 2. Olaya İlişkin Davranışsal Tepki Tercihlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı ...	82

**Tablo 4.13. Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Çocukların Akran Tepki Testi 3.
Olaya İlişkin Davranışsal Tepki Tercihlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı ...83**

KISALTMALAR**ATT:** Akran Tepki Testi**SBDÖ:** Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği

I. BÖLÜM I

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Dünyanın hızlı bir değişim-dönüşüm sürecine girmesiyle birlikte insanların yaşam koşullarında ve buna bağlı olarak toplum yapısında meydana gelen değişimler hem tek tek bireyleri hem de toplumları önemli şekilde etkilemektedir. Bu değişimlerin etkilerinin ise en temelde hem etkiyi yaratan hem de bu etkiden kaçınılmaz şekilde etkilenen insan ve onun uyumlu bir birey olarak topluma kazandırılması üzerinde en etkili grup olan aile unsuru üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Ailenin birey ve toplum açısından öneminden bahsedebilmek için bu kavramın tanımlanması yararlı olacaktır.

Konunun uzmanlarına (Bell, 1975, Akt. Bulut, 1993) göre;

- Aile üyelerinden birinin fikrine dayanarak, onun duyguları ve fantezileri aracılığıyla tanınmanın söz konusu olabileceği bir yapıdır.
- Aile nükleer ve geniş yönüyle bir kurum olarak ele alınır.
- Aile bir sosyal birimdir. Çeşitli parçaların oluşturduğu bir sistemdir.
- Aile küçük bir grup olarak ele alınır.
- Aile toplumun değerleriyle sınırlı bir grup olarak kabul edilebilir.

Bu görüşlerden yola çıkarak aile şu şekilde de tanımlanabilir: Bireyleri arasında yoğun bir etkileşimin söz konusu olduğu, içinde bulunduğu toplumun değerlerinden etkilenen ve o toplumu etkileme gücüne sahip küçük bir grup, aynı zamanda görevleri açısından bir kurum, işlevleri açısından ise çeşitli unsurlardan oluşan ve en temel yapısı olan fertlerinden herhangi biri aracılığıyla yapısı hakkında fikir sahibi olabileceğimiz, sağlıklı nesillerin devamlılığını sağlamakla yükümlü sosyal bir sistemdir. Yapılan tanımdan da anlaşılacağı gibi ailenin en önemli sorumluluğu sağlıklı nesillerin devamlılığını sağlamaktır.

Yörükoğlu (2000)'na göre insan yavrusu, canlılar içinde en yoğun bakımla, en ince özenle, en uzun sürede olgunlaşandır. Uzun yıllar korunup kollanması, desteklenmesi ve yönlendirilmesi gerekir. Bedensel hastalıkları gibi ruhsal örselenmelere karşı da dayanıksızdır. Ancak ailesinin sevgisi, ilgisi ile sağlıklı büyüyebilir. Bunlardan yoksun kalırsa ruhsal gelişmesi kolayca yoldan sapabilir. Uyumlu ilişkiler içinde, güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla büyüyen çocuk olgunlaşır, kişilik kazanır, kendi kanatlarıyla uçmayı öğrenir. Sevildikçe güven duygusu pekişir, desteklendikçe özsaygısı artar. Anlayış gördükçe hoşgörülü olmayı, sorumluluk aldıkça bağımsız davranmayı öğrenir.” diyerek ailenin bu işlevi üzerinde önemle durmuştur.

Ebeveyn etkileşimi sonucunda kazanılan yeterlilik duygusu, çocuğun akranlarıyla olan ilişkilerine yansımakta, çocuk aile içinde gördüğü şekilde sosyal ilişki kurabilmektedir (İmamoğlu, 2009). Ailenin, çocuğun sosyalleşmesinde en önemli ve etkili görevi üstlenmiş olan bir sosyal grup olduğu temel kabulünden hareket edildiğinde; ailenin, her hangi bir sebeple bütünlüğünde bozulma ya da aile içi etkileşimin yeterli olmaması halinde sosyalleşme sürecinin önemli ölçüde zarar göreceği ve sonuçta yetersiz hatta bazen çok daha onarılması güç problemlere yol açabilecek olan hatalı sosyalleşmelere sebep olabileceği bilinmektedir (Uluğtekin, 1991; Biçer, 2009).

Ailenin olduğu her yerde “boşanma” bir ihtimal olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihin ilk dönemlerindeki ilkel toplumlarda da günümüz toplumlarında da “boşanma” arzu edilmeyen bir “evlilik” ve “aile” gerçeği olarak görülmektedir (Sezal, 1996; Fiyakalı, 2008).

Boşanma ilk olarak düşünsel ve duygusal boyutta ortaya çıkan, ayrılık sonrası hukuki karar ile kesinleşen ve yeni bir yaşam düzeni kurulması ile sonuçlanan, psikolojik, sosyal ve ekonomik boyutları olan bir süreçtir (Uyar 1999, Akt. Aydın, 2009).

Bozulan veya parçalan bir yuvanın en mutsuz üyeleri hiç kuşkusuz çocuklar olmaktadır. Ailenin üzerine aldığı görev ve sorumlulukları yerine getirememesi

anlamına gelen fonksiyonlarındaki aksama, çocuğun problemleri bir hayat sürmesine ve bir takım sosyal problemler yaşamasına zemin hazırlamaktadır (Şentürk, 2006).

Boşanma sosyal, ekonomik ve kültürel bir takım sebeplerden kaynaklanmakta ve hukuki bir süreci kapsamaktadır. Boşanma, ailenin en hassas noktası olan çocuğu ve ebeveynleri, örseleyici bir durum olarak görülebilir. Boşanma öncesi aile içindeki huzursuzluktan kaynaklı bir açmaz içinde bulunan ve psikolojik darbe alan aile fertleri, boşanma sürecinde ve sonrasında yeni bir takım sorunlar yaşayabilmekte ve özellikle çocukların bu durumu kabullenmekte sorunlar yaşadığı görülmektedir. Kendi kontrolü dışında gerçekleşen olaylara ve yeni bir yaşam düzenine ayak uydurması beklenen çocuğun kimi zaman olaylardan en çok yara alan taraf olduğu, yaşadığı olumsuzlukların ise çocuğun kişiliğine ve sosyal ilişkilerine zarar verdiği söylenebilir.

Okul öncesi dönem çocuklarda sosyal beceri ve akran ilişkilerinin çocuğun gelişimi açısından önemi pek çok çalışmayla ispatlanmıştır. Söz konusu çalışmada ise tam ve boşanmış aileye sahip okulöncesi çocukların sosyal beceri ve akran ilişkileri karşılaştırılarak boşanma durumunun çocukların sosyal beceri ve akran ilişkileri üzerinde etkiye sahip olup olmadığı araştırılmıştır.

1.2 ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın genel amacı *boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların sosyal beceri ve akranlarına tepkilerinin farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymaktır. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.*

1.3. ALT AMAÇLAR

1.1.Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların sosyal becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.1. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Kişiler Arası Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.2. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.3. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.4Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Kendini Kontrol Etme Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.5. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Sözel Açıklama Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.6. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Sonuçları Kabul Etme Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.7. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Dinleme Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.8. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Amaç Oluşturma Becerileri arasında fark var mıdır?

1.1.9. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Görevleri Tamamlama Becerileri arasında fark var mıdır?

1.2. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklar akranlarının problem davranışlarına karşı hangi davranışsal tepkileri tercih etmektedirler?

1.2.1. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklar, Akran Tepki Testi I. Olayda akranlarının problem davranışlarına karşı hangi davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkileri kullanmayı tercih etmektedirler?

1.2.2. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklar, Akran Tepki Testi II. Olayda akranlarının problem davranışlarına karşı hangi davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkileri kullanmayı tercih etmektedirler?

1.2.3. Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklar, Akran Tepki Testi III. Olayda akranlarının problem davranışlarına karşı hangi davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkileri kullanmayı tercih etmektedirler?

1.4 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırma, boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların sosyal beceri ve akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepki tercihleri arasında fark olup olmadığı konusunda bilgi vermektedir

Geçmişe oranla boşanma, bugün hemen her toplumda daha yaygın ve daha yüksek oranlardadır. Boşanmanın önemi sadece gerçekleştiği aileyi ve onun üyelerini değil, doğurduğu sonuçlar ile tüm toplumu etkilemesinden kaynaklanmaktadır. Boşanma sonucunda aile parçalanma sürecine girmekte, aile içindeki yetişkinler ve varsa çocuklar sosyal destek sistemlerinden yeterince destek görememeleri durumunda boşanma sürecinde ve sonrasında psikolojik, duygusal ve mental boyutta çeşitli sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır (Benedek ve Brown 1997).

Yapılan literatür incelemesi sonucunda, boşanmanın okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerilerine ve akranlarına gösterdikleri tepkilere yönelik etkileri konusunda gerçekleştirilen çalışmaların sınırlı ve yetersiz olduğu görülmüştür. Söz konusu araştırmanın alandaki önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Çalışma boşanmış ve tam aileden gelen okul öncesi dönem çocuklarının ileriye dönük olarak sorun teşkil edebilecek sosyal beceri eksikliklerini ve akran ilişkilerinde gösterdikleri tepkileri ortaya koyması sebebiyle büyük önem taşımaktadır. Sosyal beceri eksiklikleri ve olumsuz akran ilişkilerinin erken dönemde tespit edilmesinin yararları düşünüldüğünde çalışmanın okul öncesi programının daha zengin bir hale getirilmesi ve eğitimin ilerleyen kademelerinde de bu desteğin sürdürülmesi yönünde çalışmalar yapılabilmesi konusunda fikir vereceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın, boşanmanın çocukların sosyal beceri ve akran ilişkilerinde gösterdikleri tepkiler üzerinde etkisinin olup olmadığının ortaya konulabilmesi, gerekli önlemlerin erken dönemde alınması ve boşanmış ailelerden gelen çocukların bu beceriler yönünden geri kalmamaları için gerekli programların geliştirilmesi konusunda toplumun her kesimine yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca elde edilen verilerin ilgili literatüre katkı sağlaması ve ileride konuyla ilgili yapılacak araştırmalara ışık tutması beklenilmektedir.

1.5 SINIRLILIKLAR

Araştırma 2012–2013 öğretim yılında Konya iline bağlı Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerindeki okul öncesi eğitim kurumlarında devam eden (60–72 ay) 60'ı boşanmış, 60'ı tam ailelerden olmak üzere toplam 120 çocuktan alınan veriler ile sınırlıdır.

Araştırmanın verileri, “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ve “Akran Tepki Testi” nin ölçtüğü sonuçlar ile sınırlıdır.

1.6 TANIMLAR

Aile: Aile insan toplumlarının çekirdeğini oluşturan birimdir. Sosyal bir varlık olan insan için toplumsal hayat ne kadar önemli ve gerekli ise bir toplum içinde o toplumun çekirdeğini oluşturan aile kurumu o kadar hayati bir öneme sahiptir. Aile bu niteliğiyle toplumlarda kültürel kimliğin, insani değerlerin ve tarihi sürekliliğin koruyucusu ve aktarıcısı olan evrensel bir kurumdur. Aile kurumunun önemi, niteliği gereği üstlendiği bu fonksiyonlarda ve bunların aile dışında başka bir kurum tarafından aile kadar başarılı ve istikrarlı bir şekilde yerine getirilemeyeşindedir. Başka bir ifade ile aile, niteliği ve işlevleriyle toplumda yeri doldurulmayacak bir kurumdur. (Biçer, 2009)

Akran İlişkileri: Akran ilişkileri, aynı yaşta ya da gelişim, olgunluk düzeyinde olan; benzer geçmiş, değer, yaşantı, yaşam tarzı ve sosyal bağlamı paylaşan kişiler arasında karşılıklılık ve devamlılık gösteren etkileşimlerin bütünüdür (Gülay, 2009b).

Boşanma: Evlenmenin yasal olarak sona ermesidir. Yani erkek ve kadının, yeni bir evlenme yapacak şekilde hukuki bir kararla evliliklerini tamamen sona erdirmeleridir (TÜİK).

Okul Öncesi Dönem: Okul öncesi dönem çocuğun hızla geliştiği bir dönem olarak düşünülebilir. Yapılan araştırmalar, çocuğun bu yıllarda kazandığı davranışların

önemli bir kısmının, yetişkinlikteki kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır (Şahin, 1998)

Parçalanmış Aile: Boşanma, evden ayrılma ve ölüm gibi nedenlerle eşlerin (karı-koca olarak) birbirinden kopmasıyla oluşan ve çocukların ebeveynlerinden biriyle birlikte oluşturduğu kuruma verilen addır (Erürker, 2007).

Sosyal Beceri: Bernstein'ın (1982) aktardığına göre Bates ve Harvey sosyal becerileri, bireyin kişilerarası ilişkilerde hem olumlu hem de olumsuz duygularını, sosyal ödül kaybetme endişesi duymaksızın ifade edebilme becerisi olarak tanımlanmıştır (Erbay, 2008).

Davranışsal tepkiler: Davranış psikologları tarafından etki-tepki ilişkisi ile açıklanan davranış; en genel anlamı ile organizmanın her hareketidir. Organizmada yer alan ve organizma tarafından gerçekleştirilen her tür eylemdir. Bireyin belirli bir zaman içerisinde meydana gelen bütün davranışları onun biyo-jenetik yapısı ile çevresel etkileşimlerinin tamamından oluşan inançlar, düşünceler, idraklar, heyecanlar ve özellikle ihtiyaçlarla ilgilidir. (Eren, 2008) Denham, Bouril ve Belouad tarafından geliştirilen ve araştırmada kullanılan Akran Tepki Testi'nde davranışsal tepkiler her bir olay için dört davranışsal tepkiyi (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) ifade etmektedir.

BÖLÜM II

İLGİLİ LİTERATÜR VE ARAŞTIRMALAR

2.1 AİLE KAVRAMI VE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR

Aile; içinde insan türünün belli bir şekilde üretildiği, cinsel ilişkinin belirli bir şekilde düzenlendiği, ilk sosyalleşme sürecinin ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda meydana getirilmiş kültürel zenginliklerin nesilden nesile aktarıldığı, biyolojik, psikolojik, ekonomik ve toplumsal boyutları olan en temel sosyal birimdir (Kızılcelik ve Erjem 1996; Aydın, 2009). Türk Aile İhtisas Komisyonu Raporu, aileyi bireylerin cinsel, psikolojik, kültürel ve ekonomik gereksinimlerini karşılama, topluma uyum ve katılımlarını sağlama işlevleri ile tanımlar ve sorumlu görür (DPT, 1989).

Sayın (1987)'nin Hill ve Hansen'den aktardığına göre, aile ile ilgili araştırmalarda kullanılan bir takım kavramsal çerçeveler bulunmaktadır. Bu çerçeveler ise ailenin tanımlanmasında farklı perspektifleri ortaya koymaktadır. Aşağıda bu çerçevelere göre yapılan aile tanımlamaları verilmiştir.

Etkileşimci Çerçeve'ye göre aile, etkileşim içinde olan bireylerin birliğidir. Ailede her üyenin bir rolü ve diğer üyelerin de o üyeden beklentileri vardır. Üye bu beklentiler ile kendi öz kavramını tanımladığında aile içindeki rolünü de tanımlamış olur.

Yapısal İşlevsel Çerçeve'de aile, toplumun bir alt sistemidir. Toplumsal sistemi ayakta tutan, rol ve statü ağına uygun hareket eden bireylerden oluşan bir birimdir. Aile yapısını davranışsal boyutta belirleyen; üyelerin rol beklentileri, öznel eğilimleri, referans grupları, durum tanımlamaları, sistemin ayakta durma mekanizmaları gibi öğeleri önemser. Önemli olan toplumsal sistemdir. Aile, bu sistemi ayakta tutan bir alt sistem olduğu için önemlidir. Makro işlevsel boyutta ailenin diğer sistemler ile ilişkileri incelenirken, mikro işlevsel boyutta aileye özgü davranışlar bireysel olarak değerlendirilir.

Durumsal Çerçeve, bireyin içinde olduğu toplu durumu ve bu duruma verdiği tepkiyi inceler. Etkileşimci çerçeve ile paralellik gösterir ve aileyi davranışı ile toplumsal bir durumu “yaratan” olarak değerlendirir. Davranış değişimi, değişen duruma uygun olarak gözlenir.

Kurumsal Çerçeve'de ise, yapısal-işlevsel çerçeveye yakın olarak ailenin diğer kurumlar ve kültür ile uzlaşmaları önemsenir. Her kültürel ortam belli bir toplumsal yapıyı oluşturur ve birey-aile toplum ilişkilerinin belirli bir kültürel ortamda incelenmesi gerektiğini savunur.

Gelişimsel Çerçeve'ye göre aile, birbirini etkileyen kişiler grubudur. Üyelerin yaş ve kompozisyonlarına bağlı olarak etkileşimin tipi ve niteliği de değişir. Her üye, temel isteklerini tatmini için çaba harcadığından dolayı uyumsuzluk ve çatışma doğabilir. Ailede, bireylerin pozisyonları vardır. Bireyin içinde olduğu pozisyondaki rolünü ise normlar belirler. Roller de iki üye arasındaki hat üzerinde incelenir. Çünkü her rol, karşısındaki bireyin pozisyonel rolünü de tayin eder. Örneğin erkek, eşi ile birlikteyken “koca”, çocuğu ile birlikteyken “baba” rolündedir. Roller ve pozisyonlar yaş ile birlikte değişir ve bu değişim aile sirkülasyonu kavramı ile tahmin edilebilir (Işık, 2006).

Daha geniş bir tanımla aile: “Aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, evlilik ve kan bağlarıyla birbirine bağlı, çeşitli rollerle birbirlerini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurum” şeklinde belirtilmiştir (Özgüven, 2001).

Timur (1982) aile tiplerini şu şekilde sınıflamaktadır: Aile tipleri dört başlıkta sınıflanmaktadır. Karı-koca, evli oğul, gelin ve torunlardan oluşan ataerkil *geniş aile tipi*, karı-koca, bekâr çocukları, eşlerden birinin dul ebeveyni ve onun bekâr çocuklarından oluşan *geniş aile tipi*, bazı nedenlere dayalı olarak karı veya kocanın olmadığı *eksik veya parçalanmış aile tipi* ve son olarak eşler ve onların çocuklarından oluşan *çekirdek aile tipidir* (Işık, 2006).

2.1.1. AİLENİN İŞLEVİ

Sağlıklı aile kavramı ülküsel bir düzeydir. Sağlıklı ailenin temel özellikleri; çocuklarına bilinçli ve özen ile davranan ana-babanın varlığı, yeni girişimlere atılımın ve sorun yaşayan bireyin dinlenilerek desteklendiği, aile ortamı içyapısı ve işleyişinde esnek olan, değişmeye açık, iş bölümüne yatkın ve bireyselliğin gelişmesi için fırsatlar yaratılan ailelerdir (Demirsar, 1985, Akt. Işık, 2006).

Toplum için ailenin şu görevleri yerine getireceği varsayılır:

- Neslin devamını sağlamak,
- Bireylerin sevgi ve şefkat gereksinimlerini giderecek ortam sağlamak,
- Bireylere düzenli bir yaşam sağlamak,
- Bireylerin toplumla sağlıklı ilişki kurmasında köprü olmak (Metintaş vd., 2007).

Murdock, Lundberg ve Yorburg ailenin temel işlevlerini, ekonomik cinsel davranış- üreme ve çocukların bakımı ile sosyalleşmesi başlıkları altında toplamışlardır (Murdock, 1949; Lundberg, 1963; Yorburg,1983). Lundberg bu işlevlere ailedeki rol dağılımını ve karşılıklı doyumunu da eklemiştir (Akt. Bulut, 1993)

Ebert Stinnett ve Defain sağlıklı ailenin fonksiyonlarını şöyle sıralamaktadırlar:

- 1. Duyguları Paylaşma:** Aile üyelerinin birbirlerine karşı olumlu ve olumsuz duygularını açıkça ifade etme özgürlükleri vardır.
- 2. Duyguları Anlama:** Her aile üyesi, diğer aile üyeleri tarafından anlaşıldığı duygusunu taşır.
- 3. Bireysel Farklılıkları Kabullenme:** Aile üyelerinin bireysel farklılıkları hoşgörülü karşılanır ve bütün aile üyeleri kendi potansiyellerini geliştirebilmeleri için cesaretlendirilir, onlara destek olunur.

4. İlgı ve Sevgı Duygularının Gelişimi: Aile üyeleri, ilgi ve sevgiyle etkileşimde bulunurlar. Bu durum, aile üyelerinin değerli oldukları duygusunu ve aileye ait olma duygusunu destekler.

5. İşbirliği: Her aile üyesi, ailenin fonksiyonlarını etkili bir şekilde yerine getirmek için işbirliği yapmaya gönüllüdür.

6. Mizah Duygusu: Aile üyeleri ailedeki olaylarla ilgili olarak şakalaşma ve espri yapma yeteneğine sahiptirler.

7. Temel Gereksinimleri Karşılama: Yaşam için gerekli olan yiyecek, giyecek ve barınma gibi temel ihtiyaçların sağlanması.

8. Problem Çözme: Sorunlar genellikle demokratik şekilde çözülür.

9. Geniş Bir Felsefi Düşünce: Aile hayatının temelini oluşturan bir değerler sistemi vardır.

10. Taahhüt: Aile üyeleri birbirlerinin rahatı, huzuru için taahhüt ederler.

11. Takdir Duygularını İfade Etme: Aile üyeleri düzenli olarak birbirlerini takdir ederler.

12. İletişim: Aile üyelerini arasında iyi iletişim kalıpları kurulur.

13. Birlikte Zaman Geçirme: Aile üyeleri olumlu ilişkiler ve aile birliği duygusunu geliştirmek için birlikte vakit geçirirler.

14. Maneviyat: Aile üyeleri kendi maneviyatlarından güç alırlar.

15. Başa Çıkma Becerileri: Aile sorunlarını çözmeye çalışırken gerekli olan baş etme becerilerine sahiptir (Nystul, 1993, Akt, Özatça, 2009).

Aile, kişiye içinde yaşadığı toplum hakkında bilgi vermektedir. Ailenin çocuğa bakıp büyütmesi yanında en az onun kadar önemli görevi, yeni yetişen gencin topluma uyumunu sağlayacak, toplu halde yaşamasında ona yardımcı olacak olan kural, değer, rol ve bunları kapsayan kültür hakkında bilgi vermektir. Dünyaya gelen

her insanın, içinde yaşadığı toplumdaki mevcut bilgiyi öğrenmek, doğuştan gelen bazı dürtülerini kontrol altına alarak sosyal kuralları ve değer yargılarını dikkate alarak davranmak zorunluluğu bulunmaktadır. Bu anlamda genci yetiştirmek ve üyesi olduğu toplumun bir ferdi haline getirmek dünyanın her yerinde ailenin sorumluluğunda gerçekleşmektedir. En sağlam, uyumlu ve dengeli ailelerin bile zaman içinde bu düzeni ortadan kaldıracak beklenmedik ve arzu edilmeyen durumlarla karşılaşma ihtimalleri bulunmaktadır (Şentürk, 2006).

Aşağıda parçalanmış aile yapısı ve bu yapının temel düzeydeki etkileri üzerinde durulacaktır.

2.2. AİLEDE PARÇALANMA

Çocuğun gelişimi üzerindeki etkilerinin önemini tartışmasız kabul edildiği aile, karşımıza her zaman bilindik tanımıyla yani evli ve bir arada yaşayan ebeveynler olarak çıkmaz. Farklı nedenlere bağlı olarak ailenin, kendi üyelerinin ihtiyaçlarını karşılayamaması, onun patolojik bir hal almasına neden olur (Şentürk, 2006). Ailenin yapısını etkileyecek en önemli durum anne ya da babadan birisinin çeşitli nedenlerle aileden kopması ve bu yüzden ailenin işlevlerinin birçoğunun aksamasıdır. Bu sorunların varlığı ailenin çözülmeye doğru gittiği endişesini doğurmaktadır. Çözülen aile ilişkileri sonucu ortaya çıkan aile tipi, parçalanmış ailedir. Boşanma sonucu ortaya çıkan parçalanmış aileler evrensel boyutta hızla artmaktadır (Anonim 2001a; Aydın, 2009).

Aile içi parçalanma genellikle çocukların güvenlik duygularını tehdit eder, buna ekonomik durumdaki değişimler ve diğer ebeveyni kaybetme korkusu da eklenirse bu güvensizlik duygusu daha da büyür. Çocuklar anne babalarının ayrılığından kendilerini suçlayabilirler. Bazen de aile içinde parçalanma çocukların kendilerini hazır hissetmedikleri rollerde bulmalarına yol açabilir. Bu çocuklarda rol karmaşasına girmelerine, aileden kopmada güçlük yaşamalarına ve suçluluk duygularının gelişmesine sebep olacaktır. Çocuklar, anne babalarının arasındaki çatışmaya çoğu zaman kendilerinin sebep olduğunu düşünürler. Ayrıca bu çocuklar ailelerini bir araya getirme ve giden ebeveyni geri döndürme gibi bir sorumluk

duymaktadırlar (Ekşi, 1990, Akt. Biçer, 2009). Boşanma, ölüm vb. nedenlerle bütünlüğünü koruyamayan aileye sahip olan ve risk altında yaşayan çocukların sağlam bir kişilik geliştirmesi, yaşanan zorluklar karşısında ayakta kalabilmesi, zorluk, sıkıntı, felaketlerle başa çıkabilmesi ve riskli ve zorlayıcı durumlarla mücadele edebilmesi güçleşmektedir. Ancak olumlu davranışlar, yakın arkadaş ilişkileri ve sosyal destek, etkili anne baba tutumu, yüksek benlik saygısı ve özyeterlik gibi pek çok olumlu değişken ve koruyucu faktör, bu çocukların zorluklar karşısında daha etkin problem çözme ve zorluklarla başa çıkma ile daha iyi uyum sağlama becerileri geliştirmelerini sağlayabilir. Bu şekilde yüksek risk altında yaşayan parçalanmış aile çocuklarının sağlam ve ayakta kalabilmesi, kendini toplama gücüne sahip olması gerçekleşebilir (Er, 2009).

2.3. BOŞANMA

Evlilikte uyum istenilen ve beklenen bir durum olmasına rağmen toplumsal yaşamda ortaya çıkan zorluklar bu uyumu bozmakta ve ortaya sorunlar çıkmaktadır. Sorunlar aile yapısını kökünden sarsacak bir nitelik kazandığında boşanma, kaçınılmaz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. (Özdemir vd. 2006a).

Boşanma, kişilikleri, sosyo-kültürel değerleri, alışkanlıkları ve tepkileri ile birbirine uyum sağlayamayan, bir arada iken herhangi biri ya da her ikisinin de sosyal, mesleki sorunlar yaşadığı; vücutsal ve ruhsal yakınmalar geliştirebildiği kişilerin ayrı ayrı daha sağlıklı olabilmesi temeline dayanan bir sosyal gerçekliktir.(Öztürk, 2006).

Günümüzde boşanma gitgide daha kolaylaşmış olsa bile, boşanma sürecinin taraflara hala acı verdiği bir gerçektir. Boşanma süreci üç evreden oluşmaktadır.

Birinci evre olan **akut evre** (acute stage), evliliğin başarısızlığı açık seçik ortaya çıktığı zaman başlamaktadır. Bu evre boşanma kararıyla tepe noktasına ulaşmakta ve daha birkaç ay sürmektedir. Akut evre sırasında kişiler değişik biçimlerde davranmakta, duygularını ortaya dökmektedir. Mutsuzluk bütün yaş gruplarında söz konusudur.

İnsanlar ikinci evre olan **geçiş evresi**'ne (transitional stage) girdiklerinde yeni rollerine girmeye, sorunlarını çözmeyi denemeye başlarlar. Bu evre yinelenen gerileme ve ilerlemelerle doludur.

Son olarak **kararlı dönem** (stable period) gelir; burada ilişkiler durulur, yerleşir ve insanlar yeni yaşamlarında kendilerini rahat hissederler(Onur, 2004, Akt. Candan; 2006).

Boşanma, eşler için mutsuz bir evlilikten çıkış veya kurtuluş gibi görünse de, gerçekte büyük umut ve beklentilerle kurulmuş olan evliliğin ve aile sisteminin yıkımı demektir. Ayrılmanın kaçınılmaz ve gerekli olduğu durumlarda dahi boşanmayla sorunlar eşler açısından tam olarak bitmeyebilmekte, boşanma eşleri psiko-sosyal, ekonomik yönden sarsabilmektedir. Bu nedenlerden dolayı genel olarak boşanma, evlilik öncesi özgürlüğe tam bir dönüş veya kurtuluş, yani yeni bir bekârlık dönemi olarak değerlendirilmemelidir (Yörükoğlu 2003).

2.3.1 BOŞANMANIN NEDENLERİ

1.Hukuki Olarak Boşanma Sebepleri

Boşanmanın hukuki nedenleri Türk Medeni Kanunu'nun 161, 162, 163, 164, 165 ve 166. maddelerinde düzenlenmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Zina
- Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı muamele
- Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme
- Terk
- Akıl hastalığı
- Evlilik birliğinin sarsılması (Yalvaç, 2004).

Türkiye'de ise boşanmaların en önemli nedeni geçimsizliktir. Bu nedenle sürekli olarak artmaktadır. Geçimsizlikten sonra gelen en önemli neden ise terk ve zinadır. Oransal olarak bakıldığında ülkemizde boşanmaların %91.9 geçimsizlik, %3.7 si terk, %1.3 ü zina ve %3.1 i de diğer nedenlerden kaynaklanmaktadır (Yazıcıoğlu, 1995).

Boşanmaların gerçekleşme yeri olan mahkemelerin kayıtları üzerinden boşanma nedenleri incelendiğinde de yine en fazla paya sahip olan nedenin *evlilik birliğinin sarsılması (geçimsizlik)* olduğu görülmektedir. Ancak, geçimsizliğe götüren nedenlerin temelinde yer alan psiko-sosyal, ekonomik, kültürel ve toplumsal faktörlerin çok boyutlu olarak ortaya konulmadığı bir gerçektir. Toplumumuzda eşlerden birinin sadakatsizliği ya da evi terk etmesi nedeniyle gerçekleşen boşanmalar da ahlaki normlar, geleneksel değerler yargıları ve genel kabuller nedeniyle "Geçimsizlik" adı altına kayda geçmektedir. Hatta çiftlerin anlaşmalı bir şekilde boşanmaya karar verdikleri durumlarda gerçek nedenlerine bakılmaksızın "Geçimsizlik" kategorisinde yer almaktadır(ASAGEM, 2009).

Hukuki yönden boşanmaların gerçekleşebilmesi için bağlı olduğu sebepler dışında boşanmaya sebebiyet veren bir takım faktörler de mevcuttur.

1.Ekonomik Sebepler:

Gerçekleştirilen bazı araştırmalar tek başına düşük sosyo-ekonomik düzeyin de boşanma nedeni olabileceğini göstermektedir. Ekonomik olarak dezavantajlı kişilerin evliliğinde; evin ihtiyaçlarının karşılanamaması, maddi gelir elde etmek için suçla yönelik olası davranışlar ve işsizlik gibi durumlar evlilik dengesini bozarak boşanmaya yol açabilmektedir. Ayrıca düşük sosyo-ekonomik düzeyde yaşayan kişiler evliliklerinde sevgilerini göstermeye daha az eğilimli olabilmektedir. Bu durum ise evlilikteki uyumu olumsuz biçimde etkilemektedir (Amato ve Previti 2003, Akt. Aydın, 2009).

Evlilikteki bireylerin çalışma durumu ile evlilik dengesizliği ve boşanma arasındaki ilişki üstünde yoğunlaşan görüşler üçe ayrılmaktadır. İlk görüş sürekli işsizliğin, çiftin sahip olduğu sosyal destekleri zaman içerisinde kaybederek, aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanamamasına yol açtığını, bu durumun eş ilişkisini olumsuz etkilediğini ve boşanma riskini artırdığını belirtmektedir. İkinci görüş; işsizliğin doğrudan boşanmaya yol açmadığı, ancak evlilikte var olan gerilimi artırdığı şeklindedir. Üçüncü görüş ise; işsizliğin evlilikteki dengesizlik üzerinde çok az etkisinin olduğu, hatta işsizliğin eşler arasındaki dayanışmayı artırdığını vurgulamaktadır (Arıkan 1992; Aydın, 2009).

2.Eğitim Durumu Eşitsizliği

Evlilikte problem kaynağı olabilecek durumlardan birisi; eşlerin eğitim durumlarını ve mesleki statülerini güç objesi olarak birbirlerine karşı kullanmaları noktasında ortaya çıkabilmekte, evliliğin birlik yapısını zedeleyen bu durum, tarafların boşanmasının yolunu açabilmektedir (Özgüven, 2000).

3. Dinsel ve Kültürel Farklılıklar

Eşlerin arasında din veya milliyet farkının bulunması da evliliği olumsuz etkileyen faktörlerdendir ve toplumda uygun görülen bir evlilik şekli değildir(DPT,

1993).Aile içi iletişimde bireylerin kültürel özgeçmişleri de bireysel özgeçmişleri kadar etkili bir unsurdur. Kültürel özgeçmişler tarafların algılama ve kavramlaştırma biçimlerini de etkileyebilir. Taraflar birbirlerinin davranışlarını anlamak ve öğrenmek yerine, etiketleme ve ayrıştırma yönünde bir eğilim içinde olduklarında birbirlerini ötekileştirmeye başlarlar. Bu durum aile içi çatışmaların yaygınlaşmasına neden olur. Bu durum da evlilik birliği açısından riskli bir durumdur(Mavili Aktaş, 2008)

4. Sanayileşme Sürecine Bağlı Olarak Kadının İş Yaşamına Girmesi

Kadının toplum içerisindeki konumunun farklılaşması ile boşanma oranlarındaki artış arasındaki ilişki iki farklı bakış açısı ile değerlendirilmektedir. Bir görüşe göre; kadının çalışma hayatına girmesi ile ailesine ayırdığı zaman ve fedakârlık duygusu azalmaktadır. Bu nedenle evlilik kurumu daha az kutsal sayılmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin çocuk üzerindeki denetleyici rolü sınırlanmakta ve çiftler az sayıda çocuk yapma eğilimine girmektedir. Diğer görüşe göre ise, değişim süreci sonunda aile daha güçlü, demokratik ve çağdaş toplum düzenine daha uyumlu bir biçim olarak ortaya çıkmaktadır. Erkek daha az hükmedici oldukça, kadın yasalarda ve günlük yaşamda erkekle eşdeğerlik kazanmakta, aile içinde; eşlerin birbirleri ve çocuklarıyla olan ilişkilerde karşılıklı uyum ve kişisel doyum sağlanmaktadır. Çocuk bu demokratik yapıdan olumlu olarak etkilenmektedir. Modern dünyada boşanmalar bu değişim sürecine uyum sağlayamayan ailelerde gerçekleşmektedir (Koşar 1992; Aydın, 2009).

5. Bireyselleşme Eğilimi

Modernleşmenin ivme kazandırdığı bireysellikten evlilik ve aileye ait değerler de payını almaktadır. Evlenerek sürekli bir kişiye bağlı kalmak yerine, kadın ve erkeğin veya hemcinslerin anlaştıkları, kendilerini rahat ve mutlu hissettikleri sürece birlikte yaşamak tercih edilmektedir. Veya bu yaşama alışkanlığı toplum üyelerine aşılacaktır. Bireyselleşme eğilimi, toplum içinde sosyal ilişkilere damgasını vurduktan sonra aile kurumuna da sızmaktadır. Bireyci zihniyetin aile içinde etkin rol oynaması ise, aileyi parçalayan en önemli etken haline gelmektedir. Eşlerin, aile

içindeki bireysel bağımsızlık eğilimleri yanında paylaşma, katlanma, dayanışma ve ailevi sorumluluğun büyük oranda azalması, evliliğin ömrünü kısaltmaktadır. Karşılıklı fedakârlık ve özverinin ihmal edilmesi yüzünden eşler birbirlerinden uzak ve bağımsız bir hayat yaşamakta, ayrı dünyalar kurmakta ve birbirlerine karşı sorumlulukları azalmaktadır. Bunlara bağlı olarak boşanmaların ve boşanmalardan sonra tek başına yaşayan kadın ve erkeklerin oranı sürekli artmaktadır. İstatistik verilerde, boşanmaların ve terk etmelerin bir sonucu olarak, nikâhsız yaşayan annelerinde bulunduğu, tek ebeveynli aile sınıflandırmasına giren çocuklu kadın ve erkeklerin sosyal durumu ayrı bir yer tutmaktadır(Seyyar, 1999, Akt. Şentürk 2006).

6.Evliliğin Anlam ve İşlevinin Değişmesi

Bir diğer konu evliliğin anlam ve işlevinin değişmesidir. Kapitalizmin gelişmesi ile ekonomik işlevlerin aile birimlerinden soyutlanması evliliğin dışsal işlevlerini azaltmış, evliliğin her şeyden önce duygusal doyuma ve anlaşmaya dayanan bir kurum haline gelmesini kolaylaştırmıştır. Böylelikle evliliğin giderek kişisel bir kurum haline gelmesini kolaylaştırmıştır. (Kandiyoti; 1984, Akt. Salman Eray, 2011).

7.Sosyal Kontrolün Etkisinin Azalması

Evli çiftlerin yaşadıkları yer ile boşanma riskinin ortaya çıkması arasında doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Kentsel yerlerde boşanma oranı, kırsal bölgelere göre daha yüksektir. Bu durum, kırsal bölgelerde sosyal kontrolün, kentsel yerlere göre daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Kırsal bölgelerde evlilikte sorun olduğunda, geniş aile yapısı içerisinde aile büyüklerinin müdahale şansı daha fazla olabilmekte, dinsel ve geleneksel değerler bu yapıyı desteklemektedir. Kentsel alanlarda özellikle sanayi devrimi sonrası yaşanan hızlı toplumsal değişme ile birlikte ortaya çıkan özgürlük anlayışı, evlilik kurumu üzerindeki dinsel ve geleneksel otoriteyi zayıflatmış, bu durum kentsel bölgelerde boşanmaların yaygınlaşmasının yolunu açmıştır (Arıkan 1992; Yörükoğlu 2000).

8. Evliliklerin Erken Yaşta Gerçekleştirilmesi

Yirmi yaşın altındaki evliliklerde Aile Gelişim Teorisine göre aile yaşam çemberinin "eş seçimi aşaması" bozulmuştur. Bir aşamanın başarıyla tamamlanamaması diğer aşamaları da olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla çok gençler de dengeli bir evlilik için gerekli kaynaklardan (duygusal, ekonomik, vb.) yoksundurlar. Bu nedenle ortaya çıkan herhangi bir stres kaynağı (örneğin işsizlik), kolayca boşanmaya yol açabilmektedir. Ayrıca erken evliliklerinde evlilik öncesi cinsel ilişki, hamilelik nedeniyle evlenme, okulu bırakma, ebeveynlerden bağımsızlaşamama, yetişkin rol ve sorumluluklarını üstlenememe gibi sorunlar da evlilikte dengesizlik ve boşanma riskini artırmaktadır (Arıkan, 1992; Salman Eray 2011).

Türkiye’de boşanmalar, erkeklerde 25-39, kadınlarda 20-34 yaşları arasında yoğunluk göstermektedir. Kadın yaş grubundaki küçüklük, evlenme yaşının küçük olmasından kaynaklanmaktadır. Boşanan çiftlerin çoğunda erkeğin yaşı daha büyüktür. Ancak %16,4 kadar boşanma olayında kadının daha yaşlı olduğu , %7,8 kadar boşanma olayında ise kadın ve erkeğin aynı yaşlarda olduğu görülmektedir. (Akar, 2005).

Ayrıca boşanmaların artmasında, 1998 yılında yapılan yasal düzenlemelerle boşanmaların gittikçe kolaylaştırılmasının da etkisi olduğu düşünülmektedir (Fiyakalı, 2008)

2.3.2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE BOŞANMA İSTATİSTİKLERİ

Evliğin sosyal bir kurum olarak kabul edildiği toplumlarda boşanma hakkı yaşla ve geleneklerle kısıtlanmış, ancak hiçbir zaman ortadan kaldırılamamıştır. Üstelik boşanma, hiçbir dönemde teşvik edilen bir olgu olmamıştır. Ancak içinde bulunduğumuz dönemde değişen teknolojiye ve değer yargılarında meydana gelen değişimlere bağlı olarak, boşanma olayına daha fazla hoşgörü ile yaklaşılmaya başladıktan sonra batı ülkelerinde boşanmanın artmış olduğu söylenebilir(Yazıcıoğlu, 1995:89-91; Karakuş, 2003).

Araştırmacılar son 30 yılda dünyada boşanma oranlarında dramatik bir artış olduğunu, örneğın; Amerika' da yeni ve ilk evliliklerin en az yarısının boşanma ile sonuçlandığını belirtmektedir. Amerika'da 1960 ve 1970'lerde artış göstermeye başlayan boşanma oranının, 1980'lerde en yüksek seviyelere ulaşması (Sayar, 2007, Akt. ASAGEM, 2009) gelişmiş ülkelerde uygulanan aile politikaları ve ailenin geçirmiş olduğu evrimle paraleldir. Nitekim gelişmiş batılı ülkelerde ailenin parçalanması, boşanma, tek ebeveynlik, aile içi ilişkilerin zayıflaması, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin kopma noktasına gelmesi, bağımlılık yapan madde kullanımının yaygınlaşması ve tüm bunların, birey, aile ve toplumsal hayatta yol açtığı patolojiler aileyi ilgilendiren temel sorunlar olarak dikkat çekmektedir (Özek, 2007, Akt. ASAGEM, 2009).

Son yüzyıl boşanma oranları incelendiğinde Amerika, Kanada, İsviçre, Norveç, Avustralya, Rusya gibi ülkelerde boşanma ciddi boyutlardadır. Avustralya'da 1987-1996 yılları arasında boşanma oranını hızla yükseldiği ve gelecekte yeni evliliklerin %43'nün boşanmayla sonuçlanacağı tahmin ediliyor. 1998 verilerine göre dünyada boşanma oranı en yüksek ülkeler sırayla; ABD, Rusya ve Almanya'dır (Özay, 2004, Akt. Candan,2006).

Dünyanın birçok ülkesiyle karşılaştırıldığında Türkiye'deki boşanma oranları ala çok düşük düzeydedir. Boşanmaların yüksek düzeylere ulaştığı ülkelerde boşanmaların neden olduğu olumsuzluklar, çözümü en zor sosyal problemler arasında sayılmaktadır. Ülkemizde ise boşanmalar hala ciddi bir sorun olma/ oluşturma aşamasına gelmemiştir. Ancak 1990'lı yıllardan itibaren gözlenen artış, boşanmaların ülkemiz için de bir sosyal sorun potansiyeli taşımaya başladığı üzerinde ısrarla durulan bir husustur (ASAGEM, 2009).

TUIK verilerine göre Türkiye'de 2002–2012 yılları arasında gerçekleşen boşanma rakamları aşağıdaki gibidir.

Tarih	Boşanan Aile Sayısı
2002	95.323
2003	92.637
2004	91.022
2005	95.895
2006	93.489
2007	94.219
2008	99.663
2009	114.162
2010	118.568
2011	120.117
2012	123.325

TUIK verilerine göre Konya'da 2002–2012 yılları arasında gerçekleşen boşanma rakamları aşağıdaki gibidir.

Tarih	Boşanan Aile Sayısı
2002	2802
2003	2859
2004	2910
2005	2754
2006	2833
2007	2637
2008	2712
2009	3186
2010	3318
2011	3476
2012	3707

2.4 BOŞANMANIN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Boşanma kuşkusuz bireylerde bir farklılık yaratmaktadır. Bu farklılıklar literatürde boşanmanın sonuçları kavramı ile ifade edilmektedir. Boşanmanın sonuçları kavramı, açılan boşanma davasının, yapılan yargılama sonucunda hâkimin boşanmaya karar vermesi halinde ortaya çıkan psikolojik, sosyal, ekonomik ve hukuksal sonuçları ifade etmektedir. Boşanma kadın ve erkeği evli olmayan bireysel statülerini kaldırarak onları “boşanmış” olarak adlandırılan yeni bir statüye sokmaktadır. Bu tamamlanmış, bitirilmiş, sonlanmış, evlilikten olan çocuk içinde artık yeni kavram “boşanmış aile çocuğu olarak” tanımlanmaktadır (Özdemir vd. 2006b; Sağlam, 2011).

Ebeveynlerin ayrılmasının çocuklar üzerinde bıraktığı etkiyi tam olarak anlayabilmek ve tanımlayabilmek güçtür. Çocuğun ayrılmadan önce anne ve babası arasında yaşanan çatışma, çatışmanın derecesi, çocuğun bulunduğu yaş dönemi, kardeşe sahip olup olmaması, ailedeki diğer yetişkinler ile ilişkileri boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini biçimlendirmektedir. Bununla birlikte çocuklar, yoğunluğu ve süresi farklı olmakla beraber anne-babalarının boşanma sürecinde yer almaları ile birlikte duygusal boyutta sıkıntılı bir yaşamın içerisine girmektedir (Giddens 2000).

Araştırmalar; boşanmış ailelerden gelen çocukların davranışsal, psikolojik ve eğitimsel problem yaşama risklerinin, evli ailelerden gelen çocuklara göre daha fazla olduğunu göstermiştir (Chase-Landsdale ve Hetherington, 1990; Furstenberg ve Cherlin, 1991; Hetherington, 1993; Mclanahan ve Sandefur, 1994; Seltzer, 1994; Zill, Morrison ve Corio, 1993, Akt. Büyüksahin, 2009). Aslan (1996) çocuğun kendini gerçekleştirme ve başarılı olmasının, aile içinde onun duygusal ve sosyal gereksinimlerinin karşılanmasına bağlı olduğunu söylemektedir. Boşanmanın çocuğu etkilemesi, çocuğun boşanma anındaki yaşı, cinsiyeti, kişilik özellikleri, boşanmaya neden olan ailevi sorunların niteliği, çocuğun boşanmaya neden olan problemi algılama biçimi, çocuğun boşanma öncesinde ve sonrasında içinde bulunduğu ortamın özellikleri gibi faktörlere bağlıdır (Çağdaş ve Seçer, 2004).

Cinsiyete göre çocukların boşanma olayından etkilenmeleri de değişiklik gösterir. Kız çocuklarının en çok etkilendiği yas beş-altı yaş civarı olarak gösterilmektedir. Bu yaş döneminde, kız çocuğunun babaya aşırı düşkünlük göstermesi ve boşanmadan dolayı babanın evden ayrılması çocuğun birçok psikolojik sorun yaşamasına neden olur. Erkek çocuğun boşanmadan en çok etkilendiği yaş ise ergenlik çağına rastlar. Bu dönem çocuğun, babası ile özdeşleşmesi ve paylaşımlarının çoğalması gereken bir dönem olduğu için, bu dönemde baba ile çocuğun ayrılması erkek çocuğunu olumsuz yönlerden etkiler. Kız ve erkek çocuklar ebeveynlerinin ayrılığına şu tepkileri verebilirler:

- Çocukta uyku bozuklukları,
- Gece korkuları,
- Gece ve gündüz altına kaçırma,
- Aşırı yemek yeme ve iştahsızlık,
- Psikolojik kökenli kekemelik,
- Tırnak yeme,
- Konuşmada tutukluk,
- İçe dönüklük,
- Ayrılığı inkâr,
- Tahrip kârlık ve saldırganlık,
- Okula direnç,
- Dikkati toplamada güçlük,
- Ağlama ve öfke nöbetleri,
- Okul başarısında düşüş,

- Yalan söyleme,

- Psiko-somatik rahatsızlıklar(baş ve karın ağrıları, mide bulantıları) (Öz, 1997;Sağlam, 2011).

Çocuğun ayrılığa vereceği tepkilerden biri de öfke ve kızgınlıktır. Bu öfke, ayrılığın kendisine, anneye ve babaya karşıdır. Çocuk, öfkesini her ortamda dışa vurabilir. Evde anne ya da babasına, okulda öğretmen ve arkadaşlarına karşı agresif davranışları dikkat çeker. Bağırır, çağırır, nedensiz öfkelenir ve kavga çıkarır. Aslında öfke çocuğun yeni hayata uyum sürecinde yaşanması gerekli bir duygudur. Çocuğun bu özelliğini bilmeyen anne ya da babalar öfkeye öfke ile cevap verebilirler. Bu durum çocuğun duygusal boşalmasına engel olur ve dışa yansıtılmayan öfke ve kızgınlık, çocuğun içine kapanmasına ve kendini toplumdan tecrit etmesine neden olur (Öztürk, 2005; Büyükşahin 2009).

Aile içi parçalanmanın çocuklar üzerindeki etkisiyle ilgili çeşitli kaynaklarda yer alan açıklamalar incelendiğinde ise: ailenin dağılmasının, aynı yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da birçok duygusal tepkiye yol açtığı görülmektedir. Bu duyguları ileriki yaşlarında çeşitli aşamalarda tekrar tekrar yaşayabilirler. İçinde buldukları yaşa göre bazı duygular öne çıkarken bazıları geri planda kalarak, ileriki yaşlarda yoğunluk kazanır (Fisher, 2002; Haavisto, 2004, Akt. Özağı, 2007). Bowlby, ayrılma nedeniyle bağlılık ilişkilerinin koptuğu durumlarda ortaya çıkan birçok genel tepki keşfetmiş ve bu tepkilerde başlıca üç faz olduğunu saptamıştır: "Protesto" fazı, "Umutsuzluk" fazı ve "Kopma" fazı. Bu durumların verdiği bilgi ve iç görüyle, kısa ve uzun vade ayrılma olayının, çocuğun ruhsal hayatı üzerinde zararlı etkide bulunabileceğine inanmıştır (Bowlby, 1969;Biçer, 2009).

Boşanma, ailenin bölünmesine, dağılmasına yol açan, tüm bireylerini derinden sarsan ve hiçbir zaman istenmeyen yıpratıcı bir olaydır. Boşanma söz konusu olduğunda, en çok yıprananlar çocuklardır. Çocuklar için yaşamlarındaki en önemli olgu, anne ve babasıyla aynı ortamı paylaşmaktır. Ancak, ailedeki ilişkiler soğuk, gergin ve huzursuz bir hal aldığıında, çocuğa boşanmadan daha fazla zarar verebilir. Boşanma sırasında ve sonrasında çocuğun olumsuz olarak etkilenmesi kaçınılmazdır

(Çelikoğlu, 1997). Aile içi özellikle boşanmadan kaynaklanan parçalanmalar sonrası çocukların verdikleri tepkilerin 5 aşamadan geçtiği görülür:

1. Çocukların ayrılığı inkâr etmeleri
2. Ailenin ayrılmasına sebep olan nedenlere kızmaları
3. Anne ve babayı birleştirme abaları
4. Depresyon ve çöküntü
5. Ayrılığı kabullenme (zgven, 2001;Fiyakalı, 2008)

Boşanmış aileden gelen çocuklar üzerine gerçekleştirilen çalışmalarda ise çocukların anne- babalarından bu süreçte daha fazla etkilendikleri ve hayatlarının bundan sonraki dönemlerinde de anne – babalarından daha fazla bu sürecin etkilerini yaşadıkları belirtilmektedir. Buna neden olarak boşanmanın, çocuğun gelişmesinde en önemli etken olan tam aileye son veren bir olay olması gösterilmektedir (zdemir vd. 2006b; Sağlam, 2011). Boşanmış ana-baba çocuğu olmayı kendilerine yapılan haksızlık olarak niteleyen hayatının ilk yıllarındaki ocuk, çoğu zaman çevresine hâkim olmayı amaç edinerek, hayata karşı mücadele içerisine girer. Buna karşı, toplum kendilerine gerekli değerin verilmeyişi, onlarla alay edilişi, bu çocukların sosyal yönden gelişimini son derece engeller. Bu durumdaki çocuklar, çevrelerindeki kişiilerden şüphe eden, başkalarının düşüncelerini doğruluğun ya da yanlışlığına bakmadan reddeden bir sosyal yapı geliştirebilirler (zkan, 1989, Akt. Çelikel, 2006).

Literatürde boşanmanın çocuklar üzerindeki etkileri genel olarak üç başlık altında toplanmıştır (Amato ve Keith):

(1) Anne veya baba yoksunluğu bakış açısı: İki ebeveyn yerine tek ebeveynle yaşayan çocukların sosyalleşmelerinde eksiklik olacağı düşüncesi,

(2) Ekonomik zorluklar bakış açısı: Boşanmanın, annenin aile reisi olduğu ailelerde çocuğun bakımı ve sağlığını olumsuz etkileyecek şekilde ekonomik zorluklara neden olduğu görüşü,

(3) Aile içi çatışma bakış açısı: Boşanma öncesi, boşanma süreci ve sonrasında anne ve baba arasında çatışma yaşanmasının, hoş olmayan bir ev ortamının yaşanmasına neden olduğu ve bunun da çocukların stres, mutsuzluk ve güvensizlik yaşamalarına yol açtığı görüşü (Maccoby ve Martin, Akt. Özen, 1999).

Eğer çocuklara açıkça veya dolaylı olarak, bir ebeveyni sevmelerinin diğer ebeveyni sevmedikleri anlamına geldiği mesajı verilirse, kendi algulamalarını sorgulamaya başlarlar ve yargıya varma yeteneklerine olan güvenleri sarsılır. Aynı zamanda, bir ebeveyni sevdikleri için diğeri tarafından reddedilmekten korkarlar. Bu da onları daha güvensiz ve bağımlı hale getirir. Bir ebeveyni zaten kaybetmiş olduklarına inandıkları için, diğeri kaybetmemek için her şeyi yapmaya hazırdırlar.(Benedek ve Brown, 1997). Eğer boşanma çok kavgalı olmuşsa, bir ebeveynin, diğer ebeveyne karşı çocukların beynini yıkaması sık rastlanan bir durumdur. Bu bazen bilinçli bir şekilde, bazen de farkında olmadan yapılır. Çocuklar diğer ebeveyni hain olarak görüp, onunla her türlü teması reddetme noktasına gelirlerse, buna “ebeveyne yabancılaşma sendromu” adı verilir (Benedek ve Brown, 1997).

Çocuğun boşanmayı algılayışı ve bu olaya vereceği duygusal tepkiler gelişim düzeyine göre değişmektedir. Okul öncesi dönemde (0-5 yaş) çocuk için boşanma, sadece bedensel bir ayrılış olup geçicidir. Bu yaştaki bir çocuk, eşlerin birbirlerine karşı olan olumsuz hislerini anlayamaz. Boşanma onda korku ve şaşkınlık yaratır. Ne olup bittiğini anlamakta zorlanır. Özellikle boşanma sonrası çökkünlük belirtileri gösteren annelerin çocuklarında; anneye aşırı bağımlılık, anneden ayrılamama ve kazandığı tuvalet alışkanlığını kaybetme gibi yaşından küçük davranışlar görülebilir (Öztürk, 2005). Okul öncesi çağıdaki çocuklar anne babalarının ayrılıklarını tam olarak kavrayamazlar. Bu dönemdeki çocukların tepkileri, ailenin olaydan etkilenme oranı, tepkileri ve süreci tanımlamalarına göre değişir. Küçük çocuklar boşanmayla ebeveyn kaybını bir tutarlar, bazen de çok abartılı kötü bir durum olarak saklama

eğiliminde olurlar. Bununla beraber kendilerini suçlayabilir ve özellikle boşanma sonrası onları bir araya getirecek kişinin kendileri olduğunu düşünebilirler (Özgüven, 2001; Özağı, 2007). Babasının ikinci evliliğini yapmasına rağmen, hala bu gerçeği kabullenemeyip, kendi annesiyle yeniden evleneceğini hayal eden, ya da ,”Annem yeniden başkasıyla evlenemez, evlenmeye kalkarsa polise şikâyet ederim!” diyen çocuk örnekleri, bu huzursuzlukları açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2004)

Bütün çocuklar anne ve babalarının ayrılmasından ve ailenin dağılmasından sonra korkuya kapılırlar. Tam olarak neden korktukları yaşlarına göre değişir. Okul öncesi çağıdaki çocuklar daha çok birlikte yaşadıkları ebeveynin de onları terk edip gitmesinden, yiyecek ya da yatacak yer bulamamaktan ve giden ebeveyn tarafından eskisi kadar sevilmemekten korkarlar. Bu korkular ağlamak, ebeveyninden başka kimse ile kalmayı reddetmekten veya ebeveyni göz önünden ayırmamak şeklinde ortaya çıkar. Başka bir belirti de daha küçük yaşlarda yanlarından ayırmadıkları bir oyuncak ya da başka bir nesneye tekrar düşkünlük göstermeleridir. Daha büyük yaştaki çocuklar da terk edilme korkusu yaşarlar ancak onlarınki daha çok boşanmanın hayatlarını nasıl etkileyeceği ile ilgilidir (Benedek ve Brown 1997).

Okul çağında sosyal farkındalık ve kendi özelliklerini fark etme önemli ölçüde artmakta, bu yaş grubundaki çocuklarda, anneleri ile birlikte iseler baba ile birlikte olamadığı için üzüntü duyma, ana-babayı suçlama, söz dinlememe, içe kapanma, altını ıslatma, derslerinde başarısız olma, arkadaşlarını kıskanma gibi sorunlar görülebilmektedir. Aynı zamanda değersizlik duygusu, depresyon, korku, kaygı, ebeveynlere öfke duyma, saldırgan davranışlar, toplumdaki kaçınma, güvensizlik, aşırı hassasiyet, bas ve karın ağrısı, kusma gibi belirtiler görülmektedir. Okulda bir konu üzerinde odaklanmaları güçleşmekte, ailevi durumunu okulda daha fazla ilgi toplamak için kullanabilmektedir. Öfkelerini çatışma yaşadığı öğretmenlerine ve arkadaşlarına yöneltebilirler. Boşanmayla ilgili yaşadıkları güçsüzlük duygusuna karşı, çevresiyle güç savaşına girebilirler ve ebeveynlerine karşı suçlayıcı şekilde davranabilirler. Bu yaş grubundaki çocuklar bu olumsuz duygulardan kurtulmak için “reddetme” ve “karşıt tepki verme” savunma mekanizmalarını kullanabilirler. Aynı

zamanda bu çocuklar ebeveynlerini tekrar birleştirme çabası içine girebilirler (Rankin ve Maneker 1985, Akt. Sağlam, 2011).

Boşanmış ailelerden gelen çocukların daha çok kendileri gibi ailelerden gelen çocuklarla arkadaşlık ettikleri görülür. Çünkü diğer çocukların anne ve babalarından, bahsetmeleri onları rahatsız eder (Kulaksızoğlu, 2006). Boşanma sürecinde ve sonrasında çocuğun karşılaşılabileceği en önemli sorunlar; okul başarısızlığı, ruhsal çökmeler ve saldırganlık gibi durumlardır. Ayrıca boşanmış ailelerden gelen çocuklar fiziksel ve duygusal istismara daha açık olabilmekte, zamanlarını nitelikli kullanmanın aksine, boş zamanlarını kötü alışkanlıklar edinerek geçirebilmekte, yaşadıklarını kader olarak algılayıp, kaderci bir kişilik yapısı geliştirerek; yaşamları ile ilgili sorumluluk alamama, yönlendirilmeye açık olma ve özgüven eksikliği yaşama riski taşıyabilmektedirler (Salk, 2002).

Yapılan araştırmalar, evlilik çatışmaları ve boşanmanın, çocukta anksiyete, saldırganlık ve davranış bozukluğu gibi uyumsuzluklara neden olduğu gibi, sosyal-bilişsel yetersizlik ve düşük ders başarısı ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Uluğ ve Candan, 2008). Sosyal uyumda gecikme pek çok davranış problemi, içe-donuk, çekingen güvensiz kişilik gibi olumsuz kişilik özelliklerine neden olabilir (Çağdaş ve Seçer, 2002).

Boşanma sürecinde ve sonrasında ebeveynler ve çocuk açısından en önemli konulardan birisi velayet, yani çocuğun hukuki sorumluluğunu ve bakım görevini hangi ebeveynin üstleneceğidir. (Öztürk 2008, Aydın, 2009).

Türk Medeni Kanunu'na göre boşanma durumunda velayet hâkim tarafından eşlerden birine verilebilir (TMK 336). Bu durumda çocuğun ikametgâhını belirleyen; bakımı, eğitimi, gelişimi ve gözetiminde birinci derecede sorumlu olan velayet hakkına sahip ebeveyn çocukla sürekli kişisel ilişki içerisinde. Diğer ebeveyn ise çocukla mahkemenin belirlediği şekilde kişisel ilişki kurabilmektedir (TMK 182). *"...Velayetin kullanılmasında kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur..."* (TMK 182). Çocukla velayet hakkına sahip olmayan ebeveyn

arasında kişisel ilişki şekli belirlendikten sonra kişisel ilişkinin kurulması aşamasında her iki ebeveyn de “...diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisini zedelemekten, çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlüdür...” (TMK 324; Mavi, 2008).

İki ebeveynli ailelerin, çocuklarına tek ebeveynli ailelere göre çocuk gelişimi açısından daha elverişli bir çevre sundukları kabul edilmektedir. Boşanmanın olumsuz etkileri sıklıkla, tek ebeveyn ile büyümenin sonucu olan sosyalizasyon eksikliğine bağlanmaktadır (Işık, 2007). Aile içi parçalanma sonrası babanın yanında kalan kız çocuklar ya da annenin yanında kalan erkek çocuklar özdeşleşebilecekleri bir model bulamazlar. Bu durum da çocuğun kendi cinsel kimliğine uygun davranışlar geliştirmelerini engeller (Nazlı, 2003). Araştırma sonuçları göstermektedir ki sıcak ve sevecen babalar çocuklarının pozitif kendilik değeri geliştirmesine yardımcı oldukları gibi çocuklarında cinsiyet rollerinin gelişimini de etkilerler. Erkek çocuklar babalarından erkeklerin ilgileri, faaliyetleri ve sosyal davranışlarını öğrenirken, kızlar erkeklerle rahat ve güvenli bir ilişki kurmayı öğrenirler. Babalar erkeklerde başarı, kızlarda kişisel uyum üzerinde olumlu etkiler yapmaktadırlar. Boşanmış ailelerde annenin yanında kalan çocuklarda bu alanlarda problemler görülebilmektedir. Babanın yokluğu hem kız hem de erkek çocukların sosyal davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Sayar, 2006)

Sonuç olarak, ister huysuzluk, saldırganlık ve hırçınlık biçiminde olsun, isterse alt ıslatma, okul başarısızlığı, dışkı kaçırma türünde olsun, her boşanma, çocukta bir takım uyum ve davranış bozukluklarına sebep olmakta ve onu belli ölçüde zedelemektedir. Bunun en aza indirilmesi, anne ve babanın yanlış tutumlardan kaçınmalarıyla mümkündür(Yavuzer, 2004).

Boşanmanın çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinin, farklı bakış açılarıyla ele alınması gereken hayati bir durum olduğu açıkça görülmektedir. Araştırma kapsamında üzerinde durulacak diğer konular ise sosyal beceri ve akran ilişkileridir. Bu aşamada sosyal beceri ve akran ilişkileri kavramlarından detaylı bir şekilde bahsedilecektir

2.5 OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA SOSYAL BECERİ

Sosyal beceriler, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi alma, çözümlenme ve uygun tepkilerde bulunma, hedefe yönelik ve sosyal bağlama göre değişen; hem gözlenebilen hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlardır (Yüksel,2004).

Korinek ve Popp'a (1997) göre sosyal beceriler; kelimeler ve ses tonu gibi sözel ve yüz ifadesi, hareketler, beden duruşu gibi sözel olmayan davranışları içerir. Bu tür davranışlar, akranlar ve yetişkinlerle kurulan ilişkilerin sonucunda ortaya çıkar (Günindi,2011)

Riggio (1986), sosyal beceriyi duygusal ifade, duygusal duyarlılık, duygusal denetim, sosyal ifade, sosyal duyarlılık, sosyal denetim ve sosyal manipülasyon olarak yedi boyuta ayırmıştır.

- Duygusal ifade: Sözel olmayan mesajları, duygusal durumları algılayarak duyguları uygun bir şekilde ifade etme becerisidir.
- Duygusal duyarlılık: Başkalarından gelen sözel olmayan mesajları alabilme ve çözümleyebilme becerisidir.
- Duygusal denetim: Duygusal göstergeleri ve sözel olmayan mesajları denetleyebilme ve düzenleyebilme becerisidir.
- Sosyal ifade: Başkalarıyla iletişimde sözel ifade ve sosyal etkileşimde bulunabilme becerisidir.
- Sosyal duyarlılık: Uygun sosyal davranış normları bilgilerine sahip olmayı ve sözel mesajları anlamayı içerir.
- Sosyal denetim (kontrol): Kendini sosyal olarak ortaya koyma ve ifade etme becerisidir.

- Sosyal manipülasyon: Beceri ve tutum olarak ele alınabilir. Sosyal manipülasyon becerisi olan bireyler sosyal ilişkilerinde zaman zaman başkalarını manipüle etmek gerektiğine inanırlar.

Yukarıdaki tanımları özetleyerek sosyal becerinin tanımını yapılacak olursa sosyal beceri bireyin toplumdaki kişilerle etkili iletişimini sağlayan, sosyal kabul edilebilir davranışları sergileme, sosyal kabul görmeyen davranışlardan kaçınma ve hem kendine hem de topluma yararlı davranışları sergileme becerileridir denilebilir (Dereli, 2008).

Chadsey-Rusch'a (1992) göre, sosyal becerilerin beş temel özelliği vardır:

1. Sosyal beceriler, bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyal kurallarına bağlı olan, bireylerin sosyal ortamlarda olumlu veya nötr tepkiler almalarını, olumsuz tepkilerden kaçınmalarını sağlayan becerilerdir,
2. Sosyal beceriler, öğrenilmiş davranışlardır,
3. Sosyal beceriler, amaca yöneliktir ve birey tarafından belirlenen bir amaç için kullanılırlar,
4. Sosyal beceriler, duruma özgüdür ve sosyal ortamlara göre farklılaşır,
5. Sosyal beceriler, gözlenebilen becerilerin yanı sıra, gözlenemeyen bilişsel ve duygusal elemanlardan oluşmaktadır (Elibol Gültekin, 2008).

Yüksel (1999), sosyal beceriyi, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi, çözümlenme ve anlamının yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedeflere yönelik ve sosyal bağlama göre değişen, hem gözlenebilir, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamıştır. Sosyal beceriler, başkalarının olumlu tepkiler vermesine yol açabilecek ve olumsuz tepkileri önleyebilecek, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak sosyal açıdan kabul edilebilir davranışlar olarak da tanımlanabilir (Şahin, 2004).

Calderalla ve Merrell (1997) sosyal becerilerinin boyutlarını ayrıntılı bir şekilde sınıflandırabilmek için araştırma yapmışlardır. Öncelikle, kapsamlı alan yazın çalışması sonucunda çocuk ve ergenlerle yürütülmüş 21 araştırma belirlemişlerdir. Bu çalışmaların gözden geçirilmesi için yapılan meta analiz sonucu çocuk ve ergen sosyal becerilerinde beş boyut saptamışlardır. (Merrell ve Gimpel, 1998, Akt. Elibol Gültekin, 2008). Bu boyutlar ve kapsadıkları beceriler şunlardır:

1. Akran İlişkili Beceriler

- Arkadaşlarını takdir etme,
- İhtiyaç duyduğunda arkadaşlarından yardım isteme veya onlara yardım etme,
- Oyuna ve etkileşime arkadaşlarını davet etme,
- Arkadaşlarıyla konuşma ve tartışmalara katılma,
- Arkadaşlarının haklarını savunma,
- Arkadaşlarının duygularına duyarlı olma,
- Akranlarıyla yaptığı çalışmalarda liderlik rolünü üstlenme,
- Kolaylıkla arkadaşlık kurma,
- Espri anlayışına sahip olma.

2. Kendini Kontrol Etme (self-management) Becerileri

- Kızgınlığını kontrol etme,
- Problem ortaya çıktığı zaman serinkanlı olma,
- Kurallara uyma, sınırlarını kabul etme,
- Uygun durumlarda başkalarıyla uzlaşma,

- İyi eleştiriler alma, başkalarının eleştirilerini kabul etme.

3. Akademik Beceriler

- Bağımsız olarak çalışma, bağımsız olarak görevlerini başarma,
- Öğretmenin yönergelerini dinleme ve gerçekleştirme,
- Serbest zamanlarını uygun bir şekilde kullanma,
- İhtiyaç duyduğunda, uygun bir şekilde yardım isteme.

4. Uyma (compliance skills) Becerileri

- Yönergelere uyma,
- Kuralları takip etme,
- Materyallerini, oyuncaklarını ve kendisine ait olan diğer şeyleri paylaşma,
- Ödevini bitirme, sorumluluklarını yerine getirme,
- Yapıcı eleştiriye uygun bir şekilde tepkide bulunma.

5. Atılganlık (assertion) Becerileri

- Başkalarıyla konuşmak için girişimde bulunma,
- Oyun oynamak için arkadaşlarını davet etme,
- Kendisi için güzel şeyler yapma ve söyleme,
- Kendisinden emin olma,
- Alışık olmadığı kuralları sorma,
- Yeni insanlara kendini tanıtmaya,
- Karşı cins ile rahat olma,

- Duygularını ifade etme,
- Çalışmalara ve gruba uygun bir şekilde katılma(Elibol Gültekin, 2008).

Eiser ve Fredericson ise, sosyal becerileri sözel, sözsüz ve motor olmak üzere üç grupta incelemişlerdir. Sözel içerik öğeleri; uygun bir istekte bulunma, bir isteği reddetme, kompliman yapma, sözsüz öğeler; göz kontağı, gülümseme, sesin yüksekliği, konuşma akıcılığı ve duygusal ton, motor ve jest öğeleri ise; duruş, jestler, kafa sallama ve yüz ifadeleri olarak belirtilmiştir (Palut, 2003; Ekinci Vural, 2006).

Sosyal beceri kavramının tanımlanması, becerilerin kişilik, zekâ, dil, algı, değer, tutum, becerilerin kullanıldığı ortam gibi çeşitli değişkenlerden etkileniyor olması nedeniyle oldukça güçtür. Sosyal becerileri etkileyen değişkenlerin çok olması, farklı disiplin alanlarında çalışılması ve her disiplin alanının kavrama bakış açısında farklılıklar olması nedeniyle çeşitli tanımlamaları yapılmıştır (Çiftçi ve Sucuoğlu, 2003; Erbay, 2008) .

Bireyin sosyal becerileri kazanması ise, okul öncesi dönemden itibaren başlamaktadır. Çocukla içinde buldukları sosyal çevre içinde çok çeşitli uyarıcıların etkisinde kalırlar. Çocuğun gelişimi, fizyolojik olarak kendi sahip olduğu kapasitesiyle şekillenmeye hazırlanırken, dışarıdan aldığı uyarıcılar onun gelişimini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyerek onu yönlendirir.(Tuğrul, 1994).

Çocuklar, sosyal becerileri ana-babalarıyla ya da bakıcı konumunda ki kişilerle yaşadıkları ilişkilerinde öğrenirler, daha sonra sosyal gruba kardeşler, akranlar ve diğer yetişkinler katılır ve sosyal beceriler bu etkileşim ile oluşmaya başlar (Carledge ve Ark.,1980, Akt.Özabacı, 2006).Ana–babanın çocuğunu sosyalleştirmek için kullandığı yöntemler, seçtiği ödül ve cezalar, öğretme biçimleri, aktarmaya çalıştığı değerler, çocukların ilgileri ve sosyal becerileriyle birbirlerinden farklı ilişkiler geliştirmesine neden olur (Maccoby 1984:328, Akt.Sarı, 2007) .

Çocuğun ilk yıllarındaki sosyal uyum ve becerilerinin gelişimi, daha sonraki yıllardaki sosyal uyum ve becerilerinin temelini oluşturur. Başkalarını gözlemleyerek

ve onları taklit ederek davranış biçimleri kazanan çocuk için, anne-babanın onunla kurduğu iletişim ve eğitiminde izlediği tutum, çocuğun yaşayacağı sosyal uyum ve becerilerinin boyutunu önemli ölçüde şekillendirir. Güvenli, sıcak bir aile ortamında sevgiyle büyüyen çocuk, toplumun normlarını, günlük yaşamla ilgili bilgi-becerileri ve yaşama uyum sağlamayı öğrenir (Işık, 2007).

Karmaşık yapıya sahip olan sosyal beceriler, çocukların akranlarıyla olan sosyal etkileşimlerinde çok büyük önem taşımaktadır. Sosyal becerilerin bu karmaşıklığından dolayı, bazı çocuklar sosyal becerilerde yeterince gelişme gösterememektedirler. Bu durum da, çocukların akranları ile etkileşimlerini azaltmaktadır. Yani, çocukların akranları ile etkileşimleri daha az ve kısa süreli olabilmektedir (Avcıoğlu, 2007).

Sosyal becerilerde ayrı bir öneme sahip olan akran ilişkilerinin çocuğun yaşı ilerledikçe önemi artar ve boyutu değişir. Akranlarla olan ilişkileri sayesinde çocuk sosyal becerilerini pekiştirme ya da kazanma fırsatı elde eder (Kapıkıran ve diğerleri, 2006).

Lewinsohn (1974) sosyal beceri yetersizliğinden dolayı bireyin başkaları tarafından sosyal olarak pekiştirilmediğini, bunun da içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemleri ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Okul ortamında, sosyal becerileri zayıf olan ve çevresindekilerle sosyal etkileşime giremeyen bir çocuk, arkadaşları tarafından reddedilmektedir. Onu reddeden arkadaşlarının dikkatini toplayabilmek için saldırgan ve sosyal olmayan davranışlara yönelmektedir. Bu olumsuz davranışlar onu arkadaşlarından ayırmaktadır. Arkadaşları, ona karşı olumsuz tutum ve sosyal davranış içinde olmaktadır. Bunun da, çocuğun daha sonraki zamanlarda sosyal becerileri kazanmasına engel olacağı ileri sürülmektedir. Arkadaşları tarafından reddedilen, popüler olmayan, sosyal olarak içe kapanık olan çocukların depresyon ve yalnızlık yaşamalarının olası olduğu belirtilmektedir (Poyraz Tüy, 1999, Akt. Elibol Gültekin, 2008).

Sosyal becerilerin gelişmesinde önemli rol oynayan akran ilişkileri aşağıda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2.6 OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARINDA AKRAN İLİŞKİLERİ

Doğumla başlayan sosyal ilişkilerde akranlarla ilk etkileşimin hastanelerdeki bebek bekleme odalarında kurulduğu söylenebilir (Sagi ve Hoffman, 1976; Simner, 1971, Akt. Ummanel, 2007).Bebeklik döneminden okul çağına kadar geçen dönemde, çocukların akran ilişkileri oyunla başlamaktadır. Çocuklar akran gruplarında ilk önce yalnız ya da yetişkin rehberliğinde oynarlar. Bu oyun davranışı yerini işbirlikli sosyal sembolik oyuna bırakmaktadır. Zamanla oyunlar karmaşık, sosyal sembolik oyunlara dönüşmektedir (Howes, & Tonyan, 1999, Akt. Gülay, 2009). Akran tercihlerinin ve popülerliğin temel karakteristiği 4-5 yaştan itibaren şekillenmeye başlamaktadır. Olumlu davranışlar, popülerlikle, olumsuz davranışlar ise akran reddi ile ilişkilidir. Popüler çocukların popüler olmayanlara göre daha çok arkadaşı vardır. Akranları tarafından reddedilen çocuklar, kendilerini yalnız hissetmektedirler ve akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirme fırsatlarından uzaklaşmaktadırlar (Erwin, 1993; Gülay, 2009).

Akran ilişkileri, dikey ve yatay yapılardan oluşmaktadır. **Dikey yapıyı** oluşturan unsurlardan ilki, sosyal güçtür. Sosyal güç, çocukların akran grubu içerisinde kabul görmüş bir otorite kaynağı olan çocuk (bu otorite kaynağı, sevilmeyen bir çocuk da olabilir) tarafından kabul edilmesini ifade etmektedir. Dikey yapıyı oluşturan diğer unsur, sosyal konumdur. Sosyal konum, çocuğun akran grubu içerisinde ne kadar sevildiğini ifade etmektedir. Sosyal konumun iki boyutu bulunmaktadır. Bunlar, sosyal etki ve sosyal tercihtir (Rodkin, & Hodges, 2003, Akt. Gülay 2009). Sosyal etki ve sosyal tercih ile şekillenen sosyal konumda, çocuklar beş gruba ayrılmaktadır (Kosir, & Pecjak, 2005; Rodkin, & Hodges,2003, Akt. Gülay, 2009):

1. Popüler çocuklar, yüksek düzeyde sosyal tercihe sahip, pek çok kişi tarafından sevilen, sosyal etkileri üst düzeyde olan çocuklardır.
2. Reddedilen çocuklar, pek çok çocuk tarafından sevilmeyen ve düşük sosyal tercihe sahip çocuklardır.

3. Tartışmalı çocuklar, hem sevilen hem seilmeyen, yüksek düzeyde sosyal etkiye sahip çocuklardır.
4. Dışlanan çocuklar, çok az sevilen ya da seilmeyen çocuklar olup düşük sosyal etkiye sahiptirler.
5. Ortalama çocuklar, sevilme ve seilmeme değerleri arasında ortalama puanlar almış çocuklardır.

Yatay yapıyı oluşturan unsurlar ise şöyledir:

1. Çoklu sosyal ilişkiler (arkadaşlık, akran grupları vb.).
2. Çoklu sosyal ilişkilerin oluşturduğu çoklu ortamlardır.

Akran ilişkilerindeki problemler yatay yapı içerisinde yer almaktadır. Yatay yapıda, heterojen gruplarda hem probleme sahip olan ve olmayan çocuklar bulunmaktadır. Bu yapı içerisinde çocukların sosyal konumları, grubun genel yapısı ile şekillenebilmektedir. Örnek olarak, saldırganlığın, zorbalığın baskın olduğu gruplarda, saldırgan çocuklar, saldırgan olmayanlara göre daha popüler olarak algılanabilmektedirler. Saldırgan olmayan çocukların gruplarında da saldırgan olmayan çocuklar daha popüler olarak değerlendirilmektedirler (Rodkin,& Hodges, 2003, Akt. Gülay, 2009).

Lewinger (1986)'e göre ise akran ilişkileri beş grupta sıralanabilmektedir.

1. Tanışma: Birbiri ile yakınlık kurma.
2. Gelişme: İlişkinin gelişmesi.
3. Sürdürme ve Pekiştirme: İlişkinin sürdürülmesi ve içselleştirilmesi.
4. Bozulma: İlişkinin bozulması.
5. Bitme: İlişkinin bir nedenden ötürü sora ermesi(Akt. Ummanel, 2007).

Akran gruplarının en önemli fonksiyonu çocuğun aile dışındaki dünyayı karşılaştırmasını sağlamak ve çocuk için bilgi kaynağı olmaktır. Birey yaşitlarından aldığı geri bildirimlerle, neyi iyi neyi daha kötü yaptığını değerlendirir. Bunu evde yapması zordur çünkü genellikle kardeşleri kendinden daha küçük ya da daha büyüktür (Santrock, 1999, Akt. Uysal ve Nazlı, 2010).

Hay, Payne ve Chadwick (2004) normal akran ilişkilerini ve akranlarla problemlerin ortaya nasıl çıktığını açıkladıkları gelişimsel modellerinde çocukların yaşamlarının ilk üç yılında akranlarıyla aralarında olan bireysel farklılıkları akran ilişkilerinde önemli olmadığını ancak sosyal becerilerin gelişmesiyle birlikte okul öncesi dönemde toplumsal cinsiyet rollerinin, arkadaş gruplarının ve başat olan ilişkilerinin akran ilişkilerini şekillendirdiğini ve bazı çocuklarının akranlarını ret ettiklerini vurgulamaktadırlar. Daha sonraki çocukluk dönemlerinde ise bazı çocukların akran ilişkilerindeki problemler; yalnızlığa, zorbalığa veya kurbanlığa yol açmaktadır. Bilişsel ve duygusal süreçler ise akran ilişkilerinde sebep sonuca dayalı önem taşımaktadır. Psikolojik problemlerin nedeni olarak problemlili akran ilişkilerinin ergenlik döneminde de artarak devam ettiği düşünülmektedir (Akt. Totan, 2008).

Akran kabulünü etkileyen etmenler arasında çocukların sosyal becerilere sahip olup olmama durumu da bulunmaktadır. Bir takım araştırmacılara göre sosyal becerilere sahip olmak akranlarınca kabul görmeyi de olumlu şekilde etkileyebilmektedir (Denham, McKinley, Couchoud ve Holt, 1990; Mostow, Izard, Fine ve Trentacosta, 2002). Bir başka deyişle sosyal becerilerin yüksek olması akran kabulünü artırabilmektedir. Örneğin Hazen ve Black (1989)'ın yapmış oldukları bir araştırmaya göre iletişim becerisini yüksek olan okul öncesi çocukları iletişim becerisi düşük olan akranlarına göre grup içerisinde daha fazla sosyal kabul görebilmektedirler. Benzer bir şekilde yapılan bir başka araştırmada 182 okul öncesi dönem çocuğunun davranışları incelenmiş ve saldırgan, rahatsız edici davranışlar gösteren ve işbirlikçi oyundan kaçınan çocukların diğer akranlarına göre daha fazla sosyal ret yaşadıkları saptanmıştır (Walker, 2004, Akt. Ummanel, 2007).

Howes ve Phillipsen (1998) yapmış oldukları bir araştırmada çocukları çeşitli ortamlarda 9 yıl boyunca izlemişlerdir. Araştırma sonucunda bebeklik döneminde akranlarıyla oyun oynayan ve sosyal beceriler kazanan çocukların yaşamlarının ileriki dönemlerinde daha az saldırgan ve daha az içe kapanma davranışları sergilediklerini saptamışlardır. Küçük çocukların sosyal etkileşimlere katılabilmeleri için sosyal uyarıyı başlatma, uyarana cevap verme, sıra alma ve iletişimi sürdürmeyi bilmesi gerekmektedir. Akran etkileşiminde gereksinimleri bildirmedeki yetersizlikler çocukların akranları tarafından reddedilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Ayrıca sınırlı iletişimsel beceriler akranlarla etkileşimlerde zorluklara, bu zorluklarda davranış problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yapılan bir çalışmada düşük sosyo-ekonomik çevreden gelen çocuklar için düzenlenmiş anaokulu programına devam eden erkek çocuklarının yarısından fazlasının dil problemlerine paralel olarak beklenenden daha yüksek problem davranışlar gösterdikleri, kızların ise yaklaşık %25'inin hem dil hem de problem davranışlar gösterdiği bulunmuştur (Craig-Unkefer ve Kaiser, 2002, Akt. Diken 2009)

Akran ilişkilerinin çocuğun hayatında **kısa ve uzun süreli etkileri** de akranların önemini arttırmaktadır. Okul öncesi dönemde, olumlu akran ilişkileri, çocukların kısa sürede okula uyumunu kolaylaştırmakta, bilişsel becerileri, sosyal yeterliği, duygusal düzeni desteklemekte ve yeni bilgi, beceri ve davranışların öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır (Çetin, Bilbay ve Kaymak, 2002).

Okul öncesi çocuklarla bir araştırma yapan Ladd, Price ve Hart (1988) okul öncesi çocukların sosyal becerilere sahip akranlarını daha fazla tercih ettiğini saptamışlardır. Bu araştırmada çocukların işbirlikçi oyun süresince sergilemekte oldukları davranışları, tartışmalarını üç dönem boyunca gözlemlemişler ve sosyometrik düzeylerini ölçmüşlerdir. Sonuç olarak çocukların davranışlarının sosyal statülerini etkileyebileceği saptanmıştır. Dönem başında diğer çocuklarla işbirlikçi oyun oynayan çocukların sonralarda da akranlarıyla işbirlikçi oyun oynamaya eğilimli olduğu ve bu durumun da sosyal statülerini etkilediği saptanmıştır. Yani en başından işbirlikçi oyun oynayan çocuklar daha sonra tek başına oyun türüne geçmemektedirler. Böylelikle akranlarıyla sürekli etkileşim halinde olmakta ve bu durum da onların sosyal statüsünü artırmakta, popülerliklerinin yüksek kalmasını

sağlamaktadır. Ayrıca arkadaşlarıyla sürekli tartışan çocukların sosyometri puanları düşük çıkmıştır. Yani çok fazla tartışan, uyumsuzluk yaratan çocuklar akranlarının ret görebilmektedirler. Tartışmanın, uyumsuz olmanın sosyal reddi artırdığını anlayan çocuklar davranışlarını değiştirseler bile sosyal ret görmeye devam edebilmektedirler. Buna karşılık çok fazla davranış problemleri göstermeyen ve arkadaşlarıyla çok fazla tartışmaya girmeyen ve buna rağmen sevilmeyen çocuklar olduğu da saptanmıştır. Araştırmacılar bunu dönem başında sevilmeyle ilgili olduğunu yönünde açıklamışlardır. Eğer bir çocuk dönem başında sevilen çocuk olursa yıl boyunca sevilen çocuk olarak kalabilmektedir. Akranları tarafından sevilmemeye ise bir risk faktörü olarak düşünülebilmektedir (Ummanel; 2007)

2.6.1 OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ AKRANLARINA KARŞI GÖSTERDİKLERİ OLUMLU VE OLUMSUZ DAVRANIŞ TÜRLERİ

Saldırgan Davranış: Saldırganlık, insanın bir başka insana ya da bir nesneye zarar vermek ya da incitmek için bir davranışta bulunması, çevre tarafından istenilmeyen bir tutum takınması, ya da isteklerini karşısındakilere zorla benimsetmesi olarak tanımlanabilir (Başaran, 2000: 141, Akt. Eminoğlu, 2007). Okul öncesi çocukların sergilediği heyecan tepkileri içinde ana babalar için özel önem taşıyan ve en kaygı verici olan bir heyecansal gelişim alanı saldırganlıktır. Saldırgan davranışlar önce ilk çocukluk yıllarında ortaya çıkmaya başlar (Gander ve Gardiner, 1998; Şehirli, 2007).

Araştırmalar, erkek çocuklarında saldırganlığın daha yaygın görüldüğünü, bu çocukların anlaşmazlıklarını dövüşerek çözdüklerini, daha çok parçalanmış ailelerden geldiklerini, eğitim yönünden geri çocuklar olduğunu ortaya koymuş, kız çocuklarının ise ağız kavgasını ve dolaylı saldırganlığı tercih ettikleri belirlenmiştir (Baran, 1993; Yörükoğlu, 1997; Johnson ve ark., 2002, Akt, Şehirli, 2007).

Çekingen davranış: Kişinin kendi haklarından vazgeçmesi, diğer bir ifadeyle kişinin kendi haklarını elde etmekten kaçınmasıdır. Pasif/boyun eğici davranış olarak da ifade edilen çekingen davranış özellikleri, kültürümüzde sıklıkla saygı kavramıyla karıştırılmaktadır. Boyun eğici davranış özelliğine sahip olan bireyler, kendilerini daha az değerli ve önemsiz görürler. Farklı düşüncelerini özgürce ifade edemezler ve

“hayır” diyemezler. Aynı şekilde bu bireyler liderlik davranışı gösteremezler, kolayca girişimde bulunamazlar, kendine güvenleri düşüktür, sorumluluk almaktan ve değişikliklerden kaçınırlar (Özkan ve Özen 2008). Erken çocukluk döneminde ortaya çıkan çekingenliğin ilköğretim ve ergenlik döneminde devam edebildiği belirlenmiştir. Okul öncesi dönem boyunca, sosyal açıdan çekingen çocuklar akran şiddetine maruz kalmazken, sonraki yıllarda maruz kalma olasılıkları artış gösterebilmektedir. Sosyal açıdan çekingenliğin çocuk üzerindeki uzun süreli etkilerine bakıldığında yalnızlık, olumsuz sosyal yeterlik algısı, düşük özgüven, kaygı, okulu bırakma, akademik başarısızlık, içe yönelik davranış problemleri görülebilmektedir (Akt. Gülay, 2010).

Manipulatif Davranış: Dereli (2008) in aktardığına göre Riggio (1986) sosyal becerileri 7 boyut altında tanımlarken sosyal manipülasyon kavramını “Beceri ve tutum olarak ele alınabilir. Sosyal manipülasyon becerisi olan bireyler sosyal ilişkilerinde zaman zaman başkalarını manipüle etmek gerektiğine inanırlar.” şeklinde açıklamıştır. Coy ve arkadaşları manipulatif davranışsal tepkilerin ağlama, feryat etme davranışlarını içerdiğini belirtmişlerdir.

Denham, Bouril ve Belouad tarafından geliştirilen Akran Tepki Testi’nde manipulatif davranışlar resimli kurgusal bir yapı içinde çocuklara sunulmuştur. Bu kurgu içinde akranlarının problem davranışına karşı prososyal, saldırgan ya da kaçınmacı tepkiyi tercih etmeyen çocuğun ağlama davranışını yani manipülatif davranışları tercih ettiği gözlenmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi manipulatif davranışların temelinde olaya bir başkasının müdahale etmesinin amaçlandığı söylenebilir.

4. Prososyal ve İşbirlikçi Davranış

Prososyal davranışlar tanımı “olumlu kişiler arası ilişkiler” olarak da adlandırılmaktadır. Bunlar, empati, iş birliği, paylaşma gibi diğer insanların mutluluğu ile ilgili ve diğer insanların yararına olan duygular olarak düşünülmektedir. Bebekler 18- 24 ay arasında iş birliği yapmaya, paylaşmaya, yardımlaşmaya ve bu arada diğer insanların duygularına empati kurarak karşılık

vermeye başlarlar. Prososyal davranış, başkalarının yararı için dışsal bir ödül beklemeden yapılan eylemlerdir (Bayhan San ve Artan, 2004).

2.7 İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.7.1 TÜRKİYEDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Atilla (1989) araştırmasında 3-6 yaş çocuklarda anne babanın boşanması, baba ölümü ve babanın evi terki, babanın iş sebebiyle uzun süreli ayrılığına bağlı olarak ortaya çıkan baba yoksunluğunun çocukların davranışlarına etkisini incelemiştir. Araştırma örneklemi 123 çocuktan oluşmaktadır. Kız çocuklarının erkek çocuklara oranla gece yalnız kalmaktan daha çok korktuğu, baba yokluğu ve yoksunluğu durumunda erkek çocuklarında hareketliliğin kız çocuklarına göre daha fazla olduğu, cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm çocuklarda aşırı hareketlilik olduğu, 3 yaş grubu çocukların % 60'ının gece sık sık anne-baba ya da başka bir büyüğün yatağına gittiği, karşı gelme davranışı sergilediği, inatçı oldukları, ters davranışlarının olduğu, öfke nöbetleri geçirdikleri, 4 yaş grubundaki çocukların % 60'ının yemek seçtiği, 5 yaş grubu çocuklardan % 51.43' ünün ve 6 yaş grubunun % 50.94' ünün aşırı hassas davrandığı ve içli olduğu, karanlıktan korkuyor olduğu, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre babanın ölümüne daha çok tepki verdikleri belirlenmiştir. Boşanmış aile çocuklarında ise 3 yaş çocuklarının aşırı hareketlilik, aşırı hassas ve içli olma, gece bir büyüğünün yatağına gitme, 4 yaş çocuklarının aşırı hareketli olma, 5 yaş çocuklarının aşırı hassas ve içli olma, gece yalnız kalmaktan korkma, karşı gelme, ters ve inatçı olma, 6 yaş çocuklarının aşırı hassas ve içli olma davranışlarını gösterdikleri belirlenmiştir.

Aydın (2009), boşanma sürecinde velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan ebeveynlerin çocuklarına ilişkin düşünceleri ile bu düşünceler üzerinde etkili olabilecek etmenlerin belirlenmesi ve ebeveynleri boşanma sürecinde olan dokuz-on iki yaş grubundaki çocukların boşanmaya uyum düzeylerinin saptanması ile çocukların boşanmaya uyum düzeylerinde etkili olabilecek etmenlerin belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmaya Ankara'daki on bir aile mahkemesinde boşanma davaları devam eden, bu süreçte velayet ile ilgili anlaşmazlık yaşayan doksan üç çift ile bu

kişilerin dokuz-on iki yaş grubundaki doksan üç çocuğu dâhil ettiğini belirtmiştir. Araştırmacının belirttiğine göre araştırma sonucunda; anne ve babaların velayete yönelik tercihlerinde, velayet ile ilgili isteklilik düzeylerinde, velayetle ilgili kararda çocuğun görüşünün alınmasına ilksin yaklaşımlarında, velayeti alabilmek için belirttikleri nedenlerde, reşit olmayan çocukların velayetinin ayrılması ile ilgili düşüncelerinde ve boşanmadan en fazla kimin etkilendiğine ilişkin yaklaşımlarında ebeveynin cinsiyetinin anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır. Araştırmada çocukların boşanmaya uyum düzeylerinde doğum sırasının anlamlı farklılığa neden olduğu, diğer yandan cinsiyetin, yaşın, kardeş sayısının, anne-baba ayrılığını öğrendiği kişinin, birlikte yaşadığı ebeveynin, diğer ebeveyn ile görüşme durumunun, anne-babanın yaş grubunun, öğrenim düzeyinin, çalışma durumunun, çocuk için profesyonel yardım alınmasının ve anne-babanın ayrı yaşadığı sürenin anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır.

Biçer (2009), parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti düzeylerini bazı değişkenlere göre incelemek amacıyla yapmış olduğu araştırmasını 160 parçalanmış aile, 190 tam aileye sahip toplam 350 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre tam aileye sahip 11. sınıfa devam eden ergenlerin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklenti puanları parçalanmış aileye sahip 11. sınıftaki ergenlerden anlamlı düzeyde yüksek çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca aile yapısı ile baba eğitim düzeyinin atılganlık ve sosyal yetkinlik beklentisi puanlarına ortak etkilerinin anlamlı düzeyde olduğu gözlemlendiği ortaya konmuştur.

Bilir ve Dabanlı (1981), yaşları 3-10 arasındaki 98 boşanmış aile çocuğu üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmalarında çocukları, 3-4 yaş, 5-6 yaş ve 8-10 yaş olmak üzere 3 gruba ayırmışlardır. Araştırmaya örneklemindeki çocukların ebeveynlerinin araştırmanın yapıldığı tarihten iki yıl önce boşandıkları bilinmektedir. Boşanma sırasında ilk grubun bebeklik, ikinci grubun oedipal, üçüncü grubun ise gizil dönemde oldukları ve çocukların anne babalarının boşanmalarına uyku bozukluğu, gece işemeleri, kusmalar, iştahsızlık, çok yemek yeme, baş ve karın ağrıları, konuşmada tutukluk, tırnak yeme, aşırı bağımlılık, ayrılığı inkâr ve baba yoksunluğu gibi tepkiler verdikleri belirlenmiştir. Bu tepkileri en fazla 5-6 yaş

grubunun verdiği görülmüş, 3-4 yaş grubu çocukların ise daha az etkilendiği belirtilmiştir.

Büyüksahin (2009), anne babası boşanmış 11-13 yaş arası çocuklar ile aynı yaştaki anne babası boşanmamış çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerinin karşılaştırılması ve çocukların sosyal uyum düzeyi ile ilişkisinin araştırılması amacıyla yaptığı çalışmasının örneklemini, 11-13 yaş arasındaki (anne babası boşanmış 29 erkek ve 46 kız, anne babası boşanmamış 41 erkek ve 44 kız) toplam 160 ilköğretim okulu öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmacı sonuçlara bakıldığında; boşanmış ailelerden gelen erkek çocukların, annelerinden daha fazla davranışı yönlendirme tutumu algıladıklarını, evli ailelerden gelen kız çocukların ise annelerinden daha fazla psikolojik kontrol algıladıklarını, babadan algılanan psikolojik kontrolün hem boşanmış hem de evli ailelerde kız çocuklarda erkek çocuklardan daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Deneklerin sosyal uyum düzeyleri karşılaştırıldığında ise, kızların sosyal uyum düzeyleri; erkek deneklere göre, evli aileden gelen deneklerin sosyal uyum düzeyleri; boşanmış aileden gelen gruba göre daha yüksek bulunmuştur.

Candan (2006), parçalanmış ve tam aile, sağlıklı-sağlıksız aile, ebeveyn kabul-reddinin, ülkemizdeki ilköğretim çağı çocuklarının algılayışını incelediği çalışmasının örneklemini, anne-babası evli (tam aile) 50 çocuk ile anne-babası boşanmış (parçalanmış aile) 50 çocuk ve bu çocukların ebeveynleri (anne-baba) 200 kişi olmak üzere toplam 300 kişiden oluşmuştur. Araştırmacı elde ettiği verileri şu şekilde belirtmiştir: Çatışmalı evliliklerdeki çocuklar, anne- babası anlaşarak boşanmış çocuklara göre, hem daha fazla ebeveyn reddi algılamakta, hem de psikolojik açıdan daha fazla yıpranmaktadır. Anne-baba arasındaki çatışma, hem annelerin hem de babaların çocuklarına karşı daha reddedici davranmalarına yol açmaktadır. Çalışmadan elde edilen önemli bir bulgu da, evli ailelerde babaların çocuğun kabul ve red davranışını algılayışı üzerinde en az anneler kadar etkili olduğu; ancak, boşanma sonrasında babaların çocukları üzerindeki genel etkisinin oldukça azaldığı ve çocuğun yaşamına annenin daha fazla damga vurduğudur.

Çamkuşu Arifoğlu (2006) , Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Programı'nın 9-12 yaş boşanmış aile çocuklarına uygulanarak, boşanmaya uyum, kaygı, depresyon, düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla KKTC 'de yaptığı çalışmaya 31 boşanmış aile çocuğu katılmıştır. Araştırmada ÇİBUP'un çocukların boşanmaya uyumunu arttırdığı ve sürekli kaygı düzeyini azalttığı belirtilmiştir.

Erürker (2007), bütünlüğünü koruyan veya tam aile) ve parçalanmış aileye sahip 5-6 yaş çocuklarının bilişsel işlevlerdeki farklılıklarının araştırdığı çalışmasının örneklemini İstanbul ilinde, okulöncesi eğitim kurumlarındaki 100 çocuk oluşturmuştur. Araştırma sonucunda; parçalanmış aileye sahip çocukların bilişsel işlevleri ile aileye sahip çocukların bilişsel işlevleri arasında; aileye sahip çocukların lehine anlamlı fark bulunduğu belirtilmiştir.

Fiyakalı (2008), anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim düzeyi ve algılanan anne-baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığı karşılaştırmalı olarak incelenmiş olduğu çalışmasının örneklemini 383 boşanmış, 453 boşanmamış aileye sahip toplam 836 öğrencin oluşturmuştur. Araştırmacının belirttiğine göre anne-babası boşanmış ve boşanmamış lise öğrencilerinin sürekli öfke düzeyleri ve öfke ifade tarzları arasında cinsiyete, sınıf düzeyine ve anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı ancak anne-baba tutumlarına göre anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür. Anne-baba boşanma durumu ve anne tutum düzeyi ortak etkisinin öğrencilerin sürekli öfke ve öfke kontrol tarzlarında; anne-baba boşanma durumu ve baba tutum düzeyi ortak etkisinin ise, öğrencilerin sürekli öfke, öfke dışta ve öfke kontrol tarzlarında anlamlı bir fark yarattığı görülmüştür.

Karakuş (2003), 117 boşanmış aileye sahip, 127 boşanmamış aile çocuğu üzerinde yaptığı çalışmada boşanmış aileye sahip çocukların depresyon düzeyleri ve bu durumun okul başarılarına yansımalarını araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre anne- babası boşanmış ve boşanmamış çocukların okul başarı puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu belirtilmiştir.

Kaya (2003)' ün anne ve babaların evlilik uyumları ile çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme tutumlarının rolünü araştırdığı çalışmasına 84 çocuğun anne ve babaları katılmıştır. Anne- babanın evlilik uyumu arttıkça, çocuklardaki davranış sorunlarının azaldığı, annelerin evlilik uyumları azaldıkça çocukların davranış sorunlarının arttığı gözlenmiştir. Evlilik uyumsuzluğu durumunda, annelerin olumlu çocuk yetiştirme tutumlarının, evlilik uyumsuzluğunun çocuk üzerindeki etkisini azaltılabileceği belirlenmiştir.

Öngider, (2006) yaptığı araştırmada anne baba arasındaki çatışmanın hem annelerin hem de babaların çocuklarına karşı daha reddedici davranmalarına yol açtığını aynı zamanda evli iken babaların çocuğun psikolojik uyumu üzerinde en az anneler kadar etkili olduğu; ancak, boşanma sonrasında babaların çocukları üzerindeki bu etkisinin oldukça azaldığı ve çocuğun yaşamına annenin daha fazla damga vurduğunu bulgulamıştır. Araştırma ile çocukların ruhsal gelişimi için en ideal ortamın anne-baba arasında çatışmanın olmadığı evlilikler olduğunu; bunun dışındaki tüm durumlarda (çatışmalı evlilik, çatışmasız veya çatışmalı boşanma) çocuklar psikolojik açıdan örselendiğini ortaya koymuştur (ASAGEM,2008)

Öztürk (2006), anne-babası boşanmış 9–13 yaşlarındaki çocuklar ile aynı yaş grubundaki anne-babası boşanmamış çocukların benlik kavramı ve kaygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiş olduğu araştırmayı toplam 308 öğrenci üzerinde gerçekleştirmiştir. Sonuçlara bakıldığında anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların kaygı düzeyleri ve anne babası boşanmış çocuklarla, anne babası boşanmamış çocukların benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca anne babası boşanmamış çocukların benlik saygılarıyla yaşları arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenen bulgular arasında olduğu belirtilmiştir.

Şirvanlı-Özen (1998), Ankara'nın Çankaya ilçesinde gerçekleştirdiği eşler arasındaki çatışmanın ve boşanmanın çocuklardaki davranış ve uyum problemleri ile ilişkisini incelediği araştırmada seçkisiz olarak belirlenen 5, 10, 13 ve 16 yaş grubunda 421 denekten oluşan bir örneklem üzerinde çalışmıştır. Araştırmada çatışmalı ve boşanmış ailelerin çocuklarının, çatışmasız ebeveynlerin çocuklarına

göre problem ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu, çatışmalı anne babaların 13 yaşındaki kız çocuklarının depresyon düzeylerinin, çatışmasız anne babaların 13 yaşındaki çocuklarına oranla daha yüksek olduğu, anne baba arasındaki evlilik uyumunun azalmasıyla çocuklardaki uyum problemlerinin artması arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

2.7.2 YURTDIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

ABD'nin California bölgesinde (1980;1984) yapılan çalışmalarda 60 ayrılmış aileden 131 çocuk incelenmiş ve ilk değerlendirme ayrılıktan bir ay sonra, ikincisi 13 ay sonra yapılmıştır. Beşinci ve onuncu yıllarda aynı çocuklar tekrar değerlendirilmiştir. Ayrılığı izleyen ilk iki yıl içinde anneye verilen çocuklar daha fazla sorun çıkarmış, beş yıl sonraki izlemde de cinsiyetler arası farkın ortadan kalktığı tespit edilmiştir. Bunun sebepleri, ayrılan ana baba arasındaki genel ilişki düzeyinde ve çocuğun yanında kaldığı kişiden sağladığı bakımın derecesinden etkilenmiş olmalarıdır (Wolkind, 1985; Aslıhan, 1998) şeklinde yorumlanmıştır.(Akt. Öztürk 2006).

Amato (1993)' ün yaptığı meta-analizde incelenen çalışmaların 16'sında çocuk ile velayeti almayan ebeveynin sık görüşmesinin çocuğun iyilik halini arttırdığı bulunmuş, ancak incelenen diğer 16 çalışmada ise, velayeti almayan ebeveyn ile çocuğun sık görüşmesinin çocuğun sorunlarını arttırdığını bulmuştur. Bu konuda yapılan çalışmaların kalitesinin sonuçları etkilemiş olabileceği üzerinde durulmaktadır. Boşanma sonrası velayeti almayan ebeveyn ile görüşmenin ebeveynler arası çatışmaya bağlı olduğu söylenmektedir. Eğer eski eşler arasında düşmanlık sürüyorsa bu çocuğa da yansıyor. Velayeti almayan ebeveyn ile görüşmenin çocuğa olumlu etkisinin daha çok eski eşler arasında çatışma azsa görüldüğü ancak bunun tam tersine eski eşler arasında çatışmanın fazla olduğu ailelerde çocuk için olumsuz sonuçları olduğu belirtilmektedir. Ayrıca görüşmenin etkililiğinin velayeti almayan ebeveynin psikolojik uyumuna ve çocuk yetiştirme tutumuna bağlı olduğu da belirtilmektedir (Öngider, 2006)

Billler ve Lung (1973), yaptıkları araştırmada baba ayrılığı durumunun kız ve erkek çocuklarında çeşitli uyum problemleri yarattığını belirtmişlerdir. Bu uyum bozukluklarını ise saldırganlık, kaygı, cinsiyet rolü ile ilgili bozukluklar olarak belirlemişlerdir(Öztürk, 2006)

Cancian vd. (2001) boşanma sonrasında çocukların velayetinin daha çok hangi ebeveyn grubuna verildiği ve yıllar içerisindeki durumu saptamak amacıyla Amerika Birleşik Devletleri'nin Wisconsin eyaletinde 1990–1993 ile 1996–1998 yılları arasında gerçekteleşmiş ve 2900 boşanma davasının mahkeme kayıtlarını incelemişlerdir. Araştırmada amacı mahkemelerin velayet tercihi ile ilgili eğilimini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda; 1990–1993 yılları arasında velayet tercihinde annelerin oranının %74,6 olduğu, ancak 1996–1998 yılları arasında bu oranın % 63.72'ye düştüğu; erkek ebeveynlerin velayet konusunda daha fazla tercih edilmeye başlandıkları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca annelerin küçük yaştaki çocukları (0–6 yaş) ile kız çocuklarının velayetinde daha çok tercih edildikleri, erkek ebeveynlerin ergenlik dönemindeki erkek çocuklarının velayetini daha fazla üstlendikleri sonucuna ulaşmışlardır (Sağlam, 2011).

Hetherington ve arkadaşları (1978) ise, boşanma olayını yeni yaşamış dört yaşındaki çocukların oyun şekillerinde ve yaşıtlarıyla olan ilişkilerinde, evli ailelerden gelenlere oranla olumsuz yönde belirleyici farklar bulmuşlardır. Ancak araştırmacılar, ayrılmanın çocuklar üzerindeki ev içi gerilimden ve şiddetten kurtarıcı pozitif etkisine yeterince önem vermemişlerdir (Walczak ve Burns, 1999; Büyükşahin 2009).

Jenkins (2000), dört-sekiz yas arasındaki çocuklarda anne-baba arasındaki evlilik çatışması ile çocukların kısa süreli duygu ifadeleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 71 çocuğun anneleri ve öğretmenleri ile görüşmüştür. Çalışmada aile içi çatışmaların çocukların sosyal etkileşim sırasındaki kısa dönemli sinir ifadelerinde ve ilişkilerdeki saldırganlıklarda kendini gösterdiği bulunmuştur. Çocuğun öfke ifade sıklığı ile anne-babanın birbirlerine fiziksel öfke sergilemesi arasında; çocuğun aşırı öfke ifadesi ile annenin

sözel öfke ifadesi arasında; ayrıca evlilik çatışması ile çocuğun kısa süreli öfke ifadesi arasında anlamlı iliksi olduğu bulunmuştur (Sağlam, 2011).

Lauman'ın belirttiğine göre, 1980 yılında Wallerstein ve Kelly'nin birlikte yaptığı uzun süreli takip çalışması, bu alanda oldukça iyi bilinen ve pek çok araştırmada temel alınan değerli bir çalışmadır. Bu araştırmada, boşanmanın olumsuz etkilerinden dolayı tedaviye alınan 60 aileden 131 çocuk, klinisyenler tarafından 25 yıl süresince çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik döneminde izlenmiştir. Araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından biri, bu çocukların bazılarında, yalnızca boşanmaya bağlı olumsuz etkilerin bulunmasıdır. Ergenlik ve yetişkinlik çağında kızların büyük çoğunluğunun babalarına karşı sevgi hissetmemesi ve erkeklerle olan ilişkilerinde oldukça yoğun kaygı yaşamaları da karşılaşılan diğer sonuçlardandır. Boşanma Sonrasında bazı çocukların kısa sürede ailenin yeniden yapılanma sürecine uyum sağlarken, bazılarının ergenlik ve yetişkinlik dönemine geldiklerinde ilişkilerinde çeşitli sorunlar yaşadığı gözlenmiş ve bu durum boşanmanın uyuyan etkisi olarak tanımlanmıştır. Ebeveynlerinin boşanması sonrasında 10 yıl içinde izlenen erkeklerin yarısının mutsuz, yalnız ve kadınlarla uzun süreli ilişki kurmada güçlük çektiği saptanmıştır(Lauman, (1980), Akt. Çamkuşu Arifoğlu, 2006).

Wallerstein ve Kelly, çalışmaları sonucunda, beş yaşından küçük çocukların boşanmadan hemen sonra gözle görülür şekilde korku, davranışsal gerileme, uyku bozuklukları, saldırganlık ve terk edilme endişesi taşıdıklarını gözlemlemiş, ancak çocukların, üçte birinin beş yıl sonra oldukça başarılı ve mutlu iken üçte birinin başarısız ve mutsuz olduğunu belirtmişlerdir(Moore ve Hotch 1982, Akt. Sağlam, 2011).

Wood, Emerson ve Cowan (2004) yapmış oldukları araştırmalarında ebeveyn-çocuk bağlanmasının niteliğinin, çocuğun sosyal kabulünü etkileyebileceği üzerine bir araştırma yapmışlardır. 37 okul öncesi yaş çocuk üzerinde yapılan bu araştırmada ebeveyn-çocuk arasındaki düşük bağlanma puanının çocuğun ileride akran reddi ve bir takım davranışsal sorunlar yaşamasına neden olabileceği saptanmıştır. Güvenli olmayan ebeveyn-çocuk bağlanması çocukta bir takım davranış bozukluklarına ve daha sonra da çocuğun akran reddi yaşammasına neden olabilmektedir. Araştırma

sonucunda ebeveyn çocuk arasındaki bağlanma stiline akran reddi ve kabulü ile anlamlı derecede ilişkili olduğu bulunmuştur. Düşük bağlanma puanına sahip olan çocukların yüksek düzeyde akran reddi ve düşük düzeyde akran kabulü yaşadığı bulunmuştur. Elde edilen bulgular sonucunda güvenli bağlanan çocukların okul döneminde arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler geliştirebildiğini ve diğer çocuklara nazaran daha az sosyal ret yaşadıkları saptanmıştır. Ebeveynleriyle güvenli bağlanma modeli geliştiremeyen çocuklarda ise sosyal reddin daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu çocuklarda davranış bozukluklarının da ortaya çıktığı ve aslında bu davranış bozukluklarının da sosyal redde neden olabileceği üzerinde durulmuştur(Ummanel, 2007).

Gerek yurtiçi gerekçe yurtdışında yapılan çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlara göre, boşanmanın olumsuz sonuçları en fazla çocuklar üzerinde görülmektedir; ancak boşanmanın çocuk üzerindeki etkisi, onun boşanmadan sonraki çevresi, anne babasının tutumu ve yanında kaldığı ebeveynin tutumlarına göre değişebilmektedir; ancak çocuk üzerinde derin etki yapan boşanmadan sonraki yaşantısıdır. Bu yaşantı boşanmadan daha fazla etkisini gösterebilmektedir. (Akyüz, 1983)

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Bu araştırmanın yöntemi ilişkisel tarama modelidir. “İlişkisel tarama modelleri, iki veya daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir.” (Karasar,1991). Bu model çerçevesinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden boşanmış ve tam aileden gelen çocukların (60-72 ay) sosyal beceri düzeyleri ve akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepkileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu belirleyebilmek amacıyla, 2012–2013 eğitim öğretim yılında Konya ili merkez ilçelerinden Karatay, Meram ve Selçuklu’da bulunan okul öncesi eğitim kurumlarından tesadüfi olarak seçilen ve listesi ek-6’da verilen 11’i bağımsız anaokulu ve 11’i ilköğretim okulu olmak üzere toplam 22 okul için Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır. Örneklem grubunu belirleyebilmek amacıyla gerçekleştirilen araştırmalar sonucunda Konya ilinin Karatay, Meram ve Selçuklu ilçelerindeki okul öncesi eğitim kurumlarından bağımsız anaokulları ve ilköğretime bağlı anasınıflarından gerekli izinlerin alınmış olduğu okullarla irtibata geçilmiştir. Bu okullarda 11’i bağımsız anaokulunda, 11’i ise ilköğretime bağlı anasınıflarında görev yapmakta olan öğretmenler ve söz konusu okulların idarecileri olmak üzere toplam 107 eğitimciyle telefon ya da birebir ziyaret yollarıyla görüşülerek örneklem grubunu temsil etmesi beklenen boşanmış aileden gelen çocukların olup olmadığı öğrenilmiştir. 22 okulda toplam 60 boşanmış aileden gelen çocuğa ulaşılabilmıştır. Mukayese için, tespit edilen öğrencilerle aynı sınıfta bulunan her boşanmış aile çocuğu için bir tam ile çocuğu olmak üzere toplam 120 çocuk çalışma grubunu oluşturmuştur.

Anne ve baba ayrılmış ise “Boşanmış Aile”, anne ve baba ayrılmamış ise “Tam Aile” olarak nitelendirilen “Çocuğun Durumu” bağımsız değişkeni için çocuğa ait

demografik özelliklerin(cinsiyet, kardeş sayısı, anne yaşı, anne eğitim durumu, anne mesleği, baba yaşı, baba eğitim durumu, baba mesleği, çocuğun birlikte yaşadığı kişi ya da kişiler) frekans dağılımları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Boşanmış ve tam aileden gelen çocukların frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.1. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelme Durumu Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	f	%
Boşanmış Aile	60	50,0
Tam Aile	60	50,0
TOPLAM	120	100,0

Tablo 3.1’de görüldüğü çalışma grubu 60’ı (%50) tam ailen 60’ı (%50) ise boşanmış aileden olmak üzere toplam 120 çocuktan oluşmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların cinsiyet frekans dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Cinsiyet Değişkeni için Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Cinsiyet	F	%
Boşanmış Aile	Kız	25	41,7
	Erkek	35	58,3
TOPLAM		60	100
Tam Aile	Kız	22	36,7
	Erkek	38	63,3
TOPLAM		60	100

Tablo 3.2’de görüldüğü gibi çalışma grubunu; boşanmış aileden gelen 25 (%41,7) kız, 53 (58,3) erkek; tam aileden gelen 22 ((%36,7) kız, 38 (% 63,3) erkek olmak üzere toplam 120 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların kardeş sayısı frekans dağılımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.3. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Kardeş Sayısı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Kardeş Sayısı	F	%
Boşanmış Aile	Tek Çocuk	35	58,4
	1 Kardeş	15	25
	2 kardeş	8	13,3
	3 ve daha fazla	2	3,3
TOPLAM		60	100
Tam Aile	Tek Çocuk	5	8,3
	1 Kardeş	34	56,7
	2 kardeş	17	28,3
	3 ve daha fazla	4	6,7
TOPLAM		60	100

Tablo 3.3’de görüldüğü gibi, çalışma grubundaki boşanmış aileden gelen çocukların 35’i (%58,4) tek çocuk olduğu, 15’inin (%25) bir kardeşe sahip olduğu, 8’inin (%13,3) iki kardeşe sahip olduğu, 2’sinin (%3,3) üç ve daha fazla kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan ise tam aileden gelen çocukların ise 5’inin (%8,3)tek çocuk olduğu, 34’ünün (%56,7) bir kardeşe sahip olduğu, 17’sinin (%28,3) iki kardeşe sahip olduğu, 4’ünün (%6,7) üç ve daha fazla kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların anne yaşı frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.4. Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Çocukların Anne Yaşı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Anne Yaşı	F	%
Boşanmış Aile	20–30	34	56,7
	31–40	22	36,7
	41 ve üzeri	2	3,3
TOPLAM		58	96,7
Kayıp		2	3,3
TOPLAM		60	
Tam Aile	20–30	26	43,3
	31–40	33	55,0
	41 ve üzeri	1	1,7
TOPLAM		60	100

Tablo 3.4’te görüldüğü gibi çalışma grubunda boşanmış aileden gelen çocukların anne yaşının 34’ünün(%56,7) 20–30 yaş aralığında olduğu, 22’sinin (%36,7) 31-40 yaş aralığında olduğu, 2’sinin (%3,3) 41 ve üzeri yaş aralığında olduğu, 2’sinin (%3,3) ise anne bilgilerine ulaşılamamış olduğu için bu değer “kayıp” şeklinde belirtilmiştir. Tam aileden gelen çocukların anne yaşı ise 26’sının (%43,3) 20-30 yaş aralığında olduğu 33’ünün (% 55) 31-40 yaş aralığında olduğu,1’inin (%1,7) 41 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların baba yaşı frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.5. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Baba Yaşı Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Baba Yaşı	f	%
Boşanmış Aile	20–30	17	28,3
	31–40	26	43,3
	41 ve üzeri	4	6,7
TOPLAM		47	78,3
Kayıp		13	21,7
TOPLAM		60	100
Tam Aile	20–30	14	23,3
	31–40	36	60,0
	41 ve üzeri	10	16,7
TOPLAM		60	100

Tablo 3.5’te görüldüğü gibi çalışma grubunda boşanmış aileden gelen çocukların baba yaşının 17’sinin (%28,3) 20–30 yaş aralığında olduğu, 26’sının (%43,3) 31-40 yaş aralığında olduğu, 4’ünün (%6,7) 41 ve üzeri yaş aralığında olduğu, 13’ünün (%21,7) ise baba bilgilerine ulaşamadığı için bu veri “kayıp” şeklinde belirtilmiştir. Tam aileden gelen çocukların baba yaşı ise 14’ünün (%23,3) 20-30 yaş aralığında olduğu 36’sının (% 60,0) 31-40 yaş aralığında olduğu,10’unun ise (%1,7) 41 ve üzeri yaş aralığında olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların annelerine ait değişkenlerin frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.6. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Anne Öğrenim Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Anne Öğrenim Düzeyi	f	%
Boşanmış Aile	İlkokul	28	46,7
	Ortaokul	10	16,7
	Lise	11	18,3
	Üniversite	9	15,0
TOPLAM		58	96,7
Kayıp		2	3,3
TOPLAM		60	100
Tam Aile	İlkokul	26	43,4
	Ortaokul	18	30,0
	Lise	8	13,3
	Üniversite	8	13,3
TOPLAM		60	100

Tablo 3.6’da görüldüğü gibi çalışma grubunda boşanmış aileden gelen çocukların anne öğrenim düzeyine bakıldığında 28’inin (%46,7) ilkokul mezunu olduğu, 10’unun (%16,7) ortaokul mezunu olduğu, 11’inin (%18,3) lise mezunu olduğu, 9’unun (%15) üniversite mezunu olduğu görülmekte olup, 2’sinin ise (%3,3) anne bilgilerine ulaşamadığı için bu veri “kayıp” şeklinde belirtilmiştir.

Tam aileden gelen çocukların anne öğrenim düzeyine bakıldığında ise 26’sının (%43,4) ilkokul mezunu olduğu, 18’inin (% 30,0) ortaokul mezunu olduğu, 8’inin (%13,3) lise mezunu olduğu, yine 8’inin (%13,3) ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların baba öğrenim düzeyi frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.7. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Baba Öğrenim Düzeyi Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Baba Öğrenim Düzeyi	f	%
Boşanmış Aile	İlkokul	11	18,3
	Ortaokul	17	28,3
	Lise	14	23,3
	Üniversite	5	8,3
TOPLAM		47	78,3
Kayıp		13	21,7
TOPLAM		60	100
Tam Aile	İlkokul	18	30
	Ortaokul	19	31,7
	Lise	16	26,6
	Üniversite	7	11,7
TOPLAM		60	100

Tablo 3.7’de görüldüğü gibi çalışma grubunda boşanmış aileden gelen çocukların baba öğrenim düzeyine bakıldığında 11’inin (%18,3) ilkokul mezunu olduğu, 17’sinin (%28,3) ortaokul mezunu olduğu, 14’ünün (%23,3) lise mezunu olduğu, 5’inin (%8,3) üniversite mezunu olduğu görülmekte olup, 13’ünün ise (%21,8) baba bilgilerine ulaşamadığı için bu veri “kayıp” şeklinde belirtilmiştir.

Tam aileden gelen çocukların baba öğrenim düzeyine bakıldığında ise 18’inin (%30) ilkokul mezunu olduğu, 19’unun (% 31,7) ortaokul mezunu olduğu, 16’sının (%26,6) lise mezunu olduğu, 7’sinin (%11,7) ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların anne mesleği frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.8. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Anne Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Anne Mesleği	f	%
Boşanmış Aile	Çalışmıyor	32	53,3
	İşçi	6	10
	Memur	9	15
	Serbest meslek	11	18,4
TOPLAM		58	96,7
Kayıp		2	3,3
TOPLAM		60	100
Tam Aile	Çalışmıyor	51	85,0
	İşçi	5	8,3
	Memur	3	5,0
	Serbest meslek	1	1,7
TOPLAM		60	100

Tablo 3.8’de görüldüğü gibi çalışma grubunda boşanmış aileden gelen çocukların anne mesleğine bakıldığında 32’sinin (%53,3) çalışmıyor olduğu, 6’sının (%10,0) işçi olduğu, 9’unun (%15,0) memur olduğu, 11’inin (%18,3) serbest meslek sahibi olduğu görülmekte olup, 2’sinin ise (%3,3) anne bilgilerine ulaşılamadığı için bu veri “kayıp” şeklinde belirtilmiştir.

Tam aileden gelen çocukların anne mesleğine bakıldığında ise 52’sinin (%85) çalışmıyor olduğu, 5’inin (% 8,3) işçi olduğu, 3’ünün (%5) memur olduğu, 1’inin (% 1,7) serbest meslek sahibi olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan çocukların baba mesleği frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.9. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Baba Mesleği Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Baba Mesleği	f	%
Boşanmış Aile	Çalışmıyor	3	5,0
	İşçi	15	25,0
	Memur	8	13,3
	Serbest meslek	16	26,7
	Emekli	3	5,0
TOPLAM		45	75,0
Kayıp		15	25,0
TOPLAM		60	100
Tam Aile	İşçi	15	25
	Memur	5	8,3
	Serbest meslek	37	61,7
	Emekli	3	5
TOPLAM		60	100

Tablo 3.9’da görüldüğü gibi çalışma grubunda boşanmış aileden gelen çocukların baba mesleğine bakıldığında 3’ünün (%5) çalışmıyor olduğu, 15’inin (%25) işçi olduğu, 8’inin (%13,3) memur olduğu, 16’sının (%26,7) serbest meslek sahibi olduğu, 3’ünün ise (%5) emekli olduğu görülmekte olup, 15’inin (% 25) baba bilgilerine ulaşamadığı için bu veri “kayıp” şeklinde belirtilmiştir.

Tam aileden gelen çocukların baba mesleğine bakıldığında ise çalışmayan babanın bulunmadığı, 15’inin (%25) işçi olduğu, 5’inin (% 8,3) memur olduğu, 37’sinin (%61,7) serbest meslek sahibi olduğu, 3’ünün (% 5) emekli olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan çocukların birlikte yaşadığı kişi ya da kişiler frekans dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.10. Boşanmış Ve Tam Aileden Gelen Çocukların Birlikte Yaşadığı Kişi Ya da Kişiler Değişkeni İçin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Durum	Çocuğun Birlikte Yaşadığı Kişi Ya Da Kişiler	f	%
Boşanmış Aile	Anne	49	81,7
	Baba	4	6,7
	Diğer	7	11,6
TOPLAM		60	100
Tam Aile	Aile	60	100
TOPLAM		60	100

Tablo 3.10’da görüldüğü gibi çalışma grubunda boşanmış aileden gelen çocukların 49’unun (%81,7)anne ile birlikte yaşadığı, 4’ünün (%6,7) baba ile birlikte yaşadığı, 7’sinin (%11,7)diğer şeklinde ifade ettiğimiz bir kurum ya da anne baba dışındaki bir aile yakınıyla yaşadığı görülmektedir. Tam aileden gelen çocukların tamamı aileyle birlikte yaşamaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları:

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ve “Akran Tepki Testi- (Challenging Situation Task)” ve ”Kişisel Bilgi Formu“ kullanılmıştır.

3.3.1. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği:

Bu ölçek Avcıoğlu (2007) tarafından çocukların sosyal beceri düzeylerinin saptanması amacıyla geliştirilmiştir. Güvenirlik ve geçerliği belirleme aşamasında, 52 okulöncesi sınıf öğretmeninin, sınıflarında bulunan 251 öğrenci için doldurduğu ölçekten elde edilen veriler kullanılarak ölçeğin güvenirliliği ve geçerliği belirlenmiştir. Bu amaçla Likert tipi ölçekler için en uygun olan Cronbach alpha katsayısı (Tezbaşaran, 1996) hesaplanmıştır. Geçerliği belirlemek için ise, kapsam geçerliği ve yapı geçerliği sınamaları yapılmıştır. Bu aşamada kapsam geçerliği için yeni bir sınav yapılmamış, sosyal beceri maddelerinin belirlenmesinde alınan uzman görüşleri kapsam geçerliğini belirlemeye uygun ve yeterli sayılmıştır. Yapı geçerliği için de faktör analizi yapılmıştır. Sosyal becerileri ölçmek amacıyla hazırlanan 62 maddelik ölçeğin güvenirliliğini belirlemek için yapılan iç tutarlılık sınavında, Cronbach alpha güvenirlilik kat sayısı .98, iki yarım güvenirlilik katsayısı .89 ve test-tekrar test güvenirlilik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur. Bunlar oldukça iyi bir değer olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, ölçeği oluşturan maddelerin birbirleriyle tutarlı olduğu söylenebilir (Özdamar, 1997, Akt. Avcıoğlu, 2007).

Ölçekte yer alan 62 madde, “her zaman yapar”, “çok sık yapar”, “genellikle yapar”, “çok az yapar” ve “hiçbir zaman yapmaz” ifadeleriyle değerlendirilmektedir. Tüm ölçek için iç tutarlılık katsayısı 0.98 olarak tespit edilmiştir. Ölçekte dokuz alt ölçek yer almaktadır. Bu ölçeklerin isimleri, madde sayıları ve iç tutarlılık katsayıları şu şekildedir:

1. Kişiler arası beceriler (15 madde; cronbach alpha: .95),
2. Kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerileri (11 madde; cronbach alpha: .94),

3. Akran baskısı ile başa çıkma becerileri (10 madde; cronbach alpha: 0.92),
4. Kendini kontrol etme becerileri (4 madde; cronbach alpha: 0.91),
5. Sözel açıklama becerileri (7 madde; cronbach alpha: 0.85),
6. Sonuçları kabul etme becerileri (4 madde; cronbach alpha: 0.95),
7. Dinleme becerileri (5 madde; cronbach alpha: 0.87),
8. Amaç oluşturma becerileri (3 madde; cronbach alpha:0.78),
9. Görevleri tamamlama becerileri (3 madde; cronbach alpha: 0.88) (Avcıoğlu, 2007).

Kişiler Arası Beceriler (KB): Bireyler arası karşılıklı etkileşimin sürdürülmesinde önemli olan kişiler arası beceriler boyutu 15 maddeden oluşmaktadır.

Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri (KDKEDUSB):Bireylerin sosyal etkileşim içerisinde hem kendilerinin hem de başkalarının kızgınlık davranışlarını kontrol etmelerine ve değişikliklere kolayca uyum sağlamalarına yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 11 maddeden oluşmaktadır.

Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri (ABBÇB): Bireylerin sosyal etkileşim içerisinde akranları tarafından karşılaşılabilecekleri çeşitli baskılarla başa çıkmalarına yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 10 maddeden oluşmaktadır.

Kendini Kontrol Etme Becerileri (KKEB): Bireylerin sosyal davranışları üzerinde kendilerini kontrol etmelerine yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 4 maddeden oluşmaktadır.

Sözel Açıklama Becerileri (SAB): Bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerilerden oluşan bu boyut 7 maddeden oluşmaktadır.

Sonuçları Kabul Etme Becerileri (SKEB): Bireylerin karşılaşılabilecekleri çeşitli sonuçları kabul etmelerine yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 4 maddeden oluşmaktadır.

Dinleme Becerileri (DB): Bireyler arası etkileşimin başlaması ve sürdürülmesinde başlangıç oluşturan becerilerden oluşan dinleme becerileri boyutu 5 maddeden oluşmaktadır.

Amaç Oluşturma Becerileri (AOB): Bireylerin başkalarından bağımsız olarak bir amaç oluşturmalarını ve bu amaçları gerçekleştirmelerini sağlayan becerilerden oluşan bu boyut 3 maddeden oluşmaktadır.

Görevleri Tamamlama Becerileri (GTB): Bireylerin üstlendikleri görevleri yerine getirmelerine yardım eden becerilerden oluşan bu boyut 3 maddeden oluşmaktadır.

SBDA’nda tamamı olumlu yönde düzenlenmiş maddelere; her zaman yapar(5), çok sık yapar(4), genellikle yapar(3), çok az yapar(2) ve hiçbir zaman yapmaz(1) seçeneklerinden birini seçerek tepki verilmektedir. Alt boyutların yanı sıra, ölçeğin tümünden elde edilen toplam puan da değerlendirilebilmektedir. Alt ölçeklerden alınabilecek en yüksek ve en düşük puanlar, madde sayısının 5 ile çarpımı ile 1 arasındadır. Ölçekten düşük puan almak sosyal becerilere yeterince sahip olunmadığını, yüksek puan almak ise sosyal becerilere sahip olduğunu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en düşük puan, madde sayısı olan 62 iken, en yüksek puan 310 puandır (Avcıoğlu, 2007).

Ölçeğin geçerliğini belirlemede kapsam geçerliği sınavı için, sosyal beceri ifadelerinin belirlenmesi aşamasında sosyal beceri konusunda çalışan 2, çocuk gelişimi alanında 2 olmak üzere 4 uzman ve iki alan öğretmeniyle yapılan çalışma temel alınmıştır. Bu çalışmada uzman ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değişikliğe ve düzeltmeye uğratılan maddelerden oluşan ölçeğin ölçme amacına uygun olduğu ve ölçülmek istenilen alanı temsil ettiği söylenebilir (Avcıoğlu, 2007).

Tablo 3.11. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Güvenirlik Analiz Değerleri

SBDÖ Alt Boyutları	Cronbach Alpha Katsayısı
KB	0,872
KDKEDUSB	0,880
ABBÇB	0,834
KKEB	0,918
SAB	0,909
SKEB	0,881
DB	0,896
AOB	0,931
GTB	0,923
Sosyal Beceri Genel	0,972
Toplam	

Verilerin “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” açısından güvenirlik analizi yapılmıştır. Literatüre göre genel olarak Cronbach Alpha Katsayısı % 70 değerinden büyük olduğundan ölçek ve alt ölçekler güvenilir bir ölçektir denir. Ölçeğin geçerlik–güvenirlik çalışmalarından elde edilen değerlere yakın değerlerin ortaya çıkması ölçeğin söz konusu araştırma için güvenilir sonuçlar verebileceğini düşündürmektedir.

3.1.2.Akran Tepki Testi:

. Denham, Bouril ve Belouad (1994) tarafından geliştirilen Akran Tepki Testi–ATT (Challenging Situation Task-CST), akranların provoke eden davranışları karşısında çocukların nasıl hissettiklerinin ve bu durumlar karşısında nasıl tepki gösterdiklerinin değerlendirildiği resimli tercih testidir (Denham vd., 1994; Tepeli ve Kuyucu,2013). Akran Tepki Testi (ATT) çocukların duygusal ve davranışsal tepki tercihlerini ölçmek için geliştirilmiştir. (Denham ve arkadaşları, 1994; Kuyucu, 2012).

Bu ölçek, çocukların akranları ile olan davranışsal ve duygusal tepkilerinin değerlendirilmesi için tasarlanmıştır. Zor bir durum karşısında (akran ilişkilerinde) çocuğun gösterdiği davranışsal becerilerin sınırları ve etkilerini test edebilmektedir. Test 3 farklı olay karşısında (1. Çocuğun yaptığı kulenin arkadaşı tarafından yıkılması; 2.Parkta oynarken arkadaşının ona vurması; 3.Çocuk oynarken izinsiz oyuna dâhil olması) çocuğun akranının gösterdiği davranışa karşın ne hissettiği ve nasıl davranacağı sorulur. Senaryolar 7,6 x10,2 cm² olarak hazırlanmış resimli kartlarla ve sözel kısa açıklamalarla çocuklara sunulmuştur. Arkasından çocukların bu durum karşısında nasıl hissedeceği sorulur ve çocukların resimli olarak görecekleri “mutlu, üzgün, kızgın ve nötr” duygu ifadelerinden birini seçmeleri istenir. Çocuklara akranlarının provoke edici davranış olayları karşısında ne yapacağı sorulur. “Sosyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı” davranış tepkilerini gösteren şematik çizimler gösterilir.

Her bir olay için dört duygusal tepki (mutlu, üzgün, kızgın ve nötr) ve dört davranışsal tepki (sosyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) belirlenmiştir. Sosyal davranışsal tepkiler, problemi tartışma, oyuna devam etme davranışlarını içermektedir. Saldırgan davranışsal tepkiler akranı itme, vurma, bağırma davranışlarını içermektedir. Manipülatif davranışsal tepkiler ağlama, feryat etme davranışlarını içermektedir. Kaçınmacı davranışsal tepkiler olayla ilgilenmeme, başka yere gitme, başka bir işle meşgul olma ve bekleme davranışlarını içermektedir.

Önceki çalışmalar ATT'nin okul öncesi çocuklarının sosyal bilişsel süreçlerini anlamak için yararlı olduğunu göstermektedir (Coy ve diğerleri, 2001, Akt. Kuyucu, 2012).

Testin güvenilirliği ile ilgili yapılan araştırmalarda Warren ve ark (2010) duygusal ve davranışsal tepkiler arasında iç tutarlılık sırasıyla $\alpha = .43$ ve $\alpha = .54$ olarak bulmuştur. Araştırma sonucu olarak 3 maddeden oluşan küçük bir grup için maddeler arası korelasyon yönlendiricidir. Duygusal tepkiler için maddeler arası korelasyon .20 ve davranışsal tepkiler için .28 olarak hesaplanmıştır. ($p < .001$) (akt. Kuyucu, 2012).

3.3.4.Akran Tepki Testi'nin Geçerliği

Testin geçerliği ile ilgili yapılan araştırmalarda Bierman ve ark. (2008) ve Warren ve ark. (2010) testi davranış problemleri ile ilgili olarak akademik açıdan yeterli bulmuştur. Daha önce duyguların tanınması ile ilgili yapılan araştırmalarla karşılaştırıldığında Davranışsal-Duygusal Tepki Ölçeği'nden elde edilen bulgular "Denham Duygu Tanıma Testi" ve "Sınıfta Sosyal Davranış Öğretmen Ölçeği" (Zahn-Waxler ve ark. , 1994) sonuçlarıyla benzerdir. (Denham, Ji ve Hamre, 2010, Akt. Kuyucu, 2012).

Akran Tepki Testi (Challenging Situation Task), Türkçe'ye uyarlanırken testin Türk çocukları için geçerli bir test olup olmadığını test etmek amacıyla Akran Tepki Testi'nde yer alan 1., 2., ve 3. Olaya ilişkin duygusal ve davranışsal tepki tercihleri arasındaki ilişki katsayıları belirlenmiştir. 1., 2. ve 3. olaylar için; duygusal tepki tercihleri arasındaki korelasyon değerleri .41 ve üzeri, davranışsal tepki tercihleri arasındaki korelasyon değerleri .49 ve üzeri, aynı olaya ait duygusal tepki tercihi ile davranışsal tepki tercihi arasındaki korelasyon değerleri ise .36 ve üzeridir (Kuyucu, 2012).

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılacaktır.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, 2012–2013 öğretim yılında Konya merkez ilçelerinden Selçuklu, Meram ve Karatay’da bulunan ve Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne Bağlı bulunan bağımsız anaokulları ve ilköğretime bağlı anasınıflarından gerekli izinlerin alınmış olduğu ve listesi Ek-6’da sunulan okul öncesi eğitim kurumlarından eğitim gören ve tesadüfi olarak seçilen 120 çocuktan (60-72 aylık) ve onların öğretmenlerinden toplanmıştır. Ölçeklerin uygulanması hususunda çalışma grubunu oluşturan çocukların velilerinden gerekli izinler alınarak, öncelikle “Kişisel Bilgi Formu” verilmiş öğretmenlerden çocuğun tam aileden gelip gelmediği, doğum tarihi, cinsiyeti, kardeş sayısı, kardeş cinsiyeti, anne yaşı, anne eğitim durumu, anne mesleği, baba yaşı, baba eğitim durumu, baba mesleği hakkında bilgi alınmıştır.

Öğretmen gözlemine dayalı verileri elde etmek için “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” öğretmenler tarafından doldurulmuştur. Öğretmenleri tarafından sosyal becerileri değerlendirme ölçeği doldurulan çocuklara araştırmacı tarafından “Akran Tepki Testi” bireysel olarak uygulanmıştır. Akran Tepki Testi uygulaması çocuğun devam ettiği kuruma ait, dikkatini dağıtıcı (gürültü v.b) herhangi bir unsurun bulunmadığı uygun bir mekânda gerçekleştirilmiştir. Uygulama süresi bireysel farklılıklara bağlı olarak 6-10 dakika arasında değişiklik göstermiştir.

3.5. Verilerin Analizi

İlk aşamada “Kişisel Bilgi Formu”ndan elde edilen verilerden çocuklara ait demografik bilgilerin frekans ve yüzdelik değerleri saptanmıştır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri çocukların sosyal beceri düzeyleri ve akranlarına karşı gösterdikleri davranışsal tepkilerdir, bağımsız değişkenler ise boşanmış ya da tam aileden gelme durumudur.

Verilerin istatistiksel analizi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerine etkilerini ortaya koyacak bir desen içinde ele alınmıştır:

Çalışma grubunu oluşturan çocukların boşanmış ve tam aileden gelme değişkenlerinin sosyal becerileri üzerine etkisini test etmek amacıyla “t testi”

kullanılmıştır. Ayrıca Çocukların Akranlarına gösterdikleri davranışsal tepki tercihlerinin belirlenmesi amacıyla yine çocuğun boşanmış ve tam aileden gelme durumu değişkeninin etkisini belirlemek amacıyla Pearson Chi-Square istatistiği kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS 15.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde önem düzeyi 0,05 ve 0,001 olarak benimsenmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma bulguları yer almaktadır. Anne ve baba ayrılmış ise “Boşanmış Aile”, anne ve baba ayrılmamış ise “Tam Aile” olarak nitelendirilen “Çocuğun Durumu” bağımsız değişkeni için “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” kullanılarak aile yapısının çocuğun sosyal becerileri üzerindeki etkisi incelenmek istenmiştir. Tam aile ve boşanmış aile olarak iki grup incelenmek istendiği için “t testi” analizi kullanılmıştır. Dokuz alt boyuttan oluşan “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği”nin, her alt boyutu için çocukların sosyal beceri puanları ayrı ayrı belirtilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın alt amaçları doğrultusunda aşağıda verilmiştir

Tablo 4.1.’de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Kişiler Arası Beceriler alt boyutundan aldıkları puanlar verilmiştir.

Tablo 4.1 Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Kişiler Arası Beceriler Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	T	p
Boşanmış Aile	60	31,850	1,807		
				6,627	0,001
Tam Aile	60	45,616	1,023		

p<0,001

Tablo 4.1’de görüldüğü gibi analiz sonuçları incelendiğinde kişiler arası beceriler alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 45,617 boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 31,850 olduğu görülmektedir. Yapılan analiz sonucunda Kişiler arası beceriler toplam puanına bakıldığında parçalanmış ve tam aile arasında fark olduğu P değeri=0,001 anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.’de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.2 Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış					
Aile	60	17,700	0,874		
				7,577	0,001
Tam Aile	60	25,616	0,572		

p<0,001

Tablo 4.2’de görüldüğü analiz sonuçları incelendiğinde kızgınlık davranışlarını kontrol etme ve değişikliklere uyum sağlama becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 25,616, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 17,700 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır.

Tablo 4.3.’de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.3 Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış Aile	60	18,666	1,040		
				5,900	0,001
Tam Aile	60	26,366	0,787		

p<0,001

Tablo 4.3’te görüldüğü analiz sonuçları incelendiğinde akran baskısı ile başa çıkma becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 26,3667, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 18,6667 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır.

Tablo 4.4.'de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Kendini Kontrol Etme Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.4 Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Kendini Kontrol Etme Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış Aile	60	23,266	1,234		
				6,013	0,001
Tam Aile	60	32,733	0,674		

p<0,001

Tablo 4.4'te görüldüğü analiz sonuçları incelendiğinde kendini kontrol etme becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 32,7333, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 23,2667 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır.

Tablo 4.5.'te boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Sözel Açıklama Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.5 Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Sözel Açıklama Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış Aile	60	15,616	0,931		
				6,702	0,001
Tam Aile	60	22,150	0,559		

p<0,001

Tablo 4.5'te görüldüğü gibi analiz sonuçları incelendiğinde sözel anlatım becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 22,1500, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 15,6167 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır

Tablo 4.6.'da boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Sonuçları Kabul Etme Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.6. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Sonuçları Kabul Etme Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış					
Aile	60	9,050	0,522		
				6,916	0,001
Tam Aile	60	13,250	0,345		

p<0,001

Tablo 4.6’da görüldüğü gibi analiz sonuçları incelendiğinde sonuçları kabul etme becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 13,2500, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 9,0500 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır.

Tablo 4.7.’de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Dinleme Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.7. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Dinleme Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış Aile	60	13,583	0,603		
				3,709	0,001
Tam Aile	60	18,283	0,311		

p<0,001

Tablo 4.7’de görüldüğü gibi analiz sonuçları incelendiğinde dinleme becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 18,2833, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 13,5833 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır.

Tablo 4.8.’de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Amaç Oluşturma Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.8 Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Amaç Oluşturma Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış					
Aile	60	7,700	0,466		
				5,054	0,001
Tam Aile	60	9,766	0,304		

p<0,001

Tablo 4.8’de görüldüğü gibi analiz sonuçları incelendiğinde amaç oluşturma becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 9,7667, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 7,7000 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır.

Tablo 4.9.’da boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının Görevleri Tamamlama Becerileri puanları verilmiştir.

Tablo 4.9. Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Görevleri Tamamlama Becerileri Alt Boyutu Puanları

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış					
Aile	60	8,550	0,420		
				7,989	0,001
Tam Aile	60	10,866	0,183		

p<0,001

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi analiz sonuçları incelendiğinde görevleri tamamlama becerileri alt boyutu için tam aileden gelen çocukların puan ortalaması 10,8667, boşanmış aileden gelen çocukların puan ortalamasının ise 8,5500 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam kişiler arası beceri puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır.

Boşanmış ve tam aileden gelen çocukların **Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Tüm** alt boyutlarından aldıkları toplam puanlar tablo 4.10.’da verilmiştir.

Tablo 4.10 Boşanmış ve Tam Aileden Gelme Durumuna Göre Çocukları Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Tüm Alt Boyutlardan Aldıkları Toplam Puanlar

Durum	n	x	Sh	t	p
Boşanmış					
Aile	60	145,983	6,442		
				5,763	0,001
Tam Aile					
	60	204,650	3,523		

p<0,001

Tablo 4.10'da görüldüğü gibi analiz sonuçları incelendiğinde tam aileden gelen çocukların toplam puanlarının 204,6500, boşanmış aileden gelen çocukların toplam puanlarının ise 145, 9833 olduğu görülmektedir. P değeri=0,001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre tam aileye sahip çocukların toplam puanı, boşanmış aileye sahip çocukların toplam puanından fazladır denir. Yani Tam aileye sahip çocukların sosyal beceri genel toplamı boşanmış aileden gelen çocukların puanlarından daha yüksek olduğu görülmektedir.

Akran Tepki Testinin analizi için Pearson Chi-Square istatistiği uygulanmıştır.

Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının, akranlarının problem davranışlarına karşı tercih etmiş davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkilerin frekans ve yüzde dağılım tabloları verilmiştir.

Tablo 4.11’de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının, I. Olaya ilişkin akranlarının problem davranışlarına karşı tercih etmiş oldukları davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkilerin frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo 4.11. Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Çocukların 1. Olaya İlişkin Davranışsal Tepki Tercihlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

DAVRANIŞSAL TEPKİLER						
Durum		Prososyal	Saldırgan	Manipülatif	Kaçınmacı	TOPLAM
Boşanmış Aile	n	22	17	6	15	60
	%	18,3	14,2	5,0	12,5	50,0
Tam Aile	n	27	7	10	16	60
	%	22,5	5,8	8,3	13,3	50,0
TOPLAM	N	49	24	16	31	120
	%	40,8	20	13,3	25,8	100

$X^2=5,709$

$p<0,05$

Tablo 4.11.'deki veriler incelendiğinde 1. olay karşısında araştırmaya katılan çocuklardan boşanmış aileden gelenlerin 22'sinin (%18,3) prososyal, 17'sinin (%14,2) saldırgan, 6'sının (%5,0) manipülatif, 15'inin (%12,5) kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih ettikleri, tam aileden gelen çocukların 27'sinin (%22,5) prososyal, 7'sinin (%5,8) saldırgan , 10'unun (%8,3) manipülatif , 16'sının (%13,3) kaçınmacı tepkiyi tercih ettikleri görülmektedir. Pearson Chi-Square istatistiği kullanılarak P değeri=0,127>0,05 olduğunda ilişki yoktur denilir. I. olaya verilen davranışsal tepki tercihi ile çocuğun aile durumunun ilişkili olmadığı söylenebilir.

Tablo 4.12'de boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının, II. Olaya ilişkin akranlarının problem davranışlarına karşı tercih etmiş oldukları davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkilerin frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo 4.12. Boşanmış ve Tam Aileden Gelen Çocukların 2. Olaya İlişkin Davranışsal Tepki Tercihlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

DAVRANIŞSAL TEPKİLER					
Durum	Prososyal	Saldırgan	Manipülatif	Kaçınmacı	TOPLAM
	1	26	11	22	60
n					
Boşanmış Aile					
%	0,8	21,7	9,2	18,3	50,0
	15	8	18	19	60
n					
Tam Aile					50,0
%	12,5	6,7	15,0	15,8	
N	16	34	29	41	120
TOPLAM					
%	13,3	28,3	24,2	34,2	100

$$X^2=21,685$$

$$p<0,05$$

Tablo 4.12.'deki veriler incelendiğinde 2. olay karşısında araştırmaya katılan çocuklardan boşanmış aileden gelenlerin 1'inin (%0,8) prososyal, 26'sının (%21,7) saldırgan, 11'inin (%9,2) manipülatif, 22'sinin (%18,3) kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih ettikleri, tam aileden gelen çocukların 15'inin (%12,5) prososyal, 8'inin (%6,7) saldırgan, 18'inin (%15,0) manipülatif, 19'unun (%15,8) kaçınmacı tepkiyi tercih ettikleri görülmektedir.

Pearson Chi-Square istatistiği kullanılarak P değeri=0,000<0,05 olduğunda ilişki vardır denilir. II. olaya verilen davranışsal tepki tercihi ile çocuğun aile durumunun ilişkili olduğu söylenebilir.

Tablo 4.13'te boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklarının, III. Olaya ilişkin akranlarının problem davranışlarına karşı tercih etmiş oldukları davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkilerin frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

Tablo 4.13. Boşanmış ve Tam Aileden Gelen ocukların 3. Olaya İlişkin Davranışsal Tepki Tercihlerinin Frekans ve Yüzde Dağılımı

DAVRANIşSAL TEPKİLER					
Durum	Prososyal	Saldırgan	Manipülatif	Kaçınmacı	TOPLAM
Boşanmış Aile	n 3	22	9	26	60
	% 2,5	18,3	7,5	21,7	50,0
Tam Aile	n 19	12	4	25	60
	% 15,8	10,0	3,4	20,8	50,0
TOPLAM	N 22	34	13	51	120
	% 18,3	28,3	10,9	42,5	100

$$X^2=16,520$$

$$p<0,05$$

Tablo 4.13.'teki veriler incelendiğinde 3. olay karşısında araştırmaya katılan çocuklardan boşanmış aileden gelenlerin 3'ünün (%2,5) prososyal, 22'sinin (%18,3) saldırgan, 9'unun (%7,5) manipülatif, 26'sinin (%21,7) kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih ettikleri, tam aileden gelen çocukların 19'unun (%15,8) prososyal, 12'sinin (%10) saldırgan, 4'ünün (%3,4) manipülatif, 25'inin 20,8 (%15,8) kaçınmacı tepkiyi tercih ettikleri görülmektedir. III. olaya verilen davranışsal tepki tercihi ile çocuğun aile durumunun ilişkili olduğu söylenebilir.

Pearson Chi-Square istatistiği kullanılarak P değeri=0,001<0,05 olduğunda ilişki vardır denilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde boşanmış ve tam aileden gelen çocukların sosyal beceri ve akranlarına karşı tepkilerinin karşılaştırmalı olarak incelenebilmesi için, çalışma bulguları özetlenmiş ve alt amaçlar literatür ışığında tartışılmıştır.

“ Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Kişiler Arası Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun kişiler arası beceriler puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya neden olduğu görülmektedir. Kişiler Arası Beceriler bireyin diğer bireylerle olan iletişimsel bağlarını oluşturması yönüyle sosyal becerilerin önemli bir alt boyutudur. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında kişiler arası beceriler alt boyutundan daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun kişiler arası beceriler alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelen çocukların kişiler arası beceriler puanının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çocuklar aileleriyle kurdukları ilişkileri içselleştirerek davranış biçimlerine dönüştürmektedir. Bu davranış biçimlerini okula taşıyan çocuklar dolayısıyla ailelerine ait davranış örüntülerini akranlarına da aktarmaktadır. Böylece başka çocukların aileleriyle kurduğu olumlu, olumsuz ilişkiler onların akranlarını da etkilemektedir (Cowie, 2004, Akt. Totan; 2008) Anne- baba, çocuğun sosyal etkileşime girdiği ilk kişilerdir. Bu sosyal etkileşimler çocuğun çok yönlü bireysel gelişiminde, kısa ve uzun süreli etkiler meydana getirmektedir. Yaşamın ilk yıllarındaki anne- baba- çocuk ilişkisinin niteliği ileriki yıllardaki davranış problemlerini, kişiler arası ilişkileri, bilişsel, sosyal becerileri etkileyebilmektedir (Andersson, 2005; Erwin, 1993; Saltaris ve diğerleri, 2004, Akt. Gülay, 2008).

Kişiler arası beceriler alt boyutu sonuçlarının tam aile çocukları lehine olması sonucu doğrultusunda boşanmanın çocuklar üzerinde gözlenebilir etkiler bıraktığı düşünülebilir.

Amato (1993), geleneksel olarak iki ebeveynin aynı evde yaşadığı (iki ebeveynli) aile yapısında yetişen çocuğun, boşanma sonrası tek ebeveyn ile yetişen çocuğa göre daha iyi bir ortamda yetişeceğinin öngörüldüğünü belirtiyor. Bu bakış açısına göre, hem anne hem de babanın çocuk için duygusal destek, pratik yardım, bilgi, rehberlik ve denetleme gibi alanlarda önemli birer kaynak oldukları belirtiliyor. Evde her iki ebeveyni ile birlikte yaşamalarının çocuğun paylaşma, anlaşma ve uzlaşma gibi sosyal yetenekleri öğrenmesine yardımcı olduğu söyleniyor. Bu bağlamda, bir ebeveynin çocukla birlikte yaşamamasının çocuğun sosyalleşmesinde sorunlara yol açabileceği belirtilmektedir (Akt. Öngider, 2006)

Long, Slater, Forehand ve Fauber (1988) on bir ile on üç yaş çocuklarının bilişsel ve sosyal yeterliliğini değerlendirdikleri araştırmada, eşler arasındaki çatışma ile çocukların algıladıkları bilişsel ve sosyal yeterlilik arasında anlamlı bir ilişki bulmuşlardır. Özellikle eşler arasındaki çatışmanın yüksek olduğu ailelerin çocuklarının bilişsel ve sosyal yeterliliğinin daha düşük olduğu görülmüştür (Akt. Biçer; 2009).

“ Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmaya neden olduğu görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri alt boyutundan daha düşük puan ortalamaları elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun çocukların Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Gresham ve Elliott (1987) sosyal yeterliliğin alt alanları olan uyum davranışları ve sosyal becerilerin karşılıklı olarak ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Uyum davranışları, bağımsız davranmayı, fiziksel gelişimi, kendini yönlendirmeyi, kişisel sorumluluğu, ekonomik-mesleki etkinlikleri ve işlevsel akademik becerileri kapsarken sosyal beceriler, kişiler arası davranışları, girişkenliği, akran kabulünü ve iletişim becerilerini kapsar.

Okul öncesi dönem çocuğunun çevresindeki değişikliklere uyumunun en sorunsuz ve en kısa zamanda gerçekleşmesi, kızgınlık davranışları yönünden hem kendini kontrol edebilmeyi öğrenmesi hem de iletişime geçtiği bireylerin kızgınlık davranışları konusunda da kontrol sahibi olması bu dönem çocuklarda istenen ve gelişmesi beklenen önemli bir beceridir. ancak söz konusu araştırma bulgularında da görüldüğü gibi boşanmış aileden gelen çocukların Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri puanı tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında boşanmanın çocuklarda bu beceri yönünden eksikliklere yol açtığı söylenebilir.

Büyükşahin (2009), anne babası boşanmış 11-13 yaş arası çocuklar ile aynı yaştaki boşanmamış aileden gelen çocukların anne baba tutumlarını algılama biçimlerini karşılaştırmış ve çocukların sosyal uyum düzeyi ile ilişkisini araştırmıştır. Örneklem gurubunun sosyal uyum düzeyleri incelendiğinde, kızların sosyal uyum düzeyleri; erkeklere göre, boşanmamış aileden gelen çocukların sosyal uyum düzeyleri; boşanmış aileden gelen gruba göre daha yüksek bulunmuştur.

“ Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık oluşturduğu görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri alt boyutundan daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun

çocukların Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Choi ve Kim (2003) düşük arkadaş kabulünün sosyal olarak uygun olmayan davranış örüntüleriyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Wentzel, McNamara-Barry ve Caldwell (2004) arkadaşı olmayan çocukların olumlu sosyal davranışlarının daha düşük olduğunu saptanmışlardır. Sosyal olarak uygun olmayan saldırganlık ve geri çekilme arkadaş kabulünü olumsuz etkilemektedir (Chang, 2004, Akt. Kapıkıran vd. 2006).

Araştırma bulguları dikkate alındığında Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri puanı yönünden, boşanmış aile çocuklarının tam aile çocuklarından daha az puan aldıkları ve söz konusu alanla ilişkili beceriler yönünden risk taşıyabilecekleri düşünülmektedir çünkü Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuğun bu ortama uyum sağlayabilmesi, akranları tarafından kabul edilmesi ve çocuğun problemsiz bir sosyalleşme süreci geçirmesi yönünden hayati bir öneme sahiptir.

Hay, Payne ve Chadwick (2004) normal akran ilişkilerini ve akranlarla problemlerin ortaya nasıl çıktığını açıkladıkları gelişimsel modellerinde çocukların yaşamlarının ilk üç yılında akranlarıyla aralarında olan bireysel farklılıkları akran ilişkilerinde önemli olmadığını ancak sosyal becerilerin gelişmesiyle birlikte okul öncesi dönemde toplumsal cinsiyet rollerinin, arkadaş gruplarının ve başat olan ilişkilerinin akran ilişkilerini şekillendirdiğini ve bazı çocuklarının akranlarını ret ettiklerini vurgulamaktadırlar. Daha sonraki çocukluk dönemlerinde ise bazı çocukların akran ilişkilerindeki problemler; yalnızlığa, zorbalığa veya kurbanlığa yol açmaktadır. Bilişsel ve duygusal süreçler ise akran ilişkilerinde sebep sonuca dayalı önem taşımaktadır. Psikolojik problemlerin nedeni olarak problemler akran ilişkilerinin ergenlik döneminde de artarak devam ettiği düşünülmektedir(Akt. Totan, 2008).

“Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Kendini Kontrol Etme Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Kendini Kontrol Etme Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Kendini Kontrol Etme Becerileri alt boyutundan daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun Kendini Kontrol Etme Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun çocukların Kendini Kontrol Etme Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Gander ve Gardiner" a (1998) göre, sosyal gelişim, bireyin içinde yaşadığı toplumsal uyarılarına, grup yaşamının kural ve zorunluluklarına karşı duyarlılık geliştirmesi; bunun sonucunda da yaşadığı kültürde bulunan diğer kişilerle uyum içinde olma sürecidir. Bu süreç içinde bireyler yaşamları boyunca bir grubun işlevsel üyeleri olmalarını sağlayan değerleri, davranışları ve inançları öğrenirler (Ekinci Vural, 2006).

Araştırma bulguları incelendiğinde Kendini Kontrol Etme Becerileri yönünden tam aileden gelen çocukların boşanmış aileden gelen çocuklara göre daha yüksek puan almış olduğu sonucu gözlenir; bu sonuca göre tam aileden gelen çocukların başkalarıyla olan ilişkilerinde boşanmış aileden gelen çocuklardan daha kontrollü oldukları ve uyum göstermeye daha yatkın davranışlar sergiledikleri düşünülebilir.

İstanbul Üniversitesi çocuk psikiyatrisi kliniğinde tedavi gören 3-13 yaş arasındaki 62 boşanmış aile çocuğu incelenmiş, araştırmada 10 çocukta okul başarısızlığı, 15 çocukta saldırganlık, 2 çocukta hırsızlık, 18 çocukta nörotik tepki olduğu belirlenmiştir. (Cebiroğlu, 1977; Candan, 2006, Akt. Büyüksahin,2009).

“Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Sözel Açıklama Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Sözel Açıklama Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu

görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Sözel Açıklama Becerileri alt boyutundan daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun Sözel Açıklama Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun çocukların Sözel Açıklama Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Howes ve Phillipsen (1998) yapmış oldukları bir araştırmada çocukları çeşitli ortamlarda 9 yıl boyunca izlemişlerdir. Araştırma sonucunda bebeklik döneminde akranlarıyla oyun oynayan ve sosyal beceriler kazanan çocukların yaşamlarının ileriki dönemlerinde daha az saldırgan ve daha az içe kapanma davranışları sergilediklerini saptamışlardır. Küçük çocukların sosyal etkileşimlere katılabilmeleri için sosyal uyarıyı başlatma, uyarana cevap verme, sıra alma ve iletişimi sürdürmeyi bilmesi gerekmektedir. Akran etkileşiminde gereksinimleri bildirmedeki yetersizlikler çocukların akranları tarafından reddedilmesiyle sonuçlanabilmektedir. Ayrıca sınırlı iletişimsel beceriler akranlarla etkileşimlerde zorluklara, bu zorluklarda davranış problemlerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Yapılan bir çalışmada düşük sosyo-ekonomik çevreden gelen çocuklar için düzenlenmiş anaokulu programına devam eden erkek çocuklarının yarısından fazlasının dil problemlerine paralel olarak beklenenden daha yüksek problem davranışlar gösterdikleri, kızların ise yaklaşık %25'inin hem dil hem de problem davranışlar gösterdiği bulunmuştur (Craig-Unkefer ve Kaiser, 2002, Akt. Diken 2009)

Sözel açıklama becerilerinin iletişimi başlatma ve sürdürmeye yönelik becerileri kapsadığı düşünüldüğünde okul öncesi dönem çocukların kendilerini ifade etme ve olumlu sürdürülebilir ilişkiler yönünden yeterli doyumu sağlayabilmeleri açısından büyük bir öneme sahip olduğu açıktır. Araştırma bulguları Sözel Açıklama Becerileri puanı yönünden bakıldığında alınan yüksek puanların tam aileden gelen çocuklar lehine olduğu, boşanmış aileden gelen çocukların bu beceri yönünden daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların bahsi geçen beceri alanı yönünden, tam aileden gelen çocuklara göre daha çok desteğe ihtiyaç duydukları söylenebilir.

Kaynarođlu (1984)'ün 6 yař grubundan 150 boşanmiş ve 150 tam aile çocuğu ile yaptığı çalışmada, boşanmiş aile çocuklarının bağımsız faaliyette bulunabilme, fiziksel gelişim, dil gelişimi, sayı ve zaman kavramları, sorumluluk ve toplumsallaşma davranışlarından dūřuk puanlar aldıkları gözlemlenmiştir (Erürker,2007

“ Bořanmiř ve tam ailelerden gelen okul öncesi ocukların Sonuçları Kabul Etme Becerileri arasında fark var mıdır? ” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmiş ve tam aileden gelme durumunun çocuğu Sonuçları Kabul Etme Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir. Bořanmiř aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Sonuçları Kabul Etme Becerileri alt boyutundan daha dūřuk puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma bulguları doğrultusunda çocukların boşanmiş ve tam aileden gelme durumunun Sonuçları Kabul Etme Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun ocukların Sonuçları Kabul Etme Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Lewinsohn (1974) sosyal beceri yetersizliğinden dolayı bireyin başkaları tarafından sosyal olarak pekiştirilmediğini, bunun da içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış problemleri ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Okul ortamında, sosyal becerileri zayıf olan ve çevresindekilerle sosyal etkileşime giremeyen bir ocuk, arkadaşları tarafından reddedilmektedir. Onu reddeden arkadaşlarının dikkatini toplayabilmek için saldırgan ve sosyal olmayan davranışlara yönelmektedir. Bu olumsuz davranışlar onu arkadaşlarından ayırmaktadır. Arkadaşları, ona karşı olumsuz tutum ve sosyal davranış içinde olmaktadır. Bunun da, çocuğu daha sonraki zamanlarda sosyal becerileri kazanmasına engel olacağı ileri sürülmektedir. Arkadaşları tarafından reddedilen, popüler olmayan, sosyal olarak ie kapanık olan çocukların depresyon ve yalnızlık yaşamalarının olası olduğu belirtilmektedir (Poyraz Tüy, 1999; Elibol Gültekin, 2008).

Sonuçları Kabul Etme Becerileri bireylerin olumlu sonuçlar kadar olumsuz sonuçları da aynı sakinlikle karşılayabilme becerilerini de kapsayan oldukça önemli bir alanı ifade etmektedir. Araştırma bulguları dikkate alındığında, okul öncesi

eğitime devam eden araştırma grubu çocuklardan boşanmış aileden gelenlerin, tam aileden gelen akranlarına göre söz konusu beceri yönünden daha düşük puan almış olması, boşanmış aileden gelen çocukların, boşanma durumundan olumsuz etkilenebilecekleri yönündeki fikri destekler niteliktedir.

Jenkins (2000), dört-sekiz yas arasındaki çocuklarda anne-baba arasındaki evlilik çatışması ile çocukların kısa süreli duygu ifadeleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştirmasında farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 71 çocuğun anneleri ve öğretmenleri ile görüşmüştür. Çalışmada aile içi çatışmaların çocukların sosyal etkileşim sırasındaki kısa dönemli sinir ifadelerinde ve ilişkilerdeki saldırganlıklarda kendini gösterdiği bulunmuştur. Çocuğun fke ifade sıklığı ile anne-babanın birbirlerine fiziksel öfke sergilemesi arasında; çocuğun aşırı öfke ifadesi ile annenin sözel öfke ifadesi arasında; ayrıca evlilik çatışması ile çocuğun kısa süreli öfke ifadesi arasında anlamlı iliksi olduğu bulunmuştur(Sağlam,2011)

“Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Dinleme Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Dinleme Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Dinleme Becerileri alt boyutundan daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun Dinleme Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun çocukların Dinleme Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Yüksel (1999), sosyal beceriyi, kişiler arası ilişkilerde sosyal bilgiyi, çözümlleme ve anlamanın yanı sıra uygun tepkilerde bulunma, hedeflere yönelik ve sosyal bağlama göre değişen, hem gözlenebilir, hem de gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal öğeleri içeren ve öğrenilebilir davranışlar olarak tanımlamıştır. Sosyal beceriler, başkalarının olumlu tepkiler vermesine yol açabilecek ve olumsuz tepkileri önleyebilecek, başkalarıyla etkileşimi mümkün kılacak sosyal açıdan kabul edilebilir davranışlar olarak da tanımlanabilir (şahin, 2004).

Dinleme Becerileri başkaları tarafından çocuğa verilen yönergeleri, başkalarıyla aktif iletişime girebilmeleri ve duyduklarını açıklama becerilerini de kapsayan önemli bir beceri alanını ifade etmektedir. Araştırma bulguları dikkatle incelendiğinde boşanmış aileden gelen çocukların Dinleme Becerileri yönünden tam aileden gelen akranlarıyla karşılaştırıldıklarında daha düşük puanlar elde etmeleri sebebiyle boşanmış aileden gelen çocukların bu beceriler yönünden tam aileden gelen gruba göre daha yetersiz oldukları söylenebilir.

Konu ile ilgili diğer araştırma bulguları, boşanmış olmalarına rağmen eşler arasında yaşanan çatışmanın devam ettiği ortamda yaşayan çocukların, boşanmış tek ebeveynle yaşayan veya evli fakat çatışmasız bir aile ortamında yaşayan çocuklara oranla, psikolojik açıdan daha kötü olduklarını (Berg & Kelly 1979; Amote 1993); olumsuz çocuk davranışlarını daha çok sergilediklerini (Peterson & Zill 1986) ve daha fazla uyum problemleri gösterdiklerini (Hess & Camara 1979; Emery, 1982; Grynych & Fincham, 1990) belirtmektedir (Özen, 1998)

“Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Amaç Oluşturma Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Amaç Oluşturma Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Amaç Oluşturma Becerileri alt boyutundan daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun Amaç Oluşturma Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun çocukların Amaç Oluşturma Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Birçok sosyal beceri, akran grupları ve aile içerisinde; anne ve babanın, diğer yetişkinlerin, kardeşlerin ve akranların model olmalarıyla, gözlem yapılarak, farkında olmadan ve sistematik olmayan şekilde öğrenilmektedir. Ancak çocuklar, sosyal becerilerin sistemli olarak öğretilmesine ve bu becerileri kullanmaları için desteklenmeye gereksinim duymaktadır (Avcıoğlu 2007).

Amaç Oluşturma Becerileri çocuğun bağımsız olarak bir amaç oluşturması ve oluşturduğu bir dizi amacı başarmak için gösterdiği çabaları da kapsayan önemli bir beceri alanıdır. Araştırma bulguları dâhilinde, boşanmış aileden gelen çocukların Amaç Oluşturma Becerileri puanlarının, tam aileden gelen çocuklara göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç dikkate alındığında boşanmış aileden gelen çocukların Amaç Oluşturma Becerileri yönünden, tam aileden gelen akranlarına göre daha çok desteğe ihtiyaç duydukları söylenebilir.

Büküşoğlu ve arkadaşları (2001) ‘in 6–11 yaşları arasındaki 70 çocuk üzerinde gerçekleştirdiği çalışmaya göre sağlıklı aile ortamlarının büyük çoğunluğunda çocuklarda okul fobisi olduğu ve bu çocukların okula karşı sorumsuz davranışlar geliştirdikleri gözlenmiştir.

“Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocukların Görevleri Tamamlama Becerileri arasında fark var mıdır?” sorusuna yönelik bulgular incelendiğinde boşanmış ve tam aileden gelme durumunun çocuğun Görevleri Tamamlama Becerileri puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmektedir. Boşanmış aileden gelen çocukların, tam aileden gelen çocuklarla karşılaştırıldığında Görevleri Tamamlama Becerileri alt boyutundan daha düşük puanlar elde ettikleri görülmektedir. Araştırma sonucunda çocukların boşanmış ve tam aileden gelme durumunun Görevleri Tamamlama Becerileri alt boyutu puanını etkilediği, tam aileden gelme durumunun çocukların Görevleri Tamamlama Becerileri puanını daha olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

Reschly ve Gresham (1981), sosyal yeterliliği iki boyutlu olarak açıklamaktadır. Bunlar, uyumsal davranış ve sosyal becerilerdir. Uyumsal davranış, çocukların ve gençlerin bağımsız işlev becerilerini, fiziksel gelişimini, akademik yeterliliğini ve dil gelişimini içermektedir. Sosyal beceriler ise üç alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar; kişiler arası davranışlar, kendi ile ilişkili davranışlar ve görevleriyle ilişkili davranışlardır. Kişiler arası davranışlar, otoriteyi kabul etme, konuşma becerileri, işbirliği ve oyun davranışları; kendi ile ilişkili davranışlar, duygularını ifade etme, ahlaki davranış, kendine karşı olumlu tutum geliştirme gibi davranışları; görevle ilgili davranışlar ise uyarılara dikkat etme, sorumluluklarını

yerine getirme, talimatları/yönergeleri takip etme, bağımsız olarak çalışma gibi davranışları kapsamaktadır (Gresham, 1988, Akt, Elibol Gültekin).

Görevleri Tamamlama Becerileri çocuğa verilen ya da çocuğun üstlendiği bir görev karşısında aldığı sorumluluğu yerine getirmesini ifade eden becerileri de kapsayan önemli bir sosyal beceri alanını ifade etmektedir. Araştırma bulgularından elde edilen sonuca göre tam aileden gelen çocuklar, boşanmış aileden gelen akranlarına göre, Görevleri Tamamlama Becerileri yönünden daha yüksek puan almışlardır. Söz konusu beceri alanına yönelik sonuçlar dikkate alındığında, boşanmış aileden gelen çocukların görevleri tamamlama becerileri yönünden, tam aileden gelen akranlarından daha düşük puan almış olmalarında, boşanmanın olumsuz etkilerinin payının da olabileceği düşünülebilir.

Block, Block ve Gjerde (1986), yaptıkları araştırmada ailesi boşanmış çocukların tam aile çocuklarına oranla daha çok davranış problemleri sergilediklerini belirlemişlerdir (Block, Block ve Gjerde, 1986; Akt. Öztürk 2006).

“Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklar, Akran Tepki Testi I. Olayda akranlarının problem davranışlarına karşı hangi davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkileri kullanmayı tercih etmektedirler?”

Araştırmaya katılan 60 boşanmış aileden gelen, 60 tam aileden gelen toplam 120 çocuğa ATT”de geçen I. olay (a. Akranının Legolarla yaptığı kuleyi yıkması); açıklanmış; ve bu olay karşısında hangi davranışsal tepkiyi (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) kullanmayı tercih edecekleri sorulmuştur. Bu olayı ve duygusal tepkileri betimleyen resimler ise çocuklara sırasıyla gösterilmiştir. 1. Olay için boşanmış aileden gelen çocuklar en çok prososyal, ikinci olarak saldırgan tepkiyi,3. olarak kaçınmacı ve en az manipülatif davranışsal tepkiyi tercih etmişler, tam aileden gelen çocuklar en çok prososyal, ikinci olarak kaçınmacı, üçüncü olarak, manipülatif ve en az saldırgan davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre her iki grubunda prososyal tepkiyi tercih ettikleri görülmüştür. I. Olay için çocukların davranışsal tepki tercihlerinin boşanmış ve tam aileden gelme durumundan etkilenmediği söylenebilir.

Wood, Cowan ve Baker (2002)" ın 76 okul öncesi çocuk (40 kız, 36 erkek) üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçları incelenmiştir. Çocuk davranışın problemleri alt boyutları; saldırganlık, kaçınmacı davranışlar, hiperaktivite ve uyumsuzluktur. Akran Reddi Öğretmen Ölçeği ve Sosyometrik ölçeklerden alınan verilere göre sosyal uyumsuz, hiperaktiviteli ve kaçınmacı davranışlar sergileyen çocukların akranları tarafından daha fazla reddedildikleri gözlenmiştir(Gülay, 2009)

Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklar, Akran Tepki Testi II. Olayda akranlarının problem davranışlarına karşı hangi davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkileri kullanmayı tercih etmektedirler?"

Araştırmaya katılan 60 boşanmış aileden gelen, 60 tam aileden gelen toplam 120 çocuğa ATT"de geçen II. olay (Akranı tarafından kendisine tokat atılması); açıklanmış; ve bu olay karşısında hangi davranışsal tepkiyi (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) kullanmayı tercih edecekleri sorulmuştur. Bu olayı ve duygusal tepkileri betimleyen resimler ise çocuklara sırasıyla gösterilmiştir. 2. Olay için boşanmış aileden gelen çocuklar en çok saldırgan, ikinci olarak kaçınmacı tepkiyi, 3. olarak manipülatif ve en az prososyal davranışsal tepkiyi tercih etmişler, tam aileden gelen çocuklar en çok kaçınmacı, ikinci olarak manipülatif, üçüncü olarak prososyal ve en az saldırgan davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir. Araştırma bulgularına göre boşanmış aileden gelen grubun akranın provoke eden tokat atma olayına karşı saldırgan tepkiyi, tam aileden gelen grubun ise en az saldırgan tepkiyi tercih ettiği görülmüştür. II. Olay için çocukların davranışsal tepki tercihlerinin boşanmış ve tam aileden gelme durumundan etkilendiği söylenebilir.

Çocuklar ebeveynlerini gözlemleyerek öğrendikleri davranışları, akran ilişkilerinde kullanabilmektedirler. Aile ortamında saldırgan davranışlar gözlemleyen çocukların, anaokulunda akranlarına karşı saldırgan davranışlar gösterebildikleri, aynı şekilde ev ortamında nezaket gibi sosyal davranışların da anaokulunda akran iliksilerin yansıdığı ifade edilmektedir (Erwin, 1993; Gerrits, Goudena ve Van Aken, 2005; Wainwright, 2002, Akt. Gülay; 2008).

Okul öncesi çocuklarla bir araştırma yapan Ladd, Price ve Hart (1988) okul öncesi çocukların sosyal becerilere sahip akranlarını daha fazla tercih ettiğini saptamışlardır. Bu çalışmada çocukların işbirlikçi oyun süresince sergilemekte oldukları davranışları, tartışmalarını üç dönem boyunca gözlemlemişler ve sosyometrik düzeylerini ölçmüşlerdir. Sonuç olarak çocukların davranışlarının sosyal statülerini etkileyebileceği saptanmıştır. Dönem başında diğer çocuklarla işbirlikçi oyun oynayan çocukların sonralarda da akranlarıyla işbirlikçi oyun oynamaya eğilimli olduğu ve bu durumun da sosyal statülerini etkilediği saptanmıştır. Yani en başından işbirlikçi oyun oynayan çocuklar daha sonra tek başına oyun türüne geçmemektedirler. Böylelikle akranlarıyla sürekli etkileşim halinde olmakta ve bu durum da onların sosyal statüsünü artırmakta, popülerliklerinin yüksek kalmasını sağlamaktadır. Ayrıca arkadaşlarıyla sürekli tartışan çocukların sosyometri puanları düşük çıkmıştır. Yani çok fazla tartışan, uyumsuzluk yaratan çocuklar akranlarının ret görebilmektedirler. Tartışmanın, uyumsuz olmanın sosyal reddi artırdığını anlayan çocuklar davranışlarını değiştirseler bile sosyal ret görmeye devam edebilmektedirler. Buna karşılık çok fazla davranış problemleri göstermeyen ve arkadaşlarıyla çok fazla tartışmaya girmeyen ve buna rağmen sevilmeyen çocuklar olduğu da saptanmıştır. Araştırmacılar bunu dönem başında sevilmeyle ilgili olduğunu yönünde açıklamışlardır. Eğer bir çocuk dönem başında sevilen çocuk olursa yıl boyunca sevilen çocuk olarak kalabilmektedir. Akranları tarafından sevilme ise bir risk faktörü olarak düşünülebilmektedir (Ummanel; 2007)

Boşanmış ve tam ailelerden gelen okul öncesi çocuklar, Akran Tepki Testi III. Olayda akranlarının problem davranışlarına karşı hangi davranışsal (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) tepkileri kullanmayı tercih etmektedirler?"

Araştırmaya katılan 60 boşanmış aileden gelen, 60 tam aileden gelen toplam 120 çocuğa ATT'de geçen III. olay (c. Akranının oyuncağı izinsiz elinden alması); açıklanmış ve bu olay karşısında hangi davranışsal tepkiyi (prososyal, saldırgan, manipülatif ve kaçınmacı) kullanmayı tercih edecekleri sorulmuştur. Bu olayı ve duygusal tepkileri betimleyen resimler ise çocuklara sırasıyla gösterilmiştir. 3. Olay için boşanmış aileden gelen çocuklar en çok kaçınmacı, ikinci olarak saldırgan

tepkii,3. olarak manipulatif ve en az prososyal davranışsal tepkiyi tercih etmişler, tam aileden gelen çocuklar en çok kaçınmacı, ikinci olarak prososyal, üçüncü olarak saldırgan ve en az manipulatif davranışsal tepkiyi tercih etmişlerdir. II. Olay için çocukların davranışsal tepki tercihlerinin boşanmış ve tam aileden gelme durumundan etkilendiği söylenebilir. İki grubunda en çok tercih ettiği davranış kaçınmacı iken boşanmış aileden gelen çocukların saldırganlık tercihlerinin tam aileden gelen çocuklarla anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

Barnet, King ve Howard (1979) tarafından yapılan araştırmada, 7–12 yaş arası seksen beş çocukla yaptığı çalışmada kendilerinin ve başkalarının yaşadığı olaylar karşısında “mutlu, üzgün, kızgın ve nötr” duygularından hangilerini hissedecekleri sorulmuştur. Çocuklar problem bir durumla karşılaştıkların bireylerin prososyal davranışları tercih etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir ancak böyle bir problem durumla kendileri karşılaştıklarında daha az prososyal davranışları tercih etmişlerdir.(Yılmaz, 2012).

Çocuklar ebeveynlerini gözlemleyerek öğrendikleri davranışları, akran iliksilerinde kullanabilmektedirler. Aile ortamında saldırgan davranışlar gözlemleyen çocukların, anaokulunda akranlarına karşı saldırgan davranışlar gösterebildikleri, aynı şekilde ev ortamında nezaket gibi sosyal davranışların da anaokulunda akran iliksilerin yansıdığı ifade edilmektedir (Erwin, 1993; Gerrits, Goudena ve van Aken, 2005; Wainwright, 2002; Gülay; 2008).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Boşanmış ve tam aileden gelme durumu için çocukların sosyal beceri puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla yapılan “t testi” sonucunda, istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.
2. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu çocukların Kişiler Arası Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.
3. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu çocukların Kızgınlık Davranışlarını Kontrol Etme ve Değişikliklere Uyum Sağlama Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.
4. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu çocukların Akran Baskısı İle Başa Çıkma Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.
5. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu çocukların Kendini Kontrol Etme Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.
6. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu çocukların Sözel Açıklama Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.
7. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu çocukların Sonuçları Kabul Etme Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.
8. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu çocukların Dinleme Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.

9. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu ocukların Amaç Oluşturma Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.

10. Araştırma sonucuna göre boşanmış ve tam aileden gelme durumu ocukların Görevleri Tamamlama Becerileri puanını etkilemekte olup tam aileden gelen çocukların puanları daha yüksektir.

11. Boşanmış ve tam aileden gelme durumuna göre çocukların akranlarının provoke eden davranışlarına karşı her iki grupta 1.Olay için en çok prososyal, davranışsal tepkiyi tercih edeceklerini ifade etmişlerdir.

12. Boşanmış ve tam aileden gelme durumuna göre akranlarının provoke eden davranışlarına karşı 2.Olay için boşanmış aileden gelen çocuklar en çok saldırgan davranışsal tepkiyi, en az prososyal davranışsal tepkiyi göstermeyi tercih edeceklerini ifade etmişlerdir. Aynı olay için tam aileden gelen çocuklar ise en çok kaçınmacı davranışsal tepkiyi, en az ise saldırgan davranışsal tepkiyi tercih edeceklerini ifade etmişlerdir.

13. Boşanmış ve tam aileden gelme durumuna göre akranlarının provoke eden davranışlarına karşı 3.Olay için her iki grubun da en çok kaçınmacı davranışsal tepkiyi tercih ettikleri görülmektedir, ancak boşanmış aileden gelen çocukların 2. sırada tercih ettikleri davranışsal tepki saldırgan iken, tam aileden gelen çocukların 2. sırada tercih ettikleri tepkinin prososyal davranışsal tepki olduğu görülmektedir.

14. Boşanmış ve tam aileden gelme durumundan çocukların davranışsal tepki tercihlerinin etkilendiği söylenebilir.

6. 1.Eğitimcilere ve Ebeveynlere Öneriler

- ✓ Hem boşanmış aileden gelen hem de tam aileye sahip çocukların prososyal davranışlarını artırmaları ve saldırgan davranışlarını azaltmaları için ebeveynlerin olumlu anne baba tutumları sergilemeleri önerilir.
- ✓ Özellikle boşanmış anne-babalara özel programlar hazırlanarak anne babaların çocuklarına karşı sözel ve fiziksel saldırganlıklara yer vermemeleri ve problemlerini sözel iletişim kurarak çözmeyi öğretmeleri için ebeveyn destek programlarının uygulanması ve yaygınlaştırılması önerilir.
- ✓ Hem boşanmış hem de tam aileden gelen çocukların hem okulda hem de ev ortamında gerçekleştirdikleri prososyal davranışları ödüllendirilerek prososyal davranışlar sergilemeleri için yüreklendirilmeleri önerilir.
- ✓ Boşanma çok boyutlu etkileri olan ve bu olaydan etkilenme olasılığı olan herkesi farklı oranlarda etkileyen bir süreçtir. Bu sürecin uzunluğu ya da kısıtlılığı, söz konusu kişiler arasındaki olayları kabullenme düzeylerine bağlı olarak farklılaştırmaktadır. Boşanmış aileden gelen çocuklara yönelik psikolojik danışmanlığın önleyici ve koruyucu hizmetleri işe koşularak, boşanmadan etkilenen çocukların problemlerinin erken dönemde fark edilmesi, bir sonraki dönemde sorun yoğunlaşmadan önleyici destek çalışmaları yapılması yararlı olabilir.
- ✓ Okul temelli programlarla boşanmanın olumsuz etkilerini yaşayan çocuklar profesyonel bir şekilde desteklenmelidir.

6.2. Araştırmacılara Öneriler

- ✓ Boşanmanın çocukların sosyal becerileri ve akran ilişkileri üzerindeki uzun vadeli etkilerinin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla boylamsal bir çalışma gerçekleştirilebilir.
- ✓ Boşanmış ve tam aileden gelen okul öncesi dönem çocuklarının sosyal becerileri daha geniş bir örneklem grubuyla karşılaştırmalı olarak incelenebilir.
- ✓ Boşanmış ve tam aileden gelen okul öncesi dönem çocuklarının akranlarıyla ilişkilerini, akran ilişkilerinin duygusal ve davranışsal boyutu daha geniş bir örneklem grubuyla incelenebilir.
- ✓ Yapılan araştırma Konya'da okul öncesi eğitime devam eden boşanmış ve tam aileden gelen 60–72 aylık çocuklar ile sınırlıdır. Dolayısıyla farklı illerde ve farklı yaş gruplarındaki okul öncesi eğitim kurumuna devam eden ve etmeyen boşanmış ve tam aileden gelen çocukların sosyal becerileri ya da akran ilişkileri incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (1978). **Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri**. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1–2, s. 1-6.
- Akar, H. (2005) **Psikiyatrik Yardım Talebi Olanlar İle Yardım Talebi Olmayan ve Boşanma Aşamasında Olan Çiftlerde; Çift Uyumu ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin Karşılaştırılması**, Uzmanlık Tezi, TC Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi, İstanbul.
- Anonim. (2001a). **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Aile Özel İhtisas Komisyon Raporu**. Yayın no: 2562- 578, Ankara.
- Arıkan, Ç, (1992). **Yoksulluk, Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma**. Ankara: Yayl. Y.
- Atilla, F. Ç. 1989. **Üç – Altı Yaş Grubundaki Çocukların Baba Yoksunluğunda ve Yokluğunda Gösterdikleri Davranış Bozukluklarının İncelenmesi**, Yüksek lisans tezi (Basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, O. (2009). **Boşanma Sürecinde Velayetle İlgili Sorun Yaşayan Ebeveynlerin Çocuklarına İlişkin Düşünceleri ve Çocukların Boşanmaya Uyum Düzeylerinin İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ASAGEM (2009). **Boşanma Nedenleri Araştırması, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Genel Müdürlüğü, Ankara**.
- Avcıoğlu, H. (2007). **Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeğinin Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması (4-6Yaş)**. *AİBÜ, Eğitim Fakültesi Dergisi* 7, 87–101
- Başal, H.A. (2004). **Gelişim ve Psikoloji: Nasıl Mutlu Bir Çocuk Yetiştirebilirim?.** 2. Basım, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Bayhan-San P. ve Artan, İ. (2004). **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**. İstanbul: Morpa Yayınları.

- Benedek, E.P. and Brown, C. (1997). *Boşanma ve Çocuğunuz: Çocuğunuzun Boşanmanızla Baş Etmesine Nasıl Yardımcı Olursunuz?* Çeviren: Serap Katlan, Ankara: HYB Yayıncılık
- Biçer, E. (2009). *Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Ergenlerin Atılganlık ve Sosyal Yetkinlik Beklenti Düzeylerinin Bazı Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Bilir Ş. ve Babanlı D. (1981). *Ailelerde Boşanma Vakaları Sonucu Çocukların Geliştirdikleri Tepkiler Ve Bu Tepkileri Doğuran Faktörler. Sağlık Dergisi: 55, s. 193–206.*
- Bouril, B. H.(1989) *The Importance of Definition and Perspective Evaluating Preschoolers' Social Competence*
- Bowlby, John (1969), *Attachment*. London: Penguin Press.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını.
- Büküşoğlu, N. , Aysan, F. Ve Erermiş, S. (2001). *Okul Fobisi Olan Çocukların Davranışsal Özellikleri, Annelerinin Ruhsal Belirti Düzeyleri ve Aile Fonksiyonlarının İncelenmesi. Ege Tıp Dergisi.*
- Büyükişık, G. (2009). *Alabayır İlköğretim Okulu Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Gelişimlerinde Sınıf Rehberliğinin Etkisi: Van - Alabayır Köyü Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Büyükaşahin, G. (2009). *Boşanmış Ve Boşanmamış (Tam) Ailelerden Gelen 11–13 Yaş Arası Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılama Biçimlerinin Sosyal Uyum Düzeyleri İle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul.

- Candan, G. (2006). *8–11 Yaşındaki Parçalanmış ve Tam Aile Çocuklarının Anne-Babalarının Kabul ve Reddetme Davranışlarını Algılayışı*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Yüksek Lisans Programı, İstanbul.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (şahin). (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlak Gelişimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2004). *Mutlu ve Sağlıklı Yarınlar İçin Anne-Baba Eğitim*. Eğitim Kitapevi, Konya.
- Çamkuşu Arifoğlu, .B. (2006). *Çocuklar İçin Boşanmaya Uyum Programı'nın Çocukların Boşanmaya Uyum, Kaygı ve Depresyon Düzeylerine Etkisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikel, S. (2006). *Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Kırıkkale.
- Çelikoğlu, C. (1997). *Boşanmanın Çocukların Benlik Saygısına Etkisinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Çetin, F, Bilbay, A. ve Kaymak, D. A. (2002). *Araştırmadan Uygulamaya Çocuklarda Sosyal Beceriler*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri.
- Çiftçi, İ. Ve Sucuoğlu, B. (2003). *Bilişsel Süreç Yaklaşımı İle Sosyal Beceri Öğretimi*. Ankara: Kök Yayıncılık. Aydoğdu Ofset.
- Çimen, N. (2009). *Okul Öncesi Eğitimi Programı'nda Altı Yaş Grubu Çocukların Sosyal Becerilerinin Gerçekleşme Düzeyi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.

- Dereli, E. (2008). *Çocuklar İçin Sosyal Beceri Eğitim Programının 6 Yaş Çocukların Sosyal Problem Çözme Becerilerine Etkisi*, Doktora tezi (basılmamış). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Diken, Ö. (2009). *Ebeveyn Davranışı Değerlendirme Ölçeği ve Çocuk Davranışını Değerlendirme Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dil Ve Konuşma Terapistliği Ana Bilim Dalı, Eskişehir.
- DPT. (1989). **Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu Raporu**. Ankara: DPT, 2165,ÖİK: 338.
- DPT (1993) **Türk Aile Yapısı Araştırması**, Ankara: DPT
- Durualp, E. ve Aral, N. (2010). **Altı Yaşındaki Çocukların Sosyal Becerilerine Oyun Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi**. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Ekinci Vural, D. (2006). *Okul Öncesi Eğitim Programındaki Duyuşsal Ve Sosyal Becerilere Yönelik Hedeflere Uygun Olarak Hazırlanan Aile Katılımlı Sosyal Beceri Eğitimi Programının Çocuklarda Sosyal Becerilerin Gelişimine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Okul Öncesi Öğretmenliği Programı, İzmir.
- Elibol Gültekin, S. (2008). *5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Eliot, S. & Gresham, F. (1987). **Children' Social Skills: Assessment And Classification Practices**, *Journal of Counseling and Development*.
- Eminoğlu, B. (2007). *Dört-Beş Yaş Çocuklarının Sosyal Davranışları İle Ebeveyn Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.

- Er, G. (2009). *Ailesi Parçalanmış Olan İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Akademik Sağlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre Yordanması*, Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Eren, E. (2008). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İstanbul: Beta Yayınları
- Erbay, E. (2008). *Okul Öncesi Eğitim Alan Ve Almayan İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilere Sahip Olma Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim, Denizli.
- Erürker, B. (2007). *Aileye ve Parçalanmış Aileye Sahip 5–6 Yaş Çocuklarının Bilişsel İşlevlerinin Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji, İnsan Bilimleri ve Felsefe Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Fiyakalı, N.C. (2008). *Anne-Babası Boşanmış ve Boşanmamış Lise Öğrencilerinin Sürekli Öfke Düzeyleri ve Öfke İfade Tarzlarının Bazı Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Denizli.
- Gander, J.M. ve Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. (3.Baskı). Yayına Hazırlayan: ONUR, B. Ankara: İmge Kitapevi Yayınları, Zirve Ofset.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (Çeviren: K. Özel, O. Turhan ve B. Bayar). Ankara: Ayraç Yayınevi
- Günindi, Y. (2011). *Bağımsız Anaokullarına Ve Anasınıflarına Devam Eden Çocukların Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi*. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, Nisan 2011, Sayfa 133–144
- Gülay, H. (2008). *5–6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları Ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Gülay, H. (2009b). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 82-93.
- Gülay, H. (2010). *Okul Öncesi Dönemde Akran İlişkileri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Işık, B. (2006). *Ailenin Örgütsel Ve Yapısal Niteliğinin 60 -72 Aylık Çocukların Sosyal Duygusal Uyum Düzeyine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı, İstanbul
- Işık, M. (2007). *Anasınıfına Devam Eden Beş-Altı Yaş Çocuklarına Sosyal Uyum Ve Beceri Ölçeğinin Uyarlanması Ve Uygulanması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ve Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- İbrahimoğlu, D. (2004). *Evlilikte Doğru Seçim ve Ailede Mutluluk*. İstanbul: Hayat Yayınları.
- İmamoğlu, S. (2009). *Genç Yetişkinlerin Kişilerarası İlişkilerinin Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini ve Yalnızlık Alguları Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Kapıkıran, N, İvrendi, A. ve Adak, A. (2006). **Okul Öncesi Çocuklarında Sosyal Beceri: Durum Saptaması**. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Sayı:19
- Karakuş, S. (2003). *Anne Babası Boşanmış Ve Boşanmamış Çocukların Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi Ve Okul Başarılarına Yansımaları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karasar, N. (1991). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara
- Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü*, İzmir, Saray Kitabevi.

Koşar, N. G. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara: MN Ofset, .

Kulaksızoğlu, A. (2006). *Ergenlik Psikolojisi* (8.Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi

Kuyucu, Y. (2012). *Duyguları Anlama Becerileri Farklı Düzeydeki Çocukların (60–72 ay) Akranlarına Karşı Gösterdikleri Duygusal Ve Davranışsal Tepkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Lewis, C.(2005). *The Cambridge Encyclopedia Of Child Development. Parenting and the Family*, New York: Cambridge University Press.

Mavi, Ö. (2008). *İcra Takibiyle Çocukla Kişisel İlişkinin Kurulmasının Sebepleri, İcrada Uzmanın Rolü Ve Çocuğun Durumu. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 74*,Ankara

Mavili Aktaş, A. (2008). *Aile Danışmanlığında Aile İçi İletişim ve Kültürel Farklılıklar. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü V. Aile Şurası Aile Destek Hizmetleri Bildirileri*.

Metintaş, S, Akşit, A, Toprak, D, Çelik, M. Ünlüoğlu, İ. ve Tayfur, M. (2007). *Aile Sağlığı. Aile ve Sağlık, Anadolu Üniversitesi Yayınları*, Eskişehir.

Nazlı, S. 2000. *Aile Danışması*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Nazlı, S. (2003). *Aile Danışmanlığı*. 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık

Oktay, A. (2000). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Öngider, N. (2006). *Evli ve Boşanmış Ailelerde Algılanan Ebeveyn Kabul veya Reddinin Çocuğun Psikolojik Uyumu Üzerindeki Etkileri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.

- Öz, İ. (1997). *Çocuk ve Aile*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özabacı, N. (2006). **Çocukların Sosyal Becerileri İle Ebeveynlerin Sosyal Becerileri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma**. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2006 16 (1).
- Özağı, A. (2007). **Depresyon Düzeyi Yüksek Parçalanmış Aile Çocuklarıyla Yapılan Eğitsel Grup Oyunlarının Depresyon Düzeylerine Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özatça, A. (2009). **Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özbeş, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). **Okul Öncesi Kurumuna Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi**, *The Journal Of International Social Research*, (Volume 2/6 Winter).
- Özdemir, U., Laçın, A., Yiğit, T., Saruç, S. ve Kılıç, A. K. (2006a). **Boşanmış Bireylerin, Boşanmaya Uyum Düzeylerinin Değerlendirilmesi**. Küreselleşen Dünyada, *Sosyal Hizmetlerin, Konumu, Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu Sunum Kitabı*. Antalya: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.
- Özdemir, u., Laçın, A., Yiğit, T., Saruç, S. ve Kılıç, A. K. (2006b). **Boşanmış Aileden Gelen Çocuklar Üzerine Bir Araştırma**. *Küreselleşen Dünyada, Sosyal Hizmetlerin, Konumu, Hedefleri ve Geleceği Sempozyumu Sunum Kitabı*, Antalya: Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.
- Özen, D. (1998). **Eşler Arası Çatışma ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukların Davranış ve Uyum Problemleri ile Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Özen, Ş, D. (1999). **Eşler arası Çatışma ve Boşanmanın Çocuklar Üzerindeki Etkileri1: Davranış ve Tutum Problemleri.** *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6(1)
- Özgüven, i.E. (2000). *Evlilik Ve Aile Terapisi*, Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özgüven, İ.E. (2001), *Ailede İletişim ve Yaşam*, Ankara: Pdrem Yayınları.
- Özkan İ, Özen A (2008). **Öğrenci Hemşirelerde Boyun Eğici Davranışlar ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.** *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 7 (1).
- Öztürk, M. (2005). **Boşanma Sonrası Çocuğun Gösterebileceği Tepkiler.** *Popüler Psikiyatri Dergisi*, Sayı: 26
- Öztürk, S. (2006). *Anne Babası Boşanmış 9–13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne –Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ve Kaygı Düzeyleri İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Öztürk, M. (2008). **99 Sayfada Boşanmış Ailelerde Çocuk.** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Palut, B, (2003). *Sosyal Gelişim ve Arkadaşlık İlişkileri. Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar.* İstanbul: Morpa Yayıncılık.
- Sağlam, M, (2011). *Boşanma Sürecinde Olan Ailelerdeki Çocukların Aile Algılarının ve Sorunlarının Resimler Aracılığı İle İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi(Çocuk Gelişimi) Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Salk, L. (2002). *Bebeklikten Yetişkinliğe Çocuğun Duygusal Sorunları* (Çeviren: E. Onur). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Salman Eray, N. (2011). *Eşlerin Boşanma Nedenleri Ve Eğitim Düzeyinin Boşanmaya Etkisi (KKTC Örneği)*, Yüksek lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı, Lefkoşa.
- Sarı, E. (2007) . *Anasınıfına Devam Eden 5-6 Yaş Grubu Çocuklarının Annelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Çocuğun Sosyal Uyum Ve Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Sayar, K. (2006). **Babasızlık**. *Popüler Psikiyatri Dergisi*, Sayı: 33.
- Seven, S. (2006). *Altı Yaş Çocuklarının Sosyal Beceri Düzeyleri İle Bağlanma Durumları Arasındaki İlişkileri İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sezal İ. (1996). *Aile Nedir?* Ankara: Başbakanlık Yayınevi.
- Şahin, F. (1998) *Okul Öncesi Eğitimde Fen Bilgisi Öğretimi ve Aktivite Örnekleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Şahin, H. (2004). **Saldırganlık Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması**. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*.5(7).
- Şehirli, N. (2007). *Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi Ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisan Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması)*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Malatya.

- Tepeli, K. ve Kuyucu, Y. (2013). **60–72 Aylık Çocukların Akranlarına Karşı Gösterdikleri Duygusal ve Davranışsal Tepkilerinin Duyguları Anlama Becerileri Açısından İncelenmesi**, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı:36
- Totan, T. (2008). **Ergenlerde Zorbalığın Anne, Baba ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikolojik Danışmanlık Ve Rehberlik A.B.D, Bolu.
- Tuğrul, B. (1994). **Farklı Etkinlik Programlarının Çocukların Ruhsal Uyum Davranışları, Arkadaş Grubundaki Kabul Düzeyleri ve Oyun Davranışları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi**. 10. Yapa Okul Öncesi Eğitimi Yaygınlaştırma Semineri. İstanbul: Yapa Yayınları.
- TÜİK, (2013). www.tuik.gov.tr
- Tüy Poyraz S. (1999). **3–6 Yaş Arasındaki İşitme Engelli ve İşiten Çocukların Sosyal Beceri ve Problem Davranışları Yönünden Karşılaştırılmaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ummanel, A. (2007). **Okul Öncesi Çocuklarda Akran Kabulünün Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Uluğ, M. ve Candan, G. (2008), **Parçalanmış (Boşanmış) Aile Sorununun Öğrenciye Etkisi**. İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, *Eğitim Psikolojisi Sempozyumu*, İstanbul.
- Uluğtekin, S. (1991). **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Uysal, D. ve Nazlı, S (2010). **Akran Yardımcılığı Müdahalesi Etkililiği; Balıkesir Karasi İlköğretim Okulu Örneği**. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 13, Sayı 23, Balıkesir.

- Walczak, Y. and Burns, S. (2004). *Boşanma ve Çocuk Üzerine Etkileri* (Çeviri: İ. Ersevrim). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yalvaç, G. (2004). *Türk Medeni Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Yavuzer, H. (2004). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcıoğlu, Y. (1995). *Değişen Teknoloji ve Aileye Etkisi*. *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları*, Eskişehir.
- Yılmaz, E. (2012). *60–72 Aylık Çocukların Duyguları Anlama Becerilerinin Sosyal Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Ana Bilim Dalı, Konya.
- Yüksel, G. (2004). *Sosyal Beceri Envanteri*. Ankara: Asil Yayıncılık
- Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A. (2003). *Çocuk Ruh Sağlığı: Çocuğun Kişilik Gelişimi, Eğitim Ve Ruhsal Sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.

EKLER

1. Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği
2. Kişisel Bilgi Formu
3. Akran Tepki Testi I. Olay Örneği
4. Akran Tepki Testi Duygusal Tepkiler
5. Akran Tepki Testi Davranışsal Tepkiler
6. İzin Alınan Okulların Listesi
7. Özgeçmiş

EK-1**SOSYAL BECERİLERİ DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (4-6 YAŞ)**

Anket No:

Değerlendirmeyi Yapan Kişinin Adı Soyadı:

YÖNERGE: Aşağıda 4-6 yaş arasındaki çocukların sahip olması gereken bir takım sosyal beceriler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun sonra da değerlendirmesini yaptığınız çocuğun, sahip olduğu sosyal becerilerin karşısındaki duruma uygun olanına (X) işareti koyunuz. Gözleme olanağı bulamadığınız beceriyi boş bırakınız.

	Her Zaman Yapar	Çok Sık Yapar	Genellikle Yapar	Çok Az Yapar	Hiçbir Zaman Yapmaz
Kişiler Arası Beceriler (KB)					
1. Başkalarının duygularının farkına varır.					
2. Hata yaptığında özür diler.					
3. Grup üyelerinden izin alarak gruba katılır.					
4. Başkaları kendisinden yardım istediğinde yardım eder.					
5. Arkadaşlarına gönüllü olarak yardım eder.					
6. Başkalarını oyun oynamaya davet eder.					
7. Gönüllü olarak öğretmeni ya da öğretmenlerine yardım eder.					
8. Bir gruba kolayca katılır.					
9. Başkalarıyla kolayca arkadaşlık kurar.					
10. Anlamadığı kurallar olduğunda bunları sorar.					
11. Arkadaşlarına iltifatta bulunur.					
12. Kendi kendisine iltifatta bulunur.					

EK-2

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Anket No:.....

Şube- Sınıf:.....

Cinsiyet:.....

Yaş (Gün/ Ay/ Yıl):.....

Okul Adı:.....

Formun Doldurulduğu Tarih:.....

Anne Eğitim Durumu:

Okur Yazar Değil

Okur Yazar.....

İlkokul Mezunu.....

Ortaokul Mezunu.....

Lise Mezunu.....

Üniversite Mezunu

Annenin Yaşı:

20-30.....

31-40.....

41 ve üstü.....

Annenin Mesleği

Ev hanımı.....

Memur.....

İşçi.....

Serbest Meslek....

Kardeş Sayısı

Kardeşi Yok.....

1 kardeşi var.....

2 kardeşi var.....

3 kardeşi var.....

4 ve 4' ten fazla kardeşi var.....

Çocuk kiminle yaşıyor?.....

Boşanma üzerinden geçen süre ne kadar?.....

Baba Eğitim Durumu:

Okur Yazar Değil

Okur Yazar.....

İlkokul Mezunu.....

Ortaokul Mezunu.....

Lise Mezunu.....

Üniversite Mezunu.....

Babanın Yaşı:

20-30.....

31-40.....

41 ve üstü.....

Babanın Mesleği

Çalışmıyor.....

Memur.....

İşçi.....

Serbest Meslek....

Emekli.....

Kardeş Cinsiyeti

Kız Kardeşi var.....

Erkek kardeşi var.....

Hem kız hem erkek kardeşi var.....

EK-3

AKRAN TEPKİ TESTİ ÖRNEĞİ

1. OLAY

“Kaan oyuncak bloklarla çok yüksek bir kule inşa etti. Ama aniden Mert gelip onun kulesini yıktı.”

EK-4

AKRAN TEPKİ TESTİ ÖRNEĞİ

NÖTR, MUTLU, KIZGIN VE ÜZGÜN DUYGUSAL TEPKİLER

EK- 5

AKRAN TEPKİ TESTİ ÖRNEĞİ

DAVRANIŞSAL TEPKİ ÖRNEĞİ

İZİN ALINAN OKULLARIN LİSTESİ

Aşağıda Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınan kurumların listesine yer verilmiştir.

- Öğretmen Fuat Altan Anaokulu
- Türk Anneleri Derneği Anaokulu
- Karahüyük Mah. Ahmet Haşhaş İlkokulu
- Şehit Kubilay Anaokulu
- Şerife Akkanat İlkokulu
- Meram Mevlana Anaokulu
- Selçuklu Anaokulu
- Selçuk Üniversitesi İhsan Doğramacı Uygulama Anaokulu
- İzzet Bezirci İlkokulu
- Dr. Sedat Yüksel İlkokulu
- 23 Nisan Egemenlik Ortaokulu
- Zübeyde Hanım Anaokulu
- Necip Fazıl Kısakürek İlkokulu
- Mustafa Necati İlkokulu
- Vesile Sağ Ergun Anaokulu
- Melikşah Anaokulu
- Ayşah Anaokulu

- Nurşah Anaokulu
- Mahmut Şevket Paşa Ortaokulu
- Cengiz Topel İlkokulu
- İsmet Paşa İlkokulu
- Hürriyet İlkokulu

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	ŞENAY PIRTIK
Doğum Yeri:	BEYŞEHİR
Doğum Tarihi:	10.08.1985
Medeni Durumu:	BEKAR
Öğrenim Durumu	
Derece	Okulun Adı
İlköğretim	Çiftlik Köyü İlkokulu
Ortaöğretim	Beyşehir Anadolu İmam-Hatip Lisesi
Lise	Beyşehir Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi
Lisans	Süleyman Demirel Üniversitesi-Burdur Eğitim Fakültesi-Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenliği
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi- Çocuk Gelişimi ve Eğitimi -2012
İş Deneyimi:	1. Kütahya Merkez Zafer İlköğretim Okulu 2. Konya Karatay Doktor Sedat Yüksel İlkokulu
İletişim:	snyprtk@gmail.com